

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

**FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL DİJİTALLEŞME İLİŞKİSİ:
BANKACILIK VE FİNANS BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Irmak URAZ KAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Burak KILIÇ

BURDUR – 2020

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

**FİNANSAL OKURYAZARLIK VE FİNANSAL DİJİTALLEŞME İLİŞKİSİ:
BANKACILIK VE FİNANS BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Irmak URAZ KAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN : Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Burak KILIÇ

JÜRİ ÜYESİ : Dr. Öğr. Üyesi Hakan TUNÇ

JÜRİ ÜYESİ : Dr. Öğr. Üyesi Turan KOCABIYIK

BURDUR – 2020

TEZLİ YÜKSEK LİSANS MÜŞTEREK JÜRİ ONAY FORMU

MAKÜ
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

TEZLİ YÜKSEK LİSANS
MÜŞTEREK JÜRİ ONAY FORMU*

ÖĞRENCİNİN ADI VE SOYADI	Irmak URAZ KAYA
ÖĞRENCİ NUMARASI	1730201017
ANA BİLİM DALI	İşletme
DANIŞMANI	Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Burak KILIÇ
PROGRAMI	İşletme Tezli Yüksek Lisans Programı
TEZİN ADI	Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Alan Araştırması.
YENİ TEZ ADI (Değişiklik önerildiyse el yazısı ile yazılabilir.)	Finansal Okuryazarlık ve Finansal Dijitalleşme İlişkisi: Bankacılık ve Finans Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma.

TOPLANTI YERİ	MAKÜ UZEM Adobe Connect Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanal Toplantı Uygulaması.
TOPLANTI TARİHİ VE SAATI	22/ 04 /2020 Saat: 21:00
İLK TOPLANTI	☒ Uygun kutucuğu işaretleyiniz
DÜZELTME SONRASI 2.TOPLANTI	☐ Uygun kutucuğu işaretleyiniz

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	
Yapılan Savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunarak tezinin KABUL EDİLMESİNE,	☒ Uygun kutucuğu işaretleyiniz
Yapılan Savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLDİKTEN sonra savunulmasına	☐ Uygun kutucuğu işaretleyiniz
Yapılan Savunma sınavı sonucunda başarısız bulunarak tezin REDDEDİLMESİNE	☐ Uygun kutucuğu işaretleyiniz

OY BİRLİĞİ

OY ÇOKLUĞU

ile karar verildi.

Jüri Üyelerinin Adı Soyadı	İmzası
Jüri (Danışman): Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Burak KILIÇ	
Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Turan KOCABIYIK	
Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Hakan TUNÇ	

ONAY

Öğrenci MAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı ile mezun olmuştur.

İMZA/MÜHÜR

(*)

- Jüri üyelerinin adı bilgisayar ortamında yazılacaktır.
- Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci sınav tarihinden itibaren en geç ALTI ay içinde gereğini yaparak tezi aynı jüri önünde yeniden savunur
- Tezi başarısız bulunarak reddedilen öğrencinin enstitü ile ilişkisi kesilir
- Tezi reddedilen öğrencinin talepte bulunması halinde, tezsiz yüksek lisans programının ders kredi yükü, proje yazımı ve benzeri gerekliliklerini yerine getirmiş olmak kaydıyla kendisine tezsiz yüksek lisans diploması verilir

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum Finansal Okuryazarlık ve Finansal Dijitalleşme İlişkisi: Bankacılık ve Finans Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma adlı çalışmanın, proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel etik kurallarına uygun bir şekilde hazırlandığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

- Tezimin tamamı her yerde erişime açılabilir.
- Tezim sadece Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkesinde erişime açılabilir.
- Tezimin üç yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı her yerde erişime açılabilir.

Irmak URAZ KAYA

14.05.2020

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın her aşamasında bilgi ve deneyimleri ile destek olan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Burak KILIÇ'a , tez sürecindeki katkılarından dolayı Doç. Dr. Ali Murat ALPARSLAN'a ve Dr. Öğr. Üyesi Murat KAYA'ya, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Irmak URAZ KAYA

(URAZ KAYA, Irmak, Finansal Okuryazarlık ve Finansal Dijitalleşme İlişkisi: Bankacılık ve Finans Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2020)

ÖZET

Okuryazarlık kavramı tarihsel süreç içerisinde, öncelikle biçimsel olarak bir dili okuyabilme ve yazabilme yeteneğine sahip olmak olarak tanımlanmış olup günümüzde ise farklı bir boyut kazanmıştır. Günümüzde hemen hemen her türlü değişkene ilişkin okuryazarlık tanımlamaları yapılmış olup, teknoloji okuryazarlığı, medya okuryazarlığı ve finansal okuryazarlık bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal karar verme süreçlerinde finansal bilgiye ulaştığı, yorumladığı ve elde ettiği sonuçları davranışa dönüştürdüğü bir süreci ifade etmektedir. Günümüzde finansal araç sayısının artması ve niteliklerinin karmaşık hale gelmesi, piyasalara sürekli olarak bilgi akışının gerçekleşmesi gibi nedenlerden dolayı, sınırlı seviyede bilgi ile rasyonel yatırım kararı vermek mümkün olmayacaktır. Bu nedenle finansal okuryazarlık günümüz dünyasında daha teknik bilgilere sahip olmayı zorunlu kılmaktadır. Bilgiye ulaşma noktasında ise dijital kanalların kullanımı, bu verilere ulaşım sürecini kısaltmakta ve daha hızlı kararlar alınmasını sağlamaktadır.

Literatüre bakıldığında finansal okuryazarlığın; finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış gibi bileşenlerden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca teknoloji alanında yaşanan gelişmelerin ve dijitalleşmenin önemi dikkate alındığında finansal okuryazarlık ve dijitalleşme ilişkisi ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışmada finansal okuryazarlık ile finansal dijitalleşme kavramları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaçla Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencilerine uygulanan anket çalışmasından elde edilen veriler, yapısal eşitlik modeli oluşturularak analiz edilmiş ve kurulan hipotezler sınanmıştır. Analiz sonuçlarına göre finansal okuryazarlığın bileşenleri ile dijital tutum ve dijital kullanım arasında genel olarak anlamlı ve pozitif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Davranış, Finansal Tutum, Finansal Dijitalleşme, Yapısal Eşitlik Modeli.

(URAZ KAYA, Irmak, The Relationship Between Financial Literacy and Financial Digitization: A Research on Students of the Department of Banking and Finance, Master Thesis, Burdur, 2020)

ABSTRACT

During the historical process, the concept of literacy was initially defined as the ability to read and write a language structurally. It has nowadays acquired a different dimension. Nowadays, many literacy definitions have been made for almost every kind of variable and technological literacy, media literacy and financial literacy are exemplary for this.

Financial literacy represents the financial decision-making process in which individuals acquire financial information, interpret this acquired information, and turns the results into behaviors. Nowadays because of the reasons such as the increase in the number of financial tools and the complexifying of their qualifications and the permanent information flow to the markets, making a rational investment decision will not be possible with limited information. Thus, financial literacy necessitates possessing more technical information in today's world. In the matter of reaching the information, usage of digital channels shortens the reaching process and enables a faster decision-making process.

According to the literature, financial literacy consists of components such as financial information, financial attitude, financial behavior. Moreover, when technological advancements and digitalization are taken into consideration, the relationship between financial literacy and digitalization comes into prominence.

In this research, the relation between the concepts of financial literacy and financial digitalization has been examined. For that purpose, the data acquired from the questionnaire study with Burdur Mehmet Akif Ersoy University Faculty of Economics and Administrative Sciences Banking and Finance Department students have been analyzed using the structural equation modeling and the hypotheses have been tested. Analysis results revealed that the relationship between financial literacy and digital attitude and usage is generally significant and positive.

Keywords: Financial Literacy, Financial Behavior, Financial Attitude, Financial Digitalization, Structural Equation Modeling

İÇİNDEKİLER

İÇ KAPAK SAYFASI.....	II
TEZLİ YÜKSEK LİSANS MÜŞTEREK JÜRİ ONAY FORMU	III
ETİK BEYANI	IV
ÖNSÖZ.....	V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR DİZİNİ	X
TABLolar DİZİNİ	XI
ŞEKİLLER DİZİNİ	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIĞA İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Finansal Okuryazarlık Kavramı	4
1.1.1. Literatürde Finansal Okur Yazarlık Tanımları.....	4
1.2. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri.....	5
1.3. Finansal Okuryazarlığın Bileşenleri.....	8
1.3.1. Finansal Bilgi	8
1.3.2. Finansal Tutum	15
1.3.3. Finansal Davranış.....	16
1.4. Finansal Okuryazarlığın Önemi	21
1.5. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık	24
1.6. Finansal Okuryazarlık Eğilimlerini Etkileyen Etmenler.....	27
1.7. Finansal Okuryazarlığın Kazanımları	28
1.7.1. Finansal Okuryazarlığın Gençlere Sağladığı Faydalar	28
1.7.2. Finansal Okuryazarlığın Aile ve Toplum Gelişimine Yararları.....	31
1.7.3. Finansal Okuryazarlığın Ülke Ekonomisine Yararları.....	35

2.BÖLÜM

FİNANSAL DİJİTALLEŞME

2.1. Dijitalleşme Sürecinde Finansal İşlemler	37
2.2. Dijitalleşmenin Finansal Piyasalardaki Yeri ve Önemi	38
2.2.1. Dijitalleşmenin Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi.....	38
2.2.2. Dijitalleşmenin Sigortacılık Sistemindeki Yeri ve Önemi.....	46
2.2.3. Dijitalleşmenin Para ve Sermaye Piyasaları Üzerindeki Yeri ve Önemi.....	47
2.3. Finansal Okuryazarlık ve Dijitalleşme İlişkisi.....	49
2.3.1. Elektronik Okuryazarlık.....	51
2.3.2. Bilgi Okuryazarlığı	53
2.3.3. Bilgisayar ve İnternet Okuryazarlığı.....	56
2.3.4. Medya Okuryazarlığı	59

3. BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK ve FİNANSAL DİJİTALLEŞME İLİŞKİSİ: BANKACILIK VE FİNANS BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Literatür İncelemesi	62
3.2. Araştırmanın Amacı.....	71
3.3. Evren ve Örneklem	71
3.4. Araştırmanın Modeli ve Araştırmanın Hipotezleri	71
3.5. Araştırmanın Yöntemi.....	73
3.5.1. Veri Toplama Yöntem ve Araçları.....	73
3.5.2. Verilerin Analizi	74
3.5.3. Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Analizi	76
3.5.4. Finansal Okuryazarlık ve Finansal Dijitalleşme Ölçeğinin Açıklayıcı Faktör Analizi.....	78
3.5.5. Finansal Bilgi, Finansal Tutum, Finansal Davranış, Finansal Dijital Tutum ve Finansal Dijital Kullanım Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi Bulguları..	80
3.5.6. Modelin Hipotez Testleri Sonuçları.....	86
3.5.7. Güvenilirliğe İlişkin Bulgular	89
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	92
KAYNAKÇA	95
EK 1. ANKET FORMU.....	105
ÖZGEÇMİŞ.....	107

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AFA: Açımlayıcı Faktör Analizi

AGFI: Adjusted Goodness of Fit İndeks (Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi)

BES: Bireysel Emeklilik Sistemi

BÖTE: Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

BHPS: British Household Panel (İngiliz Hane Halkı Paneli)

CFI: Comperative Fit İndeks (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi)

DFA: Doğrulayıcı Faktör Analizi

FODER: Finansal Okuryazarlık Derneği

GFI: Goodness of Fit İndeks (Uyum İyiliği İndeksi)

NCREL: Kuzey Merkez Bölge Eğitim Laboratuvarı

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

RMSEA: Root Mean Square of a Approximation (Tahminin Kök Hata Kareler Ortalaması)

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

TDK: Türk Dil Kurumu

TEB: Türkiye Ekonomi Bankası

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Finansal Okuryazarlık Endeksi Finansal Okuryazarlık Endeks Değerleri.....	25
Tablo 2. Finansal Erişim Endeksi Finansal Erişim Endeks Değerleri	25
Tablo 3. Aktif Dijital Bankacılık Müşteri Sayıları.....	40
Tablo 4. 2015-2019 Yılları Arası Bankacılık Sektöründe Dijital Araç Kullanımına İlişkin Veriler	40
Tablo 5. 2015-2019 Yılları Arası İnternette Yapılan Kartlı Ödeme İşlemleri	41
Tablo 6. İnternet Bankacılığını Kullanan Müşteri Sayısı.....	42
Tablo 7. İnternet Bankacılığında Finansal İşlemler	43
Tablo 8. İnternet Bankacılığında Yatırım İşlemleri	44
Tablo 9. Mobil Bankacılık Kullanan Müşteri Sayısı.....	45
Tablo 10. 2019 Yılı Sigortacılıkta Satış Şekli Bazında Primler.....	47
Tablo 11. Finansal Okuryazarlık Literatürü (1)	62
Tablo 12. Finansal Okuryazarlık Literatürü (2)	67
Tablo 13. Literatürde Kullanılan Bazı Finansal Okuryazarlık Bileşenleri.....	69
Tablo 14. Maddelerin Yüzdeler Analizi.....	75
Tablo 15. Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Analizi Sonuçları.....	77
Tablo 16. KMO ve Bartlett's Test Sonuçları	78
Tablo 17. Ölçeğin Faktör Yapısı	79
Tablo 18. Araştırma Modelinin DFA Uyum Değerleri.....	81
Tablo 19. Boyutlar Arası Korelasyon Değerleri	83
Tablo 20. Korelasyon Değer Tablosu.....	83
Tablo 21. Geliştirilen Yapısal Eşitlik Modeli.....	88
Tablo 22. Ölçeğe İlişkin Güvenirlik Bulguları.....	89
Tablo 23. Cronbach Alfa (α) Katsayısına Göre Ölçek Güvenilirliğinin Değerlendirilmesi	90

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Finansal Okuryazarlığın Temel Öğeleri	7
Şekil 2: Bilgiye Erişimde Değişen Teknolojilerin Yansımaları	54
Şekil 3: Araştırma Modeli	72
Şekil 4: Doğrulayıcı Faktör Analizi.....	82
Şekil 5: Yapısal Eşitlik Modeli.....	87

GİRİŞ

Okuryazarlık kavramı günümüz bilgi toplumunun temel yapı taşları arasında değerlendirilmektedir. İnsanlığın varoluş ve öğrenme süreci içerisinde sürekli olarak yenilenen ve gelişen okuryazarlık, günümüzde hayatın farklı alanlarında farklı yaklaşımlarla tanımlanmaktadır. Bu bağlamda tarihsel süreç içerisinde okuryazarlık ilk olarak biçimsel anlamda bir dile ilişkin okuma ve yazma yetkinliğine sahip olmak olarak ele alınmıştır. Fakat tarihsel süreçte birçok alanda ortaya çıkan yenilik ve gelişmeler okuryazarlığın daha farklı yaklaşımlarla değerlendirilmesini beraberinde getirmiştir. Örneğin teknolojide meydana gelen gelişmelere ilişkin kullanılan okuryazarlık, teknoloji okuryazarlığı olarak ifade edilirken, görsel ve yazılı medyada meydana gelen gelişmeler için kullanılan okuryazarlık ise medya okuryazarlığı olarak ifade edilmektedir. Bu çalışmanın da temelini oluşturan finansal araçlar, yatırım, tasarruf vb. gibi finansal konularla ilgili yapılan okuryazarlık tanımı ise finansal okuryazarlık olarak literatürde yerini almıştır.

Yatırım, tasarruf, tüketim gibi finansal kavramlar finansal sistemlerin çok fazla gelişmediği, uluslararası sermaye hareketlerinin olmadığı, sınırlı yatırım imkanlarının geçerli olduğu dönemlerde kısıtlı bilgi ile gerçekleştirilebilen ekonomik faaliyetler olarak değerlendirilebilir. Fakat günümüzde teknoloji gelişmiş, finansal piyasalarda entegrasyon ile yatırım yapılabilecek finansal araç sayısı artmış ve nitelikleri daha karmaşık hale gelmiştir. Bu gelişmeler nedeniyle “sınırlı finansal bilgi” ekonomik faaliyetlerin verimli ve karlı gerçekleştirilmesi için yeterli bulunmamaktadır. Bu nedenle günümüzde finansal okuryazarlık sadece sınırlı ve kültürel olarak nesillerden nesillere aktarılan geleneksel bilgilere ek olarak, günümüz koşullarına ait daha karmaşık, daha yeni ve geleneksel olmayan bilgilerinde kullanılarak finansal işlemlerin gerçekleştirilmesini ifade etmektedir.

Finans literatüründe finansal okuryazarlığa ilişkin çok sayıda çalışma yer almakta olup, bu çalışmalar finansal okuryazarlığa ilişkin farklı araştırmaları ortaya koymaktadırlar. Çalışmaların önemli bir bölümü araştırmaya konu olan bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerini ve söz konusu seviyeyi etkileyen demografik vb. faktörleri belirlemeyi amaçlarken, bir bölümü de finansal okuryazarlığın bileşenleri üzerine araştırmalar gerçekleştirmiştir.

Finansal okuryazarlığın bileşenlerini araştıran çoğu çalışmada bu bileşenlerin temelde finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış olduğu tespit edilmiştir (Örneğin Atkinson & Messy 2012). Finansal okuryazarlık, finansal işlemlere ilişkin bilgi, tutum ve davranışların bireylerin finansal karar verme süreçlerine etkisi ölçeğinde ele alındığında, finansal konulara ilişkin bilgilerin, bireylerin finansal tutumlarını etkileyebileceği ve bu tutumlarında finansal davranışlara dönüşebileceği söylenebilir. Dolayısı ile günümüz finansal okuryazarlığının temeli finansal bilginin güncelliği ve algılanması ile yakından ilgilidir. Karar verme davranışı bağlamında ele alındığında, bireyler, günümüz finansal sisteminden elde etmiş oldukları simetrik bilgileri, çevre, alışkanlık ve deneyim gibi tutum değişkenleri tarafından değerlendirilerek finansal davranışlarına yansıtılmaktadır. Bu bağlamda bireylerin finansal davranışlarının rasyonelliği, finansal bilgilerin güncelliği ve güvenilirliğine bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde finansal okuryazarlık finansal bilgiye ulaşma, bilgiyi analiz etme ve tutum süzgecinden geçirerek rasyonel kararlar aracılığı ile davranışlara yansıtılma yeterliliği olarak değerlendirilebilir.

Finansal okuryazarlığın günümüzde ayrıca etkileşimde olduğu diğer önemli bir gelişme ise teknoloji ve beraberinde getirmiş olduğu dijitalleşmedir. Bu bağlamda gerek finansal bilgi edinme, gerekse finansal işlem gerçekleştirme noktasında dijital kanallar önem kazanmıştır. Profesyonel veya amatör olarak gerçekleştirilen birçok finansal işlem günümüzde geleneksel işlem platformlarından yapılabildiği gibi, dijital platformlardan da gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin bankacılık işlemlerinin, finansal işlemler içerisinde önemli bir yer aldığı varsayılır ise, günümüzde birçok kişi bankacılıkla ilgili işlemlerini geleneksel yol olarak ifade edilebilecek şubelerden gerçekleştirmektense, hem zamandan tasarruf etmek hem de daha çabuk ulaşılabilir olması nedeniyle ATM, internet bankacılığı, mobil bankacılık gibi dijital kanalları kullanarak gerçekleştirmeyi tercih etmektedirler. Bu noktada finansal sistem ve teknoloji işbirliği karşımıza net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada yukarıda bahsedilen finansal okuryazarlık ve finansal okuryazarlığın bileşenleri ile finansal dijitalleşme ilişkisi incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümde finansal okuryazarlığa ilişkin teorik çerçevede bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ise finansal okuryazarlık ile ilişkisi kurularak finansal

dijitalleşme konusu açıklanmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise finansal okuryazarlığın bileşenleri olarak kabul edilen finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranışın finansal dijitalleşme ile ilişkisi araştırılmıştır. Araştırma için Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Bankacılık ve Finans Bölümü'nde eğitim görmekte olan 300 öğrenciye anket uygulanmış ve araştırmaya konu olan hipotezler yapısal eşitlik modeli kurularak sınanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIĞA İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE

1.1.Finansal Okuryazarlık Kavramı

İnsanlar hayatlarını sürdürebilmek için yaşamları boyunca çeşitli kararlar alırlar. Bu kararların en önemlilerinden biri de yaşamlarını idame ettirebilmek için aldıkları finansal kararlardır. Finansal kararları alırken davranışsal faktörleri etkileyen birçok neden bulunmaktadır. Finansal okuryazarlık; paranın nasıl kazanıldığı, kazancın nasıl değerlendirildiği, yatırımları etkileyen faktörler ve doğru kararların alınmasında bilgi ve becerilerin önemini ifade etmektedir.

1.1.1. Literatürde Finansal Okur Yazarlık Tanımları

Finansal okuryazarlığın evrensel bir tanımı bulunmayıp ülke ve yazarlara göre farklı isimlendirilmiştir. İngiltere ve Kanada’da tercih edilen terim ‘finansal yeterlilik’ (financial capability), ABD ve Avustralya’da ‘finansal okuryazarlık’ tır (financial literacy). Bazı yazar ve kurumlar ise ‘finansal farkındalık’ (financial awareness) terimini kullanmaktadırlar (Gökmen, 2012:17).

Finansal okuryazarlık genel olarak “finansal kavramlar ve risklerin farkında olmak, bilgiyi kullanabilmek, doğru ve zamanında kararlar alabilmek, kişilerin ve ülke ekonomilerinin finansal açıdan daha iyi olmasını sağlamak ve ekonomik hayata aktif katılımı gerçekleştirmek için gerekli beceri, motivasyon ve güven” olarak tanımlanmaktadır (OECD,2012; alıntılıyan Çakırer, 2019: 18).

Finansal okuryazarlık ile ilgili literatürde yapılan tanımlamalardan bazılarında aşağıda yer verilmiştir.

Okuryazarlık kelimesi Türk Dil Kurumu’nun tanımında; okuması yazması olan eğitim görmüş kimse olarak belirtilmiştir. Buradaki tanımdan hareketle okuryazar kavramını, aldığı eğitim sonrasında belli bir konu hakkında bilgi sahibi olan kişi olarak belirtmek doğru olacaktır (Eker, 2017: 8).

Finansal okuryazarlık; kişinin finansal güvenliğini sağlamasında hayati önem taşıyan finansal kaynaklarını yaşam boyu etkin bir şekilde yönetmesi için bilgi ve becerilerini kullanma yeteneğidir (Mandel, 1997; alıntılanan Ağırman ve Akyol, 2019:2).

Finansal okuryazarlık kişilerin çeşitli beceri ve davranışlarını geliştirmektedir. Örneğin finansal okuryazar kişi bütçe yapma, tasarruf, yatırım, ödünç alma, ödünç verme, sigortalama, çeşitlendirme ve gelir-gider eşleştirmesi ile ilgili uygulamalar hakkında daha fazla bilgi ve kullanabilme yeteneğine sahiptir (Bodie, 2006: 1; alıntılanan Temizel, 2010: 5).

Finansal okuryazarlık; kişilerin, kavramsal açıdan finansal bilgilerin farkında olarak, karar verme sürecinde ihtiyaç duyulan bilgileri sağlama, anlamlandırma ve değerlendirmesidir (Mason ve Wilson, 2000: 31; alıntılanan Temizel, 2010: 5).

Finansal okuryazarlık; kişinin sahip olduğu finansal kaynakları ömür boyu etkin bir şekilde yönetmek için bilgi ve becerilerini kullanma etkinliğidir (PACFL, 2008: 10; alıntılanan Ağırman ve Akyol, 2019: 3).

Finansal okuryazar kişi, ekonomik koşulları göz önünde bulundurarak bütçe oluşturma, birikim sağlama, borçlanma ve yatırım gibi finansın temel alanlarında karar alma becerisini ve geleceğe yönelik finansal planlar yaparak bireysel finans durumunu yönetebilme becerisini gösterir (Bolat, 2017).

Finansal yetkinlik sosyal, kültürel ve ekonomik çevre koşulları altında bir kişinin kendi finansal çıkarları doğrultusunda hareket etme içsel yeterliliğidir. Kişisel refahın artırılması, mevcut finansal durumun analiz edilmesi, alternatiflerin geliştirilmesini ve ihtiyaçlarına uygun olan finansal ürünlerin kullanılması için gerekli bilgiyi, tutumları, yetenekleri ve tüketici davranışlarını kapsamaktadır (Şarлак, 2012: 7; alıntılanan Aktaş, 2015: 7).

1.2. Finansal Okuryazarlığın Özellikleri

Finansal okuryazarlık finans konusunda uzman olmaktan öte kişinin kendisi ve çevresinin akılcı kazanımlar sağlaması için bütçenin doğru yönetilmesi, fırsatların görülmesi, risklerin değerlendirilmesi, gelir-gider dengesinin kurulması, borçlanma, tasarruf ve ekonomik koşulların göz önünde bulundurulmasıyla kişinin finansal durumunu yönetmesidir.

Finansal okuryazarlık, finans konusunda genel kültür bilgisi elde etmek değildir. Finansal okuryazar bireyler, sahip oldukları finansal bilgileri uygulayarak finansal davranışlar gerçekleştirmelidirler. Finansal okuryazar bireyler, sahip oldukları bilgi birikimleri sayesinde bilinçsiz bir özgüvene sahip olmak yerine, belirli bir finansal farkındalık seviyesine ulaştıkları için finansal piyasalarda işlem yaparken daha rasyonel davranabileceklerdir. Bu bağlamda finansal okuryazar bireylerin, finansal piyasalarda işlem yaptıkları ürün ve araçlar hakkında kapsamlı bilgi sahibi olmaları gerekmektedir (Gökmen, 2012: 23).

Finansal okuryazarların ortak bazı özellikleri sıralanacak olursa (Hogart ve Hilgert, 2002: 48; alıntılan Saraç, 2014: 10);

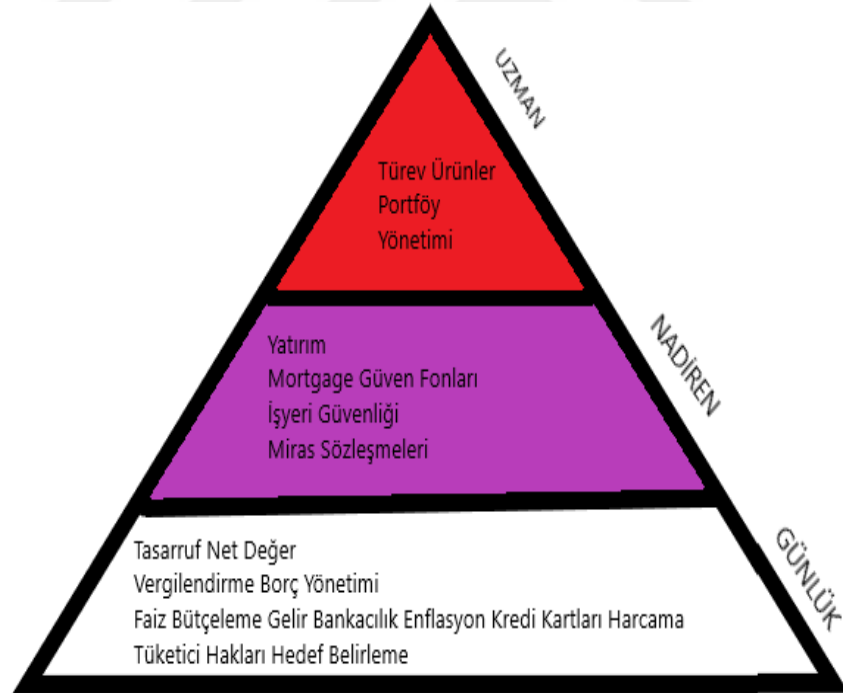
- Bilgili, eğitimli ve tecrübelidirler,
- Para ve varlık yönetimi konularında yeterli bilgiye sahiptirler,
- Para ve varlıkların yönetilmesi ile ilgili temel kavramları anlarlar,
- Bilgi ve tecrübesiyle finansal planları yapar ve uygularlar.

Finansal okuryazarlık eğitimi alan her bireyin bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Bunlar (PACFL, 2008: 36-37; alıntılan Vergi, 2019: 14-15):

- Sermaye piyasası sistemi ve kurumları hakkında bilgi sahibi olması,
- Bireyin gelir devamlılığı, nakit akışını nasıl yönetmesi ve sürdürmesi hakkında bilgi sahibi olması,
- Acil durumlarda oluşturacağı fon kaynakları ve tedarik durumu hakkında bilgi sahibi olması,
- İhtiyaçları doğrultusunda kullanacağı kredi ve ürünü doğru seçebilmesi ve kredi süreçlerinde gerekli şartları nasıl sağlayacağını farkında olması,
- Ne zaman bir ev kiralayacağını ya da satın alma tercihini yapacağına karar verir durumda olması,
- Bir gayrimenkul satın alma veya kiralama süreci hakkında bilgi sahibi olması,
- Finansal risklerle karşılaşma süreci ve risklerin etkileri noktasında tespit ve yönetilmesini organize edebilme yeteneğine sahip olması,

- Finansal aldatmaca ve dolandırılma durumları karşısında nasıl hareket edeceğini ve risklere karşı nasıl korunacağını noktasında farkındalık sahibi olması,
- Temel yatırım ürünlerinde risk ve getiri durumlarını analiz yeteneğine sahip olup en avantajlı ürünü ve /veya hizmeti tercih edebilme yeteneğine sahip olması,
- Bireysel ürünlerde sağlanan vergi avantajlarından veya devlet desteklerinden nasıl avantaj sağlayabileceğini muhakeme edip güvenli bir emeklilik planı oluşturabilme yeteneğine sahip olması,
- Beklenmedik durumlarda (iş göremezlik, zorunlu emeklilik, ölüm, iş kaybı vs.) gelirin azalması veya gelir kayıplarında zararı en aza indirerek uygun bir planlama yapabilecek yeteneğe sahip olması gerekir.

Modern bir ekonomide herkesin ihtiyaç duyduğu bilgi ve beceriler farklı aralıklar halinde gösterilmektedir.

Şekil 1: Finansal Okuryazarlığın Temel Öğeleri

Kaynak: Ağırman, E., Akyol, Ş.(2019),”Finansal Okuryazarlık”, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa, s:19

Finansal okuryazarlık üç temel ögeye ayrılmıştır. Birinci kısım, gündelik finansal okuryazarlık olarak ifade edilmekte ve bu kısımda yer alan bireylerin tasarruf, net gelir, vergilendirme, borç yönetimi, hedef belirleme, faiz oranları, bütçeleme, gelir, bankacılık, sigortacılık, enflasyon, kredi kartları, harcama ve tüketici hakları gibi konularda bilgili oldukları varsayılmaktadır.

İkinci kısımda yer alan bireyler ise; ev kredisi, yatırım, emeklilik fonları, iş yerinin sağlamış olduğu faydalar, miras sözleşmeleri, gayrimenkul yatırım ortaklıkları gibi konuları içeren özelliklere sahip olan ve nadiren finansal okuryazar diye isimlendirilen gruba girmektedirler.

Üçüncü ve son kısımda yer alan bireyler ise finansal okuryazarlık uzmanı olarak ifade edilmekte ve türev ürünler ile portföy yönetimi konularında uzmanlaşmış kişilerden oluşmaktadır (Ağırman ve Akyol, 2019:19).

1.3. Finansal Okuryazarlığın Bileşenleri

Dünya bankası finansal okuryazarlığı, bireysel anlamda belirli bir refah seviyesine ulaşmak ve bu refah seviyesini korumak için gerekli finansal bilgi, beceri, tutum ve davranışların bileşimi şeklinde ifade etmektedir (Sarigül, 2019: 4).

Remund (2010) finansal okuryazarlığı beş kategoride sınıflandırmıştır. Bunlar finans bilgisi, finansal kavramlara ilişkin iletişim becerisi, finansal yönetim kabiliyeti, doğru finansal kararlar verme becerisi ve ileriye dönük finansal risk ve ihtiyaçlara yönelik doğru planlamanın yapılabilmesidir (Baysa ve Karaca, 2016: 111).

Finansal okuryazarlığın literatürde yer alan temel bileşenleri bilgi, davranış ve tutum olup, bu bileşenler aşağıda açıklanmıştır.

1.3.1. Finansal Bilgi

Bilgi insanların bir konu hakkındaki gözlemlerinden, deneyimlerinden, aldığı eğitimden, rol modelinden öğrendiklerinin hepsini harmanlayarak belli bir sonuca olguya ulaşmasıdır.

Finans bilgisine sahip olmak, kişilerin kazançlarını arttırmasını ve harcama tercihlerini yaparken doğru seçimler yapmasını sağlar (Eğilmez, 2017:12).

Ekonomik olarak güçlenme, gelişme bilgi sayesinde gerçekleşebilir. Güç ve özgüven sahibi olunabilmesi için bilgi vazgeçilmez bir gerekliliktir. Bunun için finansal okuryazarlık, yani bilgiye dayalı kararlar alabilmek, finansal açıdan yeterlilik seviyesinin artırılmasını beraberinde getirmektedir (Saraç, 2014: 1).

İnsanlar genellikle en yakınlarındaki bilgi kaynağını tercih ederler. Bu da genellikle kişinin örnek aldığı rol modeli, konuyla ilgili bilgi sahibi olabileceği bir finans uzmanı veya yayınlanan köşe yazısı, kitap, dergi vs. olacaktır. Kişinin etkileşime girdiği bilgilerin kaynağı bir finansal kararı alması, bir ürünü kullanması veya reddetmesi aşamasında kritik bir rol oynamaktadır (Aktaş, 2015: 17).

İnsanların büyük bir çoğunluğu finansal bilgilerini önemli ölçüde deneme yanılma yoluyla elde etmektedirler. Hilgert, Hogarth ve Beverly 2003 yılında finansal bilgi ve davranış arasındaki bağlantının önemini araştırmışlar. Nakit akımı yönetimi, kredi yönetimi, tasarruf ve yatırım olmak üzere dört finansal uygulama kategorisine odaklanmışlardır. Belli bir alandaki finansal bilginin, o konudaki finansal uygulamalarla olumlu yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Buna karşın aileden, arkadaşlarından ve kişisel deneyimlerinden sağlanan finansal bilginde aynı etkiye sahip olduğunu görmüşlerdir (Sarıgül, 2019: 10).

Finansal bilgi tüketicilerin temel finans konularında yeterli teorik bilgiye sahip olması olarak da değerlendirilebilir. Finansal bilgi iki farklı boyutta değerlendirilebilir. Bunlar makroekonomik düzeydeki finansal bilgi ve mikro ekonomik düzeydeki finansal bilgidir (Eker, 2017: 46-47):

- Makroekonomik açıdan finansal bilgi; bir ekonominin geneline dair; cari açık, yıllık bütçe planları, toplam ve sektörel dış ticaret verileri gibi ekonomik sistemde yer alan genel finansal veri ve bilgileri ifade etmektedir.
- Mikro ekonomik düzeydeki finansal bilgi ise; ekonomik yapı içerisinde kar amacı taşıyan veya taşımayan, belirli bir amaca yönelik faaliyette bulunan tüm şirketlerin ve bireylerin ekonomik ve finansal durumunu etkileyen ya da gelecekte etkileyebilecek olayların öğrenildiği, incelendiği veya gözlem yapılarak sahip olunan metinler, tablolar, şekiller gibi bilgi

transferini gerçekleştiren farklı değişkenlerden meydana gelen bütünü ifade etmektedir.

Finansal cehalet, tüketicinin yanlış finansal kararlar verme olasılığını arttıracaktır. Tüketicinin verdiği yanlış finansal karar ilk kendisini olumsuz olarak etkileyecek daha sonra çoğu tüketici doğru tercihleri yapmazsa zincir etkisi yaparak finansal işleyişi bozacaktır. Finansal sistemin temel amacı kaynakların etkin bir şekilde kullanılması ve dağıtılmasıdır. Bu işleyiş bozulursa finansal kaynakların etkin dağılımı bozulacak, verimlilik azalacak ve maliyetler yükselecektir (Gökmen, 2012: 43).

Ülke vatandaşlarının finansal sistemler hakkında bilgi sahibi olması, bilgiyi kullanabilmesi hem bireyler için hem de ülke için önemlidir. Finansal bilgi düzeyi yükseldikçe bireylerin tasarruf eğilimi artmakta, riskleri öngörerek riskli yatırımlardan kaçınma ve fırsatları görerek yatırımlarını düşük maliyetli mal ve hizmetlere yönlendirmektedirler. Bu da ülke ekonomisine katma değer sağlamaktadır (Çam ve Çam, 2016: 99).

Bilginin kişilerin alacakları finansal kararlarda çeşitli yardımı olmaktadır. Bunlar (Odabaşı ve Barış, 2010: 357),

- Konu ile ilgili bilgi sahibi olduktan sonra daha iyi ve kolay karar verilir.
- Fırsatlar kaçırılmaz riskler görülür.
- Yapılacak seçimde risk boyutu belirlenebilir.
- Verilen karara güven duyulur.
- İstenilen seçenekler net bir şekilde ortaya konulur.
- Bilgi; davranışı haklı çıkarmak için, yani egoyu koruyucu bir rol olarak da kullanılır.

Birey; parasını harcarken ihtiyacı olan ürünle ilgili değerlendirme yapmak risk ve getirilerini hesaplamak için bilgi toplama arayışına girer. Kişi bilgi toplamada içsel kaynaklar olan gözlem, deneyim ve öğrenimlerinden yararlanırken dışsal kaynaklardan yani aile, arkadaş, kitap, dergi, finansal temsilci vb. yararlanabilir. Bireyin bilgi toplamak için sarf ettiği çaba, ürüne ilişkin kendi deneyim süresine, ürüne dair algıladığı riske ve

bilgi toplamanın getirileri ile ilgili olarak beklediği zaman, efor ve para maliyetleri ile yakından ilgilidir (Koç, 2012: 400-401).

Finansal tüketiciler, birçok değişik finansal ürün hakkında çok fazla ve anlaşılması güç karışık bilgilerin anlamlandırılması, karşılaştırılması ve belli bir kanıya varılması durumunda finansal okuryazarlığa her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Belirli bir seviyede bilgi birikimi olmadan, tüketiciler ihtiyaçları olan finansal ürünü satın alamayabilirler ve ihtiyaç duymadıkları ürünü satın alarak hata edebilirler. Dolayısıyla para, zaman ve psikolojik olumsuzluk yaşarlar. Finansal okuryazarlık programları, tüketicilere yatırım ürün ve hizmetleri hakkında daha çok bilgi sağlayarak maliyetleri düşürebilir. Böylelikle bilginin kolay ulaşılabilir olması ve bilginin kullanılmasına yardım edilmesi ile daha doğru kararlar verilebilir (OECD; 2005: 36; alıntılan Temizel, 2010: 25-26).

Finansal bilgi düzeyinin finansal okuryazarlık açısından etkilerini görmek için çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Hilgerth vd. (2003) ABD’de bir üniversitede yaptıkları bir araştırmada öğrencilerin bireysel nakit yönetimi, borçlanma, tasarruf ve yatırıma ilişkin bilgi seviyeleri ve davranışları arasında anlamlı ilişkiler tespit etmişlerdir. Araştırma sonuçları, katılımcıların borçlanma, tasarruf ve yatırım konularına ilişkin bilgi seviyelerinin artması ile birlikte, finansal davranış skorlarının da arttığını göstermektedir (Courchane ve Zorn, 2005; alıntılan Sarıgül, 2015:203).

Finansal refah düzeyi yüksek olan toplumlarda bireyler yeterli düzeyde finansal bilgi düzeyine sahip olacak, elde ettiği geliri ile yaşam koşullarını artıracak, tasarruf yaparak gelecekte oluşabilecek ekonomik risklere karşı önlemler alabilecek, tasarruflarını uygun piyasalarda, getirisi yüksek ve düşük riskli varlıklara yatırılabilecektir. Böylece bireysel ve toplumsal refah düzeyinin yükselmiş olması yanında finansal piyasaların ve ekonomik büyümenin gelişmesine de önemli bir katkı sağlanmış olacaktır (Kaya vd., 2019: 53).

Finansal bilgi düzeyinin yükselmesi ve belli bir sisteme oturması için kamu ve özel tüm kurumların sistemi desteklemesi ve gelişmesine katkı sağlaması gerekmektedir. Bunun sonucunda ülkede finansal okuryazar sayısı artacak ve kaynakların kullanımında doğru karar veren finansal okuryazar kişi dolaylı olarak ülke gelişmesine katkı sağlayacaktır. Teknolojinin gelişmesiyle finansal yenilikler hızlanmış ve sisteme her

geçen gün yeni ürünlerin eklenmesiyle de finans alanında çalışanların bile takip ve anlaması zorlaşması nedeniyle normal bireylerin finansal okuryazarlıklarının geliştirilmesi önem arz etmektedir (Apan ve Ercan, 2017: 192).

Bilgi ve beceri düzeyinin, bireylerin refahı, finansal ve ekonomik sistemin gelişmişliği ve yatırımcı davranışlarının etkinliği üzerinde olumlu etki yarattığı düşünülmektedir (Yücememiş ve Yıldız, 2019: 110).

Yatırımcılar ve ülke ekonomisine ilişkin kaynakların verimli kullanılabilmesi açısından değerlendirildiğinde, faaliyet alanlarına ilişkin bilgi ve becerilere sahip olunması yatırımların rasyonelliği açısından önemlidir (Seyrek ve Gül, 2017: 104).

Finansal okuryazarlık çok yönlü olarak bireylerin; bütçeleme, birikim yapabilme, risk analizi yaparak, yatırım yapabilme gibi temel finansal kavramlar konusunda mevcut ekonomik koşulları da göz önünde bulundurarak karar alma yeteneğini ve finansal konulara ilişkin planlama yaparak kişisel finans durumunu sürdürme becerisini gösterdiği durumdur. Daha basit bir tanımla finansal okuryazarlık, kişinin günlük yaşamında karşılaştığı finansal işlemlere karşın doğru kararlar verebilmesi ve bu kararları almasında kabiliyet ve yeterlilik gösterebilmesi olarak açıklanabilir (Çakırer, 2019:18).

Finansal okuryazarlık finans hakkında genel kültür bilgisi edinme değildir. Finansal okuryazar, bildiklerini uygulamaya dökerek bazı finansal davranışları göstermelidir. Örneğin bütçe yapabilmeli, yetersiz kaldığı konularda doğru bilgi kaynağına ulaşabilmeli, doğru desteği alabilmeli, finans şirketleri ile müzakere ve pazarlık yapabilmeli kısacası kişi sahip olduğu bilgi ve yeteneği kullanabilme becerisine sahip olmalıdır (Gökmen, 2012: 23).

Gençlerde finansal okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi hayatlarını kolaylaştırırken, yetişkinlerde güvenli kararlar aldırılması açısından önemlidir. Gençlerin finansal bağımlılıktan bağımsızlığa, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemleri vardır. Bu dönemlerde, toplumdaki rolleri değişmekte ve ekonomik sorumlulukları da artmaktadır. Gençler, yaşamları boyunca kendilerine hedefler belirleyip, planlar yaparak bu hedef ve planlarını da finansal bilgi ve becerilerini kullanarak ulaşmak isterler. Finansal okuryazarlığın önemi burada ortaya çıkmaktadır (Saraç, 2014: 17).

CFEB (2010)'un yaptığı "İngiltere'de Tasarruf Davranışı ve Finansal Yetenek" konulu çalışmada; 1991-2009 yıllarına ilişkin BHPS verileri kullanılmış, bireylerin

finansal okuryazarlık düzeyinin tasarrufa ilişkin davranışlar üzerinde büyük bir etkisinin olduğu, ayrıca bireylerin finansal yönetim becerilerinin iyileştirilmesinin tasarruf eğilimi üzerinde önemli derecede olumlu etkisinin olduğu gözlemlenmiştir (Eker, 2017:50).

Finansal okuryazarlık; sayısal okuryazarlık ve bilgi okuryazarlığı ile de ilgilidir. Sayısal okuryazarlık; matematiksel yeteneklere sahip olma, bu yetenekleri kullanma ve temel sayısal problemleri çözmeyi kapsarken, bilgi okuryazarlığı; araştırma becerisi, hesaplama ve sorunun çözümüne ilişkin en ideal bilgiyi kullanma yeteneğini kapsamaktadır (Yücel, 2017:4).

Finansal okuryazar olabilmek için gereken beceriler şu şekilde sıralanmıştır (Öncüler, 2018: 21):

- Finansal bilgiye ulaşabilmek için arama yetenekleri,
- Elde edilen finansal bilgiyi değerlendirerek yorumlayabilme becerisi,
- Doğru finansal kararların alınabilmesi için elde edilen bilgilerden yararlanma, bilgiyi kullanabilme becerisi.

Finansal okuryazarlık eğitimi alan her bireyin bazı becerilere sahip olması gerekir. Bunlar (PACFL 2008: 36-37; alıntılayan Vergi, 2019: 14-15):

- Sermaye piyasası sistemi ve kurumları hakkında bilgi sahibi olması,
- Bireyin gelir devamlılığı, nakit akışını nasıl yönetmesi ve sürdürmesi hakkında bilgi sahibi olması,
- Acil durumlarda oluşturacağı fon kaynakları ve tedarik durumu hakkında bilgi sahibi olması,
- İhtiyaçları doğrultusunda kullanacağı kredi ve ürünü doğru seçebilmesi ve kredi süreçlerinde gerekli şartları nasıl sağlayacağını farkında olması,
- Ne zaman bir ev kiralayacağını ya da satın alma tercihini yapacağına karar verir durumda olması,
- Bir gayrimenkul satın alma veya kiralama süreci hakkında bilgi sahibi olması,

- Finansal risklerle karşılaşma süreci ve risklerin etkileri noktasında tespit ve yönetilmesini organize edebilme yeteneğine sahip olması,
- Finansal aldatmaca ve dolandırılma durumları karşısında nasıl hareket edeceğini ve risklere karşı nasıl korunacağı noktasında farkındalık sahibi olması,
- Temel yatırım ürünlerinde risk ve getiri durumlarını analiz yeteneğine sahip olup en avantajlı ürünü ve /veya hizmeti tercih edebilme yeteneğine sahip olması,
- Bireysel ürünlerde sağlanan vergi avantajlarından veya devlet desteklerinden nasıl avantaj sağlayabileceğini muhakeme edip güvenli bir emeklilik planı oluşturabilme yeteneğine sahip olması,
- Beklenmedik durumlarda (iş göremezlik, zorunlu emeklilik, ölüm, iş kaybı vs.) gelirin azalması veya gelir kayıplarında zararı en aza indirerek uygun bir planlama yapabilecek yeteneğe sahip olması gerekir.

Literatürde yapılan araştırmalarda finansal okuryazar bireylerin bazı ortak özellikleri bulunmaktadır (Hilgert, Hogartan, 2002: 1-7, alıntılan Vergi, 2019: 14-15):

- Finansal okuryazar olan bir birey karşılaştığı ekonomik durum ve olaylarla ilgili bilgi sahibidir.
- Para ve tasarruf yönetimi, bankacılık, yatırım, sigorta ürün ve hizmetleri, vergi ve mevzuat değişiklikleri konusunda değerlendirme karar verme yeteneğine sahiptir.
- Edinmiş olduğu bilgiyi kullanarak mevcut zaman ve gelecekle ilgili planlar yapabilme ve önlemler alabilme becerisine sahiptir.
- Karşılaştığı kavram ve terimleri doğru şekilde anlamlandırmaktadır.

North Central Regional Educational Laboratory (NCREL) 2003 yılında yayınladığı raporunda ekonomi okuryazarlığı, ekonomik problemleri tanımlayabilme, alternatif maliyetler ve faydaları ayırt edebilme, meydana gelen ekonomik olayların sonuçlarını değerlendirme becerisi olarak ifade edilmektedir (Güler ve Veysikarani, 2019: 127).

Para kazanabilme gücüne sahipken tasarrufların veya harcamaların uygun biçimde değerlendirilip optimum fayda sağlanabilmesi gerekmektedir. Bireyin ani bir şekilde başına gelebilecek iş kaybı, zorunlu emeklilik, belirli dönemlerde tasarruf yapamama gibi hayatın içinde sürekli karşılaşılma ihtimali yüksek olan durumları en az kayıpla atlatabilmesi ve belirsiz olan gelecek dönemlere hazırlıklı olma durumu, finansal okuryazarlığın kazandırdığı becerilerle mümkün olmaktadır (Basu 2008: 11; alıntılan Vergi, 2019: 18).

1.3.2. Finansal Tutum

Tutum kavramı genel açıdan ele alındığında, kişilerin çevresindeki herhangi bir olgu veya nesneye dair sahip olduğu tepkisel eğilimi ifade etmektedir. Başka bir açıdan tutum, kişilerin bir durum, olay ya da olguya yönelik olarak gerçekleştirmesi beklenen muhtemel davranış biçimi şeklinde tanımlanabilir (İnceoğlu, 2010).

Tutum nesne, kişi, konu, olay vb. konular hakkında olumlu-olumsuz veya ilgi duyma-duymama şeklindeki değerlendirmelerimiz ve bu değerlendirmeler sonucunda sergilediğimiz davranış şeklidir (Koç, 2012: 234).

Kısacası tutum bireylerin nesne, kanı ya da bulunan ortama, zamana yönelik olumlu ya da olumsuz tavır sergilemesidir (Odabaşı ve Barış, 2010: 157).

Tutum, insanın bir şey hakkında ne düşündüğünü ya da ne hissettiğini anlatır. Tutumlar öğrenilerek sergilenen davranışlardır (İslamoğlu ve Altunışık, 2010: 151).

Bireylerin gelecek planlarını, birikimlerini ve tasarruflarını ilgilendiren finansal tutumda, bireylerin varlıklarını dikkatli ve idareli kullanma gibi konuları daha önce yaşadığı deneyimlerden faydalanarak düzenli bir tavırla hareket etmeleri söz konusudur. Örneğin bireylerin gelecek ihtiyaçları için birikimleri yönünde olumsuz tutumları varsa geleceğe yönelik birikim yapma eğilimleri zayıftır. Benzer şekilde kısa vadeli istek ve ihtiyaçlarını önemsemeyi ön planda tutan bireylerin, acil durumlar için tasarruf ya da uzun vadeli finansal planlar yapma ihtimalleri de düşük olacaktır (Kılcan ve Ergür, 2019: 61).

Tutumların oluşmasında çeşitli kaynaklar veya vasıtalar etkili olabilmektedir. Konuya aşina olmak, konuyla bağlantı kurmak, çağrışım ve bireyin örnek aldığı kişilerin aracılığıyla, eğitim ve inançlar ile de tutumlar oluşabilir (Koç, 2012: 234-235).

Finansal konulara ve uygulamalara karşı tutum, finansal davranışın en önemli etkilerinden birisidir. Finansal konulara yönelik tutum, değer ve inançlar, finans konusunda alınan kararları etkiler ve bireylerin mali konulardaki davranışlarını belirler ve alışkanlıklarına yansır. Örneğin faizin günah olduğunu düşünen bir yatırımcı parasını altına yatırır. Bu finansal tercihinde bireyin inançları, rol modeli ve alışkanlıklarının etkisi büyüktür (Sarigül, 2019: 5).

Literatürde bireylerin finansal konulardaki tutum ve davranışlarının ölçülmesine yönelik çok sayıda araştırma yapılmıştır.

OECD INFE (2012) yaptığı finansal tutum araştırmasına göre; Türkiye’de katılımcıların %31’i “Para harcamak içindir”, %62’si “Bugün için yaşar ve yarın için pek endişelenmem”, %52’si ise “Uzun vadede harcamayı tasarruf etmeye yeğlerim.” seçeneğini tercih etmişlerdir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 589).

Özer (2019) tarafından, sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmek ve demografik özelliklerin finansal okuryazarlık üzerinde etkili olup olmadığını belirlemek için yapılan çalışmada, sağlık yönetimi bölümü öğrencilerinin finansal okuryazarlık algılarının boyutlar bazında orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin tutum boyutuna ilişkin algıları ise oldukça düşük düzeyde olduğu sonucu elde edilmiştir. Ayrıca çalışmada, öğrencilerin tutum alt boyutuna vermiş oldukları puanların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaştığı belirlenmiş olup, erkek öğrencilerin tutum boyutuna ilişkin algıları istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Özer, 2019:258).

Finansal Tutum/Tavır Skoru tüketicilerin kısa vadeli beklentileri ile uzun vadeli finansal planlarına ilişkin tavır ve tutumlarını ölçümlenmektedir. 2017 yılında 14,2 olarak hesaplanan Finansal Tutum/Tavır Skoru, 2018 yılında yapılan finansal okuryazarlık ve erişim anketinden elde edilen verilere göre 15,0’a yükseldiği belirlenmiştir (Karaca, 2018: 2).

1.3.3. Finansal Davranış

İnsanların; yatırım yaparken, tasarruf yaparken ya da harcama yaparken nasıl kararlar aldıklarını, bu kararların alımında neden mantıksız veya rasyonel olmayan kararlar verdiklerini açıklamaya çalışan psikoloji ve finansı bir arada değerlendiren ikili disiplinler birliği davranışsal finansdır (Özerol, 2011: 12).

Finansal okuryazarlığın; bireylerin refahı, finansal sistemin gelişmesi, ekonominin iyileşmesi ve yatırımcı davranışlarının etkinliği üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Yücememiş ve Yıldız, 2019: 129).

Xiao (2006) finansal davranış kavramına farklı bir bakış açısı ile bakarak, “Paranın nasıl harcanacağına yönelik planlama yapmak, nereye ne kadar harcadığının hesabını düzenli olarak yazılı tutmak, sabit giderleri gözden geçirmek, yazılı bir bütçe oluşturmak” şeklinde tanımlamıştır (Alkaya ve Yağlı, 2015: 589).

Finansal davranış için, geniş çerçeveye bireyin hayatı süresince karşılaşacağı mali analiz, tasarruf, bütçe, borçlanma ve kredi gibi konularda etkin kararlar alıp yönetebilmesi diyebiliriz. Bu kararları verirken birey, finansal bilgisi dâhilinde tercihlerini yapmakta ya da davranışta bulunmaktan kaçınmaktadır (Eker, 2017:49).

Davranış, kişilerin yapabilecekleri veya deneyebilecekleri her şey olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifade ile davranış, bir organizmaya ait olan ve organizma tarafından gerçekleştirilen her türlü eylemi ifade etmektedir (Tütüncü ve Küçükusta, 2008; alıntılan Sarıgül, 2015: 201).

Bireylerin içinde buldukları zihinsel, duygusal ve fiziksel durumlar ile zaman, enerji, para gibi kaynakların kısıtlılığı da kişilerin davranışlarını etkiler (Odabaşı ve Barış, 2010: 29).

Davranışsal finans; yatırımcı davranışları ve bunun finansal pazarlar üzerindeki etkisi ile ilgilenmektedir. Davranışsal finans, yatırımcı davranışlarının şekillenmesi ve yatırım kararları, temel bilgilerin nasıl yorumlandığı, yatırımcının kararında finansal faktörlerinin yanında kişisel faktörlerin etkisi konularında açıklamalarda bulunmaktadır (Kıyılar ve Akkaya, 2016: 112).

Bireylerin yaşamları süresince yaptığı tüm eylem ve davranışları bilinçli ya da bilinçsiz olarak bir karar verme işleminden oluşur ve herkes günlük yaşantısı içinde birçok karar vermek zorunda kalır. Finansal kararlar da bunlardan sadece biridir ama kişilerin geleceğine yön veren ve üzerinde ayrıntılı düşünülmesi gereken önemli kararlardandır. Para ile ilgisi olan her birey az da olsa finansal bir karar almak zorundadır (Yücel, 2017: 5).

Bireylerin davranış şekillerinin, finansal refahları üzerinde önemli bir etkiye sahip olması nedeniyle, finansal okuryazarlık ölçümünde davranışların etkilerinin belirlenmesi çok önemli olmaktadır. Bu bağlamda, OECD - INFE çekirdek anketi çeşitli soruları farklı tarzlarda sorarak bireylerin finansal davranışları hakkında bilgi edinmeye amaçlamıştır.

Bunlar;

- Satın almadan önce düşünme,
- Faturaları zamanında ödeme ve bütçeleme,
- Hedeflere ve ihtiyaçlara ulaşabilmek için tasarruf ve harcamadır.

Anket sonucuna göre Türkiye dışında tüm ülkeler için aktif olmayan ve bilgilendirilmemiş bir piyasa katılımı görülmektedir. Son iki yıl içinde çok az katılımcı finansal ürün seçim kararı için tavsiye almış ya da bağımsız bilgiye başvurmuş ve araştırmıştır. Türkler ise bu soruya % 41 oranında evet cevabını vermişlerdir. Türklerin diğer davranışlara verdikleri cevaplarının ortalamalarına bakılırsa, Türklerin bu davranıştaki performansı çok iyi olarak değerlendirilebilir. Bu durumu Türk Bankacılık sektöründeki gelişim ve müşteri ilişkileri personeli sayısının çokluğu ile ifade etmek mümkün olabilir (www.teb.com.tr, 2012: 5) (Saraç, 2014: 21).

Finansal davranışlar dört ana başlıkta toplanabilir (Öncüler, 2018: 10):

1. Nakit Akımı Yönetimi: Kişisel vadeli-vadesiz mevduat hesapları, fatura ödemeleri, finansal kayıtlara sahip olma, tüketim ve harcamanın planlanması ile genel bütçe oluşturulması gibi davranışları temsil etmektedir.
2. Kredi Yönetimi: Kredi kartı edinme, sahip olunan kartın avantaj-dezavantajlarını bilme, edinilen borçları düzenli olarak zamanında ödemeyi kapsar.
3. Birikim: Birikim hesaplarına sahip olma, ani gelişen durumlar için birikim sahibi olma, gayrimenkul, araç gibi yatırımlara sahip olacak miktarlarda gelir edinebilme durumlarıdır.
4. Yatırım: Bir genel ya da özel emeklilik hakkına sahip olma, yatırım hesapları edinme, hisse senedi, tahvil ve bono alma, portföy yönetimi gibi etkinliklerdir.

Finansal okuryazarlık ve finansal davranış arasındaki ilişki üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Çam ve Çam, 2019:100):

Cole vd. (2008) çalışmasına göre, Hindistan ve Endonezya'daki finansal okuryazarlık seviyesini araştırdıkları çalışmada, finansal okuryazarlık ile finansal davranışlar arasında önemli bir ilişki olduğunu ve finansal okuryazarlığın hane halkının finansal davranışları açısından önemli olduğu sonucunu elde etmişlerdir.

Shen vd. (2016), çalışmalarında finansal okuryazarlık ile finansal anlaşmazlıklar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre, finansal okuryazarlık yükseldikçe finansal anlaşmazlığa düşme ihtimalinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Markovich ve DeVaney (1997), 236 lisans öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada öğrencilerin finansal bilgilerinin finansal davranışları üzerindeki etkisini tespit edememişlerdir. Ancak çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla finansal bilgiye sahip oldukları sonucuna ulaşmışlardır.

Finansal piyasalarda oluşan belirsizliğin yatırımcıları psikolojik açıdan nasıl etkilediği davranışsal finans alanındaki çalışmalarda incelenen önemli konulardandır. Yatırımcıların, finansal varlıkların gerçek değerini doğru tespit etme, riskleri ve kazançları kesin olarak ortaya koyabilme imkanları oldukça sınırlıdır. Yapılan çalışmalarda, yatırımcıların gereğinden fazla kötümser davranarak, finansal varlıkların fiyatlarını değerinden daha düşük olarak değerlendirdiklerini saptamışlardır (Doğan ve Faikoğlu, 2016: 20).

Finansal okuryazarlık ile ilgili yapılan araştırmalarda tüketicinin tespit edilen hatalı finansal davranışları şunlardır (Gökmen, 2012: 39):

- Az tasarruf etmek,
- Bütçe planlaması yapmamak,
- Geleceği planlamamak, anlık yaşamak (Emeklilik planlaması)
- İhtiyaç fazlası borçlanmak,
- Gereksiz finansal masraf yapmak (kredili mevduat hesabını geç ödemek, faiz ödemek)
- Finansal piyasalarda bir şeyler yapmamak, parayı değerlendirmemek, (yastık altı altın)

- Hatalı finansal ürün seçimi, (Riskli yatırım yapmak)
- Kendine güvenememek,
- Kullanılan finansal ürünlerin temel özelliklerini bilmemek, (tahvilin uzun, bononun kısa vadeli olduğunu bilmemek)
- Finansal ürünler hakkında bilgi edinmemek,
- Yatırım yapmadan önce fiyat ve özellik karşılaştırması yapmamak,
- Yatırım yapılan ürünün uygunluğunu değerlendirmek, (Kısa vadeli yatırım düşünen bir kişinin parasını tahvilde değerlendirmesi)
- Ücret ve masrafları dikkate almamak,
- Yatırımın amacına uygun davranmamak,
- Uzun vadede değerlendirme yapmayıp kısa vadeli kararlar alınması,
- Uzman tavsiyelerinden yararlanmamak,
- Yeterli finans bilgisine sahip olmayan kişilerin dinlenmesi,
- Öğrenilen bilgilerin üzerinde düşünülmesi, gözden geçirilmesi,
- Sigorta yaptırmamak.

Geleneksel finans kuramlarında belirsizlik anında karar alma durumlarında insanlar ya riski sever, ya riskten kaçır ya da riski umursamazlar. Oysaki davranışsal finans kuramlarında insanlar kazançlı oldukları durumlarda riskten kaçmakta, kayıpla yüzleştikleri zaman ise riski sever bir eğilime girdikleri gözlemlenmektedir. Davranışsal finasta psikoloji, etik, beklentiler, korkular, haz ve insani duygular önem taşımaktadır (Altunöz ve Altunöz, 2017: 73).

Türkiye refah izleme tüketici davranışları anketinin sonuçlarına göre aileler azalan gelirleri ile başa çıkabilmek için harcama kalemlerinde çeşitli değişiklikler yapmaktadırlar. Bunlar (İslamoğlu ve Altunışık, 2010: 18):

- %73 daha ucuz gıda maddelerine geçiş,
- %65 daha ucuz gıda dışı ürünlere geçiş,
- %53 gıda tüketim miktarının azaltılması,
- %49 daha az sosyalleşme,
- %48 tüm gıda dışı ürünleri almayı durdurma,
- %31 ulaşım tercihini değiştirme,
- %30 bilişim hizmetlerinden daha az yararlanma,

- %26 koruyucu zağlık hizmetleri için doktora daha az gitme,
- %21 sağık hizmetlerinden daha az yararlanma,
- %10 dil ve bilgisayar kurslarını bırakma,
- %6 okula kayıttan vazgeçme, ertelemedir.

Garcia vd. (2011) Portekiz’de yaptıkları çalışmada kişilerin tasarruf davranışlarını etkileyen temel değışkenlerin bu konudaki tutumları ve gelir düzeyleri olduğunu tespit etmişlerdir. Bununla birlikte deneyim, yaş, duygusal durumun dolaylı etkileri olmakla birlikte, aile büyüklüğünün doğrudan veya dolaylı bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir (Sarıgül, 2015: 203).

Sonuç olarak kişiler paralarını değerlendirirken tüm olasılıkları değerlendirip rasyonel kararlar verdiklerini düşünseler bile karar aşamasında gelecek ile ilgili bilinmezlik nedeniyle tahmin ve risk söz konusu olacaktır. Ayrıca, yatırımcıların farklı finansal beklenti ve tahminlerle, farklı finansal davranış gerçekleştirmeleri muhtemel olacağından, yatırımcı kararlarının etkileyeceğı endeks ve oranlar beklentilerden farklı olabilecektir. Dolayısıyla, trend değışimlerini yalnızca finansal değışkenler ile açıklamak mümkün değildir. Ayrıca bireysel açıdan davranışsal değışkenlerde karar vericilerin psikolojilerini ve davranışlarını etkileyecektir. Finansal değışkenler ile, davranışsal değışkenler arasında karşılıklı etkileşim söz konusu olacaktır (Tufan, 2008: 24).

1.4. Finansal Okuryazarlığın Önemi

Bireyler yaşamları boyunca; bütçeleme, tüketim ve tasarruf yapılması, paranın değerlendirilebileceğı finansal araçların belirlenmesi, risk analizi ve yönetimi ve borçlanmaya ilişkin konularda çok sayıda kararlar alırlar. Finansal konularda alınan bu kararlar yaşam standartlarının yükseltilmesi ve finansal güvenlik açısından önem taşımaktadır (Sarıgül, 2019: 2).

Günümüzde hemen her tüketicinin finansal hizmetleri kullanma, yani finansal sistem de yer alma ihtiyacı ve zorunluluğı bulunmaktadır. Örneğin günümüzde ilkel topluluklarda olduğu gibi mal ve hizmetler değışim karşılığı değil para karşılığı alınabilmektedir. Dünya ekonomisi büyüdükçe finansal sistemde büyüme ve katılımcılar çoğalmaktadır. Finansal hizmetler doğru bir şekilde kullanıldığı zaman tüketiciye fayda sağlar. Tüketici, çeşitli ihtiyaç ve isteklerini karşılamak için finansal ürün ve hizmetlerden yararlanır. Bu hizmetlerden yararlanmak bireyin yaşamını kolaylaştırır

ve maddi hedeflerine finansal sistemi kullanarak daha erken ulaşabilir (Gökmen, 2012: 35).

Sosyal hayatta bireylerin paralarını akıllıca idare edip edemedikleri çok önemlidir. Ancak, finansal okuryazarlığın yararları, toplumdaki bireylerin ve ailelerin daha sağlam bir finansal yapıya kavuşmalarının çok daha ötesinde, daha esnek bir finansal sistemin oluşmasına ve kaynakların reel ekonomi içinde daha verimli kullanılmasını kapsamaktadır (Ağırman ve Akyol, 2019: 10).

Finansal okuryazarlık, paranın zaman değeri kavramı, faiz (basit ve bileşik faiz), risk ve getiri, enflasyon gibi ekonomi ve finansın temeli olan bilgilerin farkında olunması anlamına gelmektedir. Bu kapsamda finansal okuryazarlıkta çok karmaşık olmayan, anlaşılabilir ve uzmanlık gerektirmeyen temel bilgiler söz konusudur (TEB, 2014: 3; alıntılıyan Erdoğan ve Erdoğan, 2018: 139). Bireylerin karşılaştıkları riskleri öngörmeleri ve gerekli tedbirleri almaları gerekmektedir. Öte yandan tüketime özendirilen çeşitli unsurlar (reklam vs.) ve bunu kolaylaştıran finansal araçlar (kredi kartları, kredi) bir araya gelerek bireyleri daha çok harcamaya ve borçlanmaya yönlendirmektedir (Güvenç, 2016: 849).

Liberal piyasaların gelişmesi ile finansal okuryazarlığın önemi de artmıştır. Finansal okuryazarlığın öneminin artmasının en önemli üç yapısı tasarruf, yatırım ve finansal dolandırıcılığı engellemesidir. Finansal okuryazarlık seviyesi arttıkça, bireylerin yapmış oldukları ekonomik karar verme sürecindeki olumsuzluklar azalabilecek ve bu durumda ülke ekonomisi açısından değerlendirildiğinde düzenleyici ve denetleyici kurumların yapısını güçlendirecektir (Özçam, 2006: 19).

Finansal okuryazarlık seviyesi yüksek olan bireylerden oluşan toplumda, harcamalar düzenlidir ve tasarrufa önem verilir. Yapılan tasarruflar yastık altında bekletilmez, finansal piyasalarda aktif olarak değerlendirilir. Finansal piyasalarda değerlendirilen tasarruflar, ülke ekonomisinin en önemli paydaşlarından olan şirketlerin ve devletlerin daha ucuza kaynak bulmasına olanak sağlar. Böylece genel ekonomik dengede verilen açıkların azalmasına yardımcı olur. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan bireyler, doğrudan kendi ailelerinin refahına, dolaylı yoldan ise ülkenin refahına katkıda bulunmaları sebebiyle toplum ve ülkeler için kritik öneme sahiptirler (Gümüş ve Pailer, 2019: 1500).

Literatürde bilgilenmiş tüketicinin daha iyi tüketici olacağı kabul görmektedir. Tüketime konu olan mal ve hizmetlerin karmaşıklık derecesi arttıkça bilgi daha önemli hale gelmektedir. Bu nedenle tüketicinin farklı finansal ürünler arasında doğru seçim yapabilmesi için finansal okuryazar olması bir ön koşul haline gelmektedir (Hathaway vd. 2008;1; alıntılayan Sancak, 2019: 5).

Finansal okuryazarlığı bireysel çıkarlar ve toplumsal refah ile finansal etkinliğin artırılması hususunda önemli kılan başka bir gösterge ise, bireylerin finansal bilgi konusunda yeterli bilgiye sahip olduklarını düşünmeleri veya finansal okuryazarlıklarının ileri seviyede olduğu hatasına kapılmalarıdır. Bu durum bireylerin finansal bilgilerini olduğundan abartılı görmelerine, gerçekleştirecekleri finansal işlemlerde kolaylıkla yanlış kararlar alabilmelerine sebep olmakta ve yanlış tercihler sonucu yatırımlarının başarısız sonuçlanmasına neden olmaktadır (Altıntaş 2009: 155-156).

Yaşanan finansal gelişmeleri ve bu gelişmelerin etkilerini yorumlayabilme yeteneği olarak tanımlanan finansal okuryazarlık, içinde yaşanılan ekonomik koşulların daha rahat anlaşılmasını sağlamakta ve bu çerçevede bireylerin daha gerçekçi ve ekonomik sistem içerisinde daha aktif olarak yer almalarını sağlamaktadır.

Günlük yaşantıda önemli bir yere sahip olan finansal okuryazarlığın ölçümü ve elde edilen sonuçlara göre bireylere yönlendirmelerde bulunulmasının önemli olduğu düşünülmektedir (Gerek ve Kurt, 2011: 59).

Bireyler günlük yaşamda finansal kararlarını alırken finansal araçlardan da yararlanırlar. Kredi kartı kullanım alternatiflerini karşılaştırmaktan, hangi ödeme yönteminin uygun olduğunu, ne kadar tasarruf yapabileceğine ve bu tasarrufları nerede değerlendireceğine kadar pek çok finansal kararı etkin biçimde alabilmek için finansal okuryazar olma ihtiyacı önemli olmaktadır. (Lusardi, 2008:14; alıntılayan Mercan vd., .2012: 111). İnsanlar, finansal okuryazar olduklarında temel finansal hesapları yapabilir ve kendi bütçelerini yönetebilirler (Lusardi, 2008: 2; alıntılayan Karadeniz vd., 2019: 327).

Gün geçtikçe karmaşıklaşan finansal piyasalarda kişilerin finansal bilgi düzeyleri de önem kazanmıştır. Finansal okuryazar olmayan kişilerin verdikleri hatalı kararlar yüksek faiz ödemelerine, hatalı yatırımlar yaparak zarar etmelerine neden olmaktadır. Bireylerin finansal sistem hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları bireyi olumsuz

etkilediği gibi ülke ekonomisini de etkilemektedir. Hatalı yapılan yatırımlar gelir kaybına, tasarrufun azalmasına neden olmakta, yatırımların yanlış yerde değerlendirilmesi veya ekonomiye dahil edilmemesi (yastık altı) ise ülke ekonomisi açısından önem taşıtmaktadır. Finansal bilgi düzeyi yüksek bireyler, tasarruf eğilimlerini arttırmakta, aldıkları tedbirler sayesinde zarar etme olasılıklarını düşürmekte ve daha düşük maliyetle yatırımlar yaparak ekonomik sisteme dahil olmaktadır (am ve am, 2016: 99).

Finansal rn ve araçlardaki çeşitlilik, ödeme ve tasarruf yöntemlerinin artması, sektörlere ilişkin sözleşmelerin karmaşıklığı gibi birçok unsur finans bilgisinin edinim ve kullanım becerisinin önemini arttırmaktadır. Özellikle finansal dalgalanmaların ulusal ve uluslararası boyuttaki hızlı yayılma etkisi düşünüldüğünde, finansal okuryazarlığın gerekliliğin bireysel açıdan da önemini açıklamaktadır (şenbayram, 2019: 3).

1.5. Türkiye’de Finansal Okuryazarlık

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) finansal okuryazarlığı, “bireyin btcesini yönetirken etkili ve bilinçli kararlar vermesini sağlayan finansal bilgiye sahip olması ve bu kararlar yoluyla kişisel finansal refahını artırma becerisidir” şeklinde tanımlamıştır (TCMB, 2015: 5).

Türkiye’de finansal okuryazarlık açısından son zamanlarda daha fazla çalışma yapılmaktadır. 2013 yılında kurulan Türkiye’nin ilk Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER)’nin verdiği finansal okuryazarlık eğitimleri, araştırma ve projelerle desteklenmektedir (Bolat, 2017).

Türkiye’de nüfusun önemli bir kısmının genç olması ve kırsal kesimde yaşaması, şehirleşmenin az olması ve batı ülkeleri ile kıyaslandığımızda finansal piyasaların yeni olması, ülke gelişimi için finansal okuryazarlığın önemini ortaya koymaktadır (Saraç, 2014: 18).

Finansal okuryazarlık alanında pek çok akademik çalışma yapılmakta olup bunların dışında ülkemizde finansal-ticari alanlarında refah ve istikrar sağlayıcı ve denetleyici kuruluşlardan; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Borsa İstanbul, Sermaye Piyasası Kurulu, Türkiye Sermaye Piyasası Birliği, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, bu alanda çok önemli çalışmalar yapmaktadır (Eker, 2017: 34).

TCMB ve SPK gibi önemli kurumlar finansal okuryazarlığa önem vermiş ve 9-11 Mart 2011’de İstanbul’da uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Konferansın konusu

‘Finansal Eğitim ve Finansal Farkındalık: Zorluklar, Fırsatlar ve Stratejiler’ olarak belirlenmiştir (Gökmen, 2012: 97).

2014 yılında SPK ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında gerçekleştirilen bir protokol ile temel finansal bilgilerin FATİH projesi kapsamında öğrenciler ve öğretmenler arasında yayınlanması amaçlanmıştır. Bu amaçla SPK tarafından ‘Yedi Bölge Yedi Üniversite’ eğitim seminerleri ve BİST tarafından yapılan ‘Kurumlar Türkiye Sermaye Piyasasını Anlatıyor’ seminerleri finansal okuryazarlık seviyesini arttırmayı amaçlamıştır (Kendir: 2014: 69-70).

Tablo 1. Finansal Okuryazarlık Endeksi Finansal Okuryazarlık Endeks Değerleri

Yıl	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
2013	1.230	59,9	61,0	11,0	100,0
2014	1.638	59,4	59,0	17,0	94,0
2015	1.507	60,0	61,0	11,0	100,0
2016	1.526	60,1	61,0	17,0	94,0
2017	1.510	60,8	62,0	18,0	95,0
2018	1.524	61,5	62,0	17,0	95,0

Kaynak: Aktaş, “Finansal Yetkinlik”, Gazi Kitabevi, Ankara, s.63.

2018 yılı verilerine bakıldığında tüketicilerin Finansal Okuryazarlık Endeksi 61,5 olarak görülürken bu rakam, 2017 yılı değeri olan 60,8’den bir miktar yükseliş göstermekle beraber, 2014 yılından itibaren sürekli artış gösterdiği görülmektedir (TEB, 2018: 2).

Tablo 2. Finansal Erişim Endeksi Finansal Erişim Endeks Değerleri

Yıl	Katılımcı Sayısı	Ortalama	Medyan	Minimum	Maksimum
2013	1.230	31,5	33,0	0	100
2014	1.638	39,2	40,0	0	100
2015	1.507	33,7	40,0	0	98
2016	1.526	38,2	48,0	0	100
2017	1.510	44,1	50,0	0	100
2018	1.524	47,0	50,0	0	98

Kaynak: TEB, Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi Raporu, s. 2

2018 yılında ülkemizin Finansal Erişim Endeksi 47,0 olarak hesaplanmıştır. 2017 yılı Finansal Erişim Endeks değeri olan 44,1 rakamı ile karşılaştırıldığında, son bir yıl içerisinde artış olduğu görülmektedir. Ayrıca bu artış trendi 2015 yılından itibaren gerçekleşmektedir.

Türkiye’de finansal okuryazarlığın artması ve kolay ulaşılabilmesi ile ilgili yapılan çalışmalara örnekler aşağıda sunulmuştur (Yardımcıoğlu ve Yörük, 2016: 186).

- Haziran 2014 yılında resmi gazetede Finansal Eğitim ile ilgili Başbakanlık tarafından ‘Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları’ konulu genelge yayımlanmıştır.
- Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği (FODER), 2012 senesi sonunda Özlem Denizmen başkanlığında kurulmuştur.
- Gençlerin finansal bilgisini arttırmak ve ülke kalkınmasının devamlılığı amacıyla T.C. Kalkınma Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, Visa Europe ve Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği bir araya gelerek “Paramı Yönetebiliyorum Projesi”ni hazırlamıştır.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İSMEK ortaklığında ve Doğu Grubu’nun sponsorluğunda faaliyete geçen, “İstanbul Finans Merkezi Yolunda Hedef 20.000 Kadın” projesi de 2011 yılında ilk etap tamamlanmıştır. Finansal okuryazarlık çalışmalarının Türkiye’deki kadınlara yönelik düzenlenen ilk ve tek platformu “Para Durumu” kapsamında, yaklaşık 10 bin kadın katılımcıya ulaşılmıştır.
- Finansal okuryazarlığın artırılması ve finans piyasaları hakkında farkındalık yaratmak için Borsa İstanbul ile Anadolu Üniversitesi’nin işbirliğinde programlar, eğitimler, tanıtımlar, faaliyetler ve diğer çalışmaların gerçekleştirilmesi amacıyla protokol imzalanmıştır. Bu protokol kapsamında 2013 Bahar döneminden beri, Anadolu Üniversitesi e-sertifika programı kapsamında Temel Düzey Finansal Okuryazarlık ve İleri Düzey Finansal Okuryazarlık eğitimleri verilmektedir.
- Bir özel ticaret bankası Kültür yayınlarının satışının yapıldığı kütüphanede gençlere ücretsiz finansal okuryazarlık eğitimleri düzenlemektedir.

Yukarıda belirtilen gelişmeler yaşanmakla birlikte, ülkemizde finansal okuryazarlık seviyesi istenilen düzeyde bulunmamaktadır. Ülkemizde halen finansal eğitime yeterince önem verilmemesinin sebepleri; finans piyasalarının sistematik alt yapısının tam olmaması, makroekonomik istikrarın iç ve dış gelişmelerden ötürü sürekli

olarak bozulması, bunun yanı sıra siyasi ve ekonomik gelişmelerden dolayı kamu ve özel kuruluşların konuya öncelik tanıyamaması şeklinde ifade edilebilir (Hayta, 2011: 273).

1.6. Finansal Okuryazarlık Eğilimlerini Etkileyen Etmenler

Dünyada milyonlarca insan bulunmakta ve hepsinin ilgi alanları, zevkleri, istekleri, alışkanlıkları, hedefleri birbirinden farklı ve bu farklılığı belirleyen birden çok faktör bulunmaktadır. Bireyin hayat tarzı, ailesi, çevresi, okulu, sosyo-demografik özellikleri ve ekonomik durumu finansal okuryazarlığı etkileyen en önemli etmenlerdir.

Finansal okuryazarlık ile ilgili yapılan çok sayıdaki araştırmanın sonuçları, insanların yaşam şekilleri, deneyimleri, psikolojik, sosyal ve kültürel faktörler ve diğer çevresel koşullar gibi etmenlerin finansal kararlarını ve bu kararların sonuçlarını etkileyebildiğini göstermektedir (Sarıgül, 2019: 4).

Finansal bilinç ailede başlar ve bütçe, tasarruf bilinci ailede gelişir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 586). Finansal krizler, işsizlik, enflasyon vb. nedenler dolayısı ile özellikle alt ve orta gelirli aileler gündün güne zorlaşan yaşam koşulları ve pahalılık karşısında sahip oldukları varlıklarını çoğaltmak, korumak için doğru yatırımlar yapmak sebebiyle finansal okuryazarlık konusunda kendilerini geliştirmektedirler (Hayta, 2011: 261).

Finansal okuryazarlık birey ve aileyi zor zamanlara hazırlamaktadır. Finansal bilgiye sahip eğitilmiş tüketici daha fazla tasarruf edeceği gibi riski azaltmak amacıyla yatırımlarını da daha fazla çeşitlendirecektir. Ayrıca finansal okuryazar olan kişi hem sigorta ürünlerini kullanarak riski paylaşmakta hem de aşırı ve gereksiz borçlanmadan kaçınmaktadır (Gökmen, 2012: 46).

Aileye bağımlı çocuk sayısı fazlalaştıkça finansal okuryazarlığın azaldığı gözlemlenmiştir. Yine ailenin gelir durumu arttıkça tüketim ve tasarrufun artacağı bekleneceğinden, yüksek gelire sahip bireylerin finansal gelişmeleri daha yakından takip ettiği ve finansal okuryazarlığın fazla olduğu gözlemlenmiştir (Aktaş, 2015: 129).

Çocuklar eğitimlerini aileden alırlar ve öğrendiklerini yaşamlarında kullanırlar dolayısıyla finansal kararlarını alırken ebeveynlerinin direkt olmasa da dolaylı olarak etkisi olur bu yüzden ailenin de finansal okuryazarlık düzeyi önemlidir. Ayrıca finansal okuryazarlığı arttırmak için; televizyonlarda kamu spotları yayınlanabilir, halk eğitim merkezlerinde finansal konulara ilişkin eğitimler düzenlenebilir ve temel düzeyde

finansal bilgilerden oluşan broşürler düzenlenerek ailelerin bilinçlendirmesi sağlanabilir (Yücel ve Çiftçi, 2018: 159).

Cude ve diğerleri (2006) nicel ve nitel araştırma yöntemlerini birlikte kullandıkları bir araştırmada, öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerini incelemiştir. Çalışmada özellikle üniversite öğrencilerinin finansal bilgi ve davranışlarını etkileyen değişkenlerin belirlenmesi ve karşılaşılabilecek risklerin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda ailelerin ve çocukların finansal ortama katılmalarının finansal okuryazarlık üzerinde etkileri olduğu tespit edilmiştir (Başarır ve Sarıhan, 2017: 147).

2010 yılında Jorgensen ve Savla tarafından yapılan bir çalışmada genç bireylerin finansal okuryazarlık seviyesi üzerinde ebeveynlerin etkisi araştırılmıştır. Yapısal eşitlik modelinin uygulandığı çalışmada 420 üniversite öğrencisi ile anket çalışması yapılmıştır. Çalışma sonuçları, ailelerin gençlerin finansal tutumlarını doğrudan etkilerken, finansal bilgilerini ise etkilemediğini göstermiştir. Ayrıca ailelerin gençlerin finansal davranışlarında ise dolaylı bir etkilerinin olduğu belirlenmiştir (Contuk, 2018:117).

Finansal okuryazarlığın yaygınlaşması, bireylerin ve ailelerin paranın yönetiminde daha bilinçli şekilde bilgiyi kullanarak harcama yapmalarını, kısa, orta ve uzun vadede nasıl davranmaları gerektiği konusunda daha planlı ve sağlıklı hareket etmelerini sağlamaktadır (Saraç, 2014: 2).

1.7. Finansal Okuryazarlığın Kazanımları

Aşağıda finansal okuryazarlığın gençlere, ailelere, toplumlara ve ülke ekonomilerine sağladığı kazanımlar açıklanacaktır.

1.7.1. Finansal Okuryazarlığın Gençlere Sağladığı Faydalar

Finansal okuryazarlık her yaş ve gelirdeki tüketiciye fayda sağlayabilir. Hayata yeni atılan genç bireyler, kazanımlarını değerlendirirken gelir gider dengesini ayarlama, bütçe yapma ve tasarruf konusunda edindikleri temel finans bilgisinden yararlanırlar. Böylece yatırım yapmadan risk ve kazançlar değerlendirilerek harcama ile borçlar kontrol altına alınmaktadır (Temizel, 2010: 25).

Günümüzün karmaşık dünyasında, gençlerin bilinçli seçimler yapabilmesi için geniş bir bilgiye ve beceriye ihtiyaçları vardır. Finansal okuryazarlık gençlere aşağıdaki kazanımları sağlamaktadır (Ağırman ve Akyol, 2019: 8):

- Finansal kararlarını alırken dikkatlice düşünme,
- Temel para yönetimini anlama,
- Faiz oranları, ipotek, ekonomi gibi finansal konularda kendi bakış açılarını geliştirme,
- Toplumla tamamen katılabilecek, parasını nereye ve nasıl harcayacağını kararını verebilecek etkin, bilgili ve sorumlu vatandaşlar olma,
- Yaşamlarında finansal istikrar sağlama,
- Ekonomik seçimlerin yaşama etkisini anlayabilme.

İnsan çok çalışıp çok para kazansa dahi, harcamalarına dikkat etmediği, tasarruf yapmadığı zaman bir birikim elde edemeyerek var olan hayat düzeyinin bile altına düşebilir. Para kazanmakla değil, tutumlu olmakla artar bu nedenle tasarruf bilincinin genç yaşta oluşması çok önemlidir. Kişinin geliri ne kadar ise, gideri de o kadardır. Tasarruf yapmak için çok çalışmak değil, tüketimin kısılması ve ihtiyaç dışı harcamalardan kaçınmak gerekmektedir (Çakırer, 2019: 102).

Hayatları boyunca en yüksek faydadan yararlanmak isteyen finansal yetkinliği yüksek bireyler, yaşamları boyunca hayat standartlarını korumak için yüksek gelire sahip oldukları dönemde tasarruf yaparken, düşük gelir elde ettikleri zamanda bu tasarruftan yararlanırlar. Bu nedenle yaşam eğrisi boyunca gelir seviyesi farklı olacağından, bireylerin gençken borçlandıkları, orta yaşta tasarruf ettikleri, yaşlılık döneminde ise bu tasarrufları tükettikleri ve yaşam standartlarını koruyabilecekleri bir tüketim ve tasarruf planı hazırlamaları ve bu planı uygulamayı sağlayan bir finansal yetkinlik profiline sahip olmaları beklenmektedir (Lee vd., 2000: 81; alıntılan Aktaş, 2015: 20).

Finansal kararlar alınırken ve uygulama sırasında karmaşık finansal araçlar kullanmak gerekmektedir. Kredi kartı kullanımına ilişkin bilgileri değerlendirmek, ödemelerin nasıl yapılacağına karar vermek, tasarruf ve yatırımlara ilişkin değerlendirmelerde bulunmak, en düşük maliyetle borçlanmanın nasıl sağlanacağını belirlemek gibi pek çok finansal kararı verimli bir şekilde alabilmek için bireylerin finansal açıdan okuma ve yazma becerilerine sahip olmaları gerekmektedir (Lusardi, 2008: 14; alıntılan Yücel ve Çiftçi, 2018: 2).

Gençler iş hayatına atılıp bağımsız gelir elde etmeye başlayınca kazançlarını değerlendirmek için finansal konular hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Kararlarını kendileri almalı ve ihtiyaca yönelik doğru kararlar alabilmelidirler. Genç nesiller, genellikle harcama eğilimindedirler. Bunun bir sebebi tecrübesizlik olabilir. Yaş ve tecrübe ile birlikte gelecek planlaması yaparak tasarruf alışkanlığı edinirler. Gençlerin finans kurumları tarafından verilen farklı finansal hizmetler ve bu hizmetlerin sağladığı avantajlar hakkında bilgi sahibi olmaları, onları geleceğe yönelik daha rasyonel ve sağlıklı planlar yapabilmeleri açısından olumlu etkileyecektir (Rizwan vd, 2015: 730; alıntıl原因 Contuk, 2018: 116).

Finansal okuryazarlık toplumdaki tüm bireylere fayda sağlar. İş yaşamına yeni başlayan gençlere bütçe oluşturma, tasarruf edebilme alışkanlığı kazandırırken, aynı zamanda önüne çıkan yatırım fırsatlarını değerlendirerek aktif yatırımlarda bulunabilmeleri için yardımcı bilgiler verir. Böylece aşırı borçlanma ve gereksiz harcamaların önüne geçilebilmektedir (Saraç, 2014: 8).

Para biriktirmek için bir amaç edinilmesi tasarruf yapılmasını kolaylaştıracaktır. Bu süreçte belirlenen hedef ulaşılabilir ve mantıklı olmalıdır (Sarıgül, 2019: 175).

Para kazanabilme gücüne sahipken tasarrufların veya harcamaların uygun biçimde değerlendirilip yüksek fayda sağlanabilmesi gerekmektedir. Bireyin ani bir şekilde başına gelebilecek iş kaybı, zorunlu emeklilik, belirli dönemlerde tasarruf yapamama gibi hayatın içinde sürekli karşılaşılma ihtimali yüksek olan durumları en az kayıpla atlatabilmesi ve belirsiz olan gelecek dönemlere hazırlıklı olma durumu, finansal okuryazarlığın kazandırdığı becerilerle mümkün olmaktadır (Basu, 2008: 11; alıntıl原因 Vergi, 2019: 18).

Gençlerin finansal bilgi düzeylerinin yüksek olması finansal işlemleri ne kadar kullanıyor olmasıyla bağlantılıdır. Gençler, özellikle öğrenciler, finansal açıdan ailelerine bağılıdır en fazla aldıkları finansal karar genellikle kredi kartının kaç taksit olmasına karar vermektir. Dolayısıyla sosyal yaşantılarında yaşları itibarı ile doğrudan ilgilenmedikleri sigorta işlemleri, bütçeleme, yatırım gibi teknik açıdan daha kapsamlı bilgi gerektiren finansal konularda daha düşük bilgi seviyelerine sahip olmaları beklenen bir durumdur. Bunun yanı sıra birçok öğrenci kredi kartı ve internet bankacılığı kullanmaktadır (Kılıç vd., 2015: 134).

1.7.2. Finansal Okuryazarlığın Aile ve Toplum Gelişimine Yararları

Finansal okuryazarlık, daha gerçekçi ve düzenli finansal kararlar alma yoluyla hayat kalitesinin yukarı çıkarılması, fiziksel ve psikolojik refah artışı, aile ve evlilik ilişkilerinden duyulan memnuniyeti olumlu yönde etkilemesi sebebiyle birey ve aileler için oldukça büyük önem taşımaktadır (Öncüler, 2018: 54).

Finansal okuryazarlık düzeyinin yükselmesi, kişilerin, ailelerin refah düzeyini artıracığı gibi, dolaylı olarak ülke ekonomisine de katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle finansal okuryazarlığın önemi artmaktadır (Gümüş ve Pailer, 2019: 1500).

Finansal okuryazarlığın pek çok faydalarında birisi de aileleri yatırım için cesaretlendirmesi, ev almalarına ya da çocuklarının geleceği için doğru tasarruflar yapmalarına yardımcı olmasıdır. Daha yaşlı çalışan bireylere, rasyonel yatırımlar kararları verme noktasında bilgi ve yetenek sağlayarak, emeklilik dönemlerinin daha kolay geçebilmesi için hem kendilerine ilişkin emeklilik planları hem de bireysel tasarruf planları ile yeterli tasarruf sahibi olmalarında yol gösterici olur (Yardımcıoğlu ve Yörük, 2016: 183).

Finansal okuryazarlık, kişinin kendisi ve ailesinin finansal refahının ve sağlığının korunması için çok önemlidir. Bilinçli ve doğru kararlar vererek varlıklar korunabilir ve geliştirilebilir. Bunlar tesadüfe bırakılmayacak kadar önemli durumlardır. Dolayısıyla kişinin finansal eğitim alması finansal sağlığı ve refahı için gereklidir (Gökmen, 2012: 48).

Finansal okuryazarlığı arttırmada finansal eğitim çok önemlidir. Finansal farkındalık ve finansal bilinç ailede başlayarak, bütçeleme, tasarruf etme vb. konularda ailede gelişir. Gençler üzerinde yapılan çoğu çalışmada finansal konulardaki tasarruf ya da harcama eğilimi daha çok ebeveynlerinin etkileri sonucu şekillendiği görülebilir. Finansal bilinç ailede kazanılsa bile tek başına bilgi-beceri yeterli değildir. Kişinin okuyarak, araştırarak ve gözlemleyerek bu bilgiyi yorumlayabilmesi gerekir (Alkaya ve Yağlı, 2015:586).

Ülkemizde özellikle son yıllarda yaşanan ekonomik gelişmeler aileleri de finansal kriz içerisine sürüklemiştir. Özellikle alt ve orta gelir grubundaki aileler her gün zorlaşan ekonomik şartlar ve pahalılık karşısında çaresiz kalmışlardır. Aileler sahip oldukları varlıkları koruyup arttıramadıkları için yoksulluk toplum geneline yayılmıştır. Bireyin ve

ailenin vermiş olduğu hatalı yatırım kararları, refah kaybı yaşanmasını sağlamıştır. Finansal okuryazarlığın artması sayesinde birey ve aileler yatırım kararlarında risk değerlendirmesi ve akılcı yatırımlar yaparak ekonomik sıkıntılardan daha hızlı kurtulabilirler (Hayta, 2011: 261).

Bilinçli bir planlama yapmak ailenin kaynaklarını en iyi şekilde ve uzun süreli amaçlar için kullanmasını sağlar. İyi hazırlanmış bir bütçenin aileye pek çok yararı vardır. Bunlar (Çakırer, 2019: 44);

- Ana masrafları karşılaştırma imkanı sağlar,
- Gelirin önemli yerlere yatırılmasını sağlar, çarçur edilmesini önler,
- Geliri kontrol altına alır,
- Ailenin uzun süreli gelecek hedeflerine ulaşmasını sağlar,
- Ekonomideki düzensizliklerin, para değerindeki yarattığı olumlu etkiden faydalanılması, olumsuz etkilerden en az zararla çıkılmasını sağlar,
- Ailenin çeşitli dönemlerde (ör: okul masrafı) oluşabilecek masraflarını planlamasını sağlar,
- Yapılan masrafın asgari seviyede tutulmasını sağlar, israfı önler,
- Ani karşılaşılan olumsuzluklarda ailenin zor durumda kalmasını önler,
- Ailenin sosyal ve ekonomik statüsünü korur,
- Ailede çocukların paranın değerini anlayarak iyi harcama alışkanlığı kazanmalarını sağlar,
- Ailede iş birliği ve anlayış gelişir.

Sonuç olarak finansal okuryazarlığın aileye sağladığı faydalar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Ağırman ve Akyol, 2019:13).

- Aile bütçesini oluşturma,
- Sağlıklı ve doğru şekilde finansal kararlar alabilme,
- Tasarrufun fazlalaşması,
- Yatırımları bilinçli bir şekilde yapma,
- Karşılaşılan risk ve fırsatları görebilme,
- Gelir-gider dengesini oluşturabilmek.

Toplumunu oluşturan birey ve ailelerin finansal okuryazarlık seviyelerinin yüksek olması, ülke ekonomisi ve finansal piyasalar için çok önemlidir. Birey ve ailelerin tasarruf oranlarının yüksek olması, sağlıklı finansal kararlar alıp doğru yatırımlar yaparak tasarruflarını değerlendirmeleri ve bütçe dengelerini koruyup borçlanmadan hayatlarını idame ettirmeleri, ülke ekonomisinin gelişimi için oldukça önemlidir. Ayrıca finansal piyasada yer alan bilinçli ve finansal okuryazar yatırımcı piyasanın kalitesini arttırmakta ve alacağı doğru kararlar ile sistemin gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Ağırman ve Akyol, 2019: 13).

Finansal okuryazarlık; bireylerin tasarruf eğilimleri, borçlanma seçenekleri, yatırım tercihleri ve ortaya çıkabilecek finansal sorunlara nasıl çözüm bulabileceklerini etkileyen önemli bir unsurdur. Bu durum finansal kurumlar tarafından sunulacak finansal araç ve hizmetleri ve bunların organizasyonunu yakından etkilemektedir. Yatırımcıların sahip oldukları bilgi seviyeleri ile orantılı olarak verecekleri finansal kararlar ekonomik açıdan sahip olunan kaynakların verimliliğini etkileyecektir. Bu durum aynı zamanda ülkelerin ekonomik durumlarına yön vererek büyüme ve benzeri ekonomik seyirlerine etkide bulunacaktır. (Widdowson ve Hailwood, 2007: 38; alıntılayan Yücel ve Çiftçi, 2018: 147).

Toplumda finansal okuryazarlık oranının artırılması, bireylerin yatırım yapma, birikimlerini değerlendirme, riskin değerlendirilmesi, tasarruf yapma süreçlerinde aktif bir rol alabilmesini sağlar. Bireylerin ekonominin nasıl işlediğini bilmesi demokratik toplumlarda karar verme sürecinde etkin olarak katılabilmesi adına büyük önem arz etmektedir (Teyyare vd., 2018: 100).

Finansal okuryazarlık konusu 21. yüzyılda da devletler, politikacılar, bankalar, ekonomistler ve eğitimciler gibi farklı gruplar tarafından önemsenmiştir. Finansal piyasaların gelişmesi ile birlikte okuryazarlık seviyesi düşük olan bireyler finansal sistem için risk teşkil etmekte olup bu durum sorumluluk sahibi olanların kaygılanmasına yol açmaktadır (Kılıç vd, 2015: 130).

OECD raporuna göre, finansal eğitim almış tüketiciler ekonomiye önemli faydalar sağlayabilir. Özellikle finansal okuryazarlığı yüksek tüketiciler sahip oldukları finansal bilinç ile yeni finansal ürünlerin ve hizmetlerin gelişmesine katkı sağlayarak finansal

sektördeki rekabetin artmasına neden olacaktır (OECD, 2005: 113; alıntıl原因 Danışman vd, 2016: 10).

Finansal okuryazarlık seviyeleri artan bireyler daha nitelikli finansal bilgi talebinde bulunacak olup bu durum şirketlerin daha şeffaf bir yapıya kavuşmalarına katkı sağlayacaktır (Öztürk ve Demir, 2015: 114).

Finansal okuryazarlık, finansal sistem ve ekonomi açısından çok önemlidir. Finansal okuryazar olmayan tüketiciler, hatalı kararlar vererek gelir kaybına uğrayabilir ve bunun sonucunda finansal sistemden çıkmak isteyebilirler. Bu durum, finansal sistemde daralmaya yol açabilir, reel sektörü olumsuz bir şekilde etkileyebilir. Ekonomik büyüme düşer, işsizlik artar. Eğer tüketici finansal okuryazar olursa, finansal ürün ve hizmetlere talep artacak ve böylece finansal piyasalar ve dolayısıyla ekonomide büyüme yaşanacaktır (Eker, 2017: 20).

Finansal okuryazarlığın gelişmesi ekonomide istikrar ve sağlıklı bir görünüm yakalanması için önem taşır. Bilgili tüketiciler sayesinde, finansal ürünlerin satın alımı öncesinde iyi bir araştırma yapılacağı kazanç ve risk değerlendirmesi yapılacağı için piyasada etkinlik yükselişe geçecektir. Eğitim ve bilinç seviyesi yüksek tüketicilerin tercih etmediği fiyatı yüksek, riskli finansal ürünler piyasada tutunamayacaktır (Öncüler, 2018: 50).

Küreselleşme ile birlikte yeni finansal araçlar ve yeni finansal düzenlemeler finansal piyasaları etkilemiş ve bu meydana gelen değişim hem bireysel hem de ülke ekonomilerinin gelişimi açısından daha teknik bir okuryazarlık seviyesinin önemini ortaya çıkarmıştır (Elmas ve Yılmaz, 2016: 116).

Kalkınma ile kaynakların kullanımı arasında yakın bir ilişki vardır. Ev ve kurumlarda her gün önemli ölçüde ürün tüketilmektedir. Bu ürünlerin israf edilmesi ülke ekonomisinde büyük kayıplara neden olmaktadır. Tüm kaynakların bol olarak bulunduğu ülkemizde gerçekleşemeyen hızlı kalkınmanın ana nedenlerinden biri de her aşamada bireyde, ailede ve kurumlarda gerçekleşen kaynak kullanım biçimidir (Hayta, 2011: 9).

Birçok finansal kurum tarafında üretilen değişik özelliklere sahip finansal ürünler, tüketicilerin risk-getiri ve değişen maliyetleri daha iyi karşılaştırma becerileri ile finansal okuryazarlığa sahip olan birey ve aileler, piyasada rekabeti arttırmaktadır. Böylece kaliteli hizmet ve yenilikçi gelişmelerde beraberinde gelmektedir (Hayta, 2011: 252).

1.7.3. Finansal Okuryazarlığın Ülke Ekonomisine Yararları

Günümüzde finansal piyasaların liberalleşmesi, finansal farkındalığın ve okuryazarlığın önemini hızlı bir şekilde yükseltmiştir. Bu bağlamda yakın zamanda dünya genelinde ortaya çıkan finansal krizler sonucu sermaye piyasalarında yeni işlem görmeye başlayan finansal araçlar ve finansal piyasaların daha teknik ve karmaşık düzeyde işleyişleri, finansal farkındalığın öneminin daha da artmasına neden olmuştur (Yardımcıoğlu ve Yörük, 2016: 174).

Gelişmekte olan ekonomiler, tüketicilere finansal piyasaların işleyişi, piyasanın aktörlerinin rolü hakkında bilgi ve eğitim sağlamakla, bu ülke piyasalarının gelişimine büyük bir katkı sağlamış olur. Finansal okuryazar tüketiciler, finansal sektörün reel ekonomik büyümeye etkin bir katkı yapmasının ve yoksulluğun azalmasına sağlanmasına yardımcı olabilirler. Dahası finansal okuryazarlığı gelişmiş tüketiciler, riskleri görerek zamansız aşırı tepki verme ihtimallerini azaltarak, ülkelerindeki piyasaya hakim olmalarından dolayı piyasada aşırı dalgalanmaların olmasını hafifletebilirler (Temizel, 2010: 25).

Finansal bilgiye sahip olan tüketicilerin tasarruf eğilimleri daha fazladır. Finansal okuryazar bireyler kaynaklarını daha etkin kullanacakları için ekonomik büyümeye destek olurlar. Bireyler paralarını yastık altında değil de, finansal sistemde doğru, uzun süreli yatırımlarla değerlendirirlerse, örneğin bireysel emeklilik sistemi(BES) gibi, ekonominin ihtiyacı olan uzun vadeli fonlar sağlanabilir. Tasarruf ve mevduatlarda meydana gelen artış, finansal kuruluşların fonlama maliyetlerinin de azalmasını sağlayacaktır (Gökmen, 2012: 48).

Bireyler tarafından yapılan sağlam finansal yönetim planı, düşük sosyal harcamalara, sağlam, etkili ve rekabetçi piyasaların gelişmesine katkı sağlamakta ve ekonomik büyümeyi desteklemektedir (Hayta, 2011: 251).

Finansal okuryazar bireyler sayesinde piyasalar daha iyi denetlenecek, devletin denetim masrafları için daha az kaynak ayırmasını sağlayarak dolaylı açıdan kaynak kullanımının verimliliğini arttıracaktır. Finansal okuryazar kişilerin söz konusu olan katkıları, finansal piyasalarda, ülke ekonomisinin tamamında ve toplumsal refahta yükseliş şeklinde ortaya çıkacaktır (Saraç, 2014: 31).

Finansal okuryazarlığın ekonomiye bir diğer katkısı ise kayıt dışılığı önlemesi şeklinde olabilir. Finansal sistemlerde kayıt dışı işlemlerde bulunmanın, ekonomiye ve finans sektörüne olumsuz etkisinin bilincinde olan tüketici, kayıt dışılıktan uzak durmaya çalışacaktır. Kayıt dışılığa başvurulması, yasal olarak çalışan kurumları olumsuz etkileyeceği gibi, piyasanın etkin ve verimli bir şekilde çalışmasını engelleyecektir. Kayıt dışı sistemde birey hakkını aramakta zorlanacak, bu da toplum içinde birlik ve istikrarı olumsuz etkileyecektir (Satoğlu, 2014: 33).

Bir ülkenin kalkınması ve gelişmesi, değişen koşullara uyum sağlayabilen ekonomik büyümeye uyum sağlayabilecek finansal okuryazar girişimcilerin olmasına bağlıdır. Finansal okuryazar girişimcilerin niteliği, elde etmiş oldukları yüksek kazançlar ile değil, meydana getirdikleri iktisadi ve finansal katkılarla değerlendirilmektedir (Çakırer, 2019: 7).

2. BÖLÜM

FİNANSAL DİJİTALLEŞME

Bu bölümde günümüzde gelişen teknolojinin finansal sistem üzerindeki etkileri ve finansal okuryazarlık ile dijitalleşme arasındaki ilişki açıklanacaktır.

2.1. Dijitalleşme Sürecinde Finansal İşlemler

Türk dil kurumu dijital kelimesini “verilerin bir ekranda elektronik olarak değerlendirilmesi” şeklinde tanımlamıştır (TDK). Günümüzde teknolojinin yaygınlaşması ile artık verilerin basılı materyaller üzerinden takibi yerine elektronik ortamlarda takibi daha çok kullanılmaya başlamıştır. Dijitalleşme, dijitalleşmiş kaynakları teknolojik altyapılar ile yeni bir gelire, büyümeye ve işletmeler açısından operasyonel faaliyetlere dönüştürme işlemi olarak değerlendirilebilir (Özçelik ve Akçay, 2019: 151). Bu bağlamda dijitalleşme, dijital verilerin kullanılmasını öne çıkaran bir kavram olarak günümüz sosyal, mesleki ve finansal faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçası haline almıştır. Dijitalleşme, herhangi bir işlemin yerine getirebilmesi için teknolojinin kullanılması şeklinde yorumlanabilir. Gerçekleştirilen bu işlemler, sosyal hayatın vazgeçilmezi olan zorunlu tüketim ihtiyaçlarının karşılanması gibi temel düzeyde olabileceği gibi, özellikle yatırım davranışlarına yönelik olarak bankacılık veya sermaye piyasası işlemlerine ilişkin daha teknik düzeyde de olabilir.

Günümüzde teknolojinin hızla ilerlemesi gerçekleştirilen işlemlerin geleneksel yöntemlerden, teknoloji tabanlı dijital yöntemlere doğru kaymasına neden olmaktadır. Bu noktada işlemlerin dijital kanallar ve araçlar ile gerçekleştirilmesi, kullanıcılara zaman ve maliyet tasarrufu sağlamaktadır. Ayrıca dijital araçlar kanalı ile işlemlerin daha kısa sürede, daha zahmetsiz bir şekilde gerçekleştirilmesi dijitalleşmenin olumlu yönleri olarak değerlendirilmekle birlikte, zorunlu tüketim mallarına veya finansal ürünlere zahmetsizce ulaşımın, ihtiyaç fazlası olan sanal tüketimleri arttırması ve güvenlik sorunları ise dijitalleşmenin olumsuz yönleri olarak değerlendirilmektedir. Bu avantajlar ve dezavantajlara sahip olmakla birlikte dijitalleşme, günümüz toplumlarında vazgeçilmez bir tüketim ve iletişim aracı olarak değer görmektedir.

Türkiye’de 16-74 yaş aralığındaki kişilerin yalnızca %34’ü temel düzeyde ya da temel düzeyin üzerinde dijital yeteneklere sahipken, Avrupa Birliği ortalaması %57’dir.

Temel düzeyde ya da temel düzeyin üstünde dijital yeteneklere sahip iş gücü oranı ise Türkiye’de % 46 iken bu oranın Avrupa Birliği ortalaması % 65’dir. Bu bağlamda Türkiye’nin dijital yetenekler ile alakalı olarak Avrupa ülkelerinin gerisinde olduğu söylenebilecek olup, bu durum Türkiye için büyüme, rekabet gibi konularda risk olarak nitelendirilebilecektir (PWC, 2019: 4).

Dijitalleşme hayatımızın birçok alanında yerini almış olmakla birlikte çalışma konusu ile ilgili olması nedeni ile aşağıdaki bölümlerde finansal açıdan dijitalleşmeye ilişkin bilgiler sunulacaktır.

2.2. Dijitalleşmenin Finansal Piyasalardaki Yeri ve Önemi

Finansal piyasa; fon arz edenler ile fon talep edenlerin karşılaştıkları, aralarında finansal araçların yardımcı kuruluşlar aracılığı ile transfer edildiği ve tüm bu işlemlerin belirli bir idari ve yasal düzenlemeler çerçevesinde gerçekleştirildiği piyasalardır (Korkmaz ve Ceylan, 2017: 11). Finansal piyasalar farklı kriterlere göre sınıflandırılmış olmakla birlikte gerçekleştirilen faaliyetleri açısından değerlendirildiğinde finansal piyasaların temel işlemleri, bankacılık, sigortacılık ile para ve sermaye piyasası işlemleri çerçevesinde özetlenebilir. Bu kapsamda dijitalleşme ile söz konusu sektörler ilişkilendirilerek aşağıda açıklanmıştır.

2.2.1. Dijitalleşmenin Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi

Banka, faizle ödünç para alıp, ödünç para veren, paranın tasarruf sahipleri ve ihtiyaç sahipleri arasında transfer edilmesine olanak sağlayan, dış ticarete katkı sunan, müşterilerin değerli varlıklarının saklanmasına ilişkin saklama hizmeti sunan ayrıca sosyal hayat içerisinde gerçekleştirilen fatura ve vergi ödemeleri gibi ekonomik işlemleri yerine getiren ekonomik kuruluşlardır (Hazar ve Babuşçu, 2017: 45). Bankaların gerçekleştirdikleri bu faaliyetlerin çoğu günümüzde elektronik tabanlı dijital programlar ve araçlar ile gerçekleştirilmektedir.

Günümüzde internet teknolojisinin yaygınlaşması, yapay zeka uygulamalarının önem kazanması ve bu gelişmelerin ticari faaliyetler içerisinde daha çok yaygınlaşması dijital dönüşümü beraberinde getirmiştir (Bakırtaş ve Ustaömer, 2019: 4). Bankalar açısından gerçekleştirilen dijital temelli işlemler kronolojik olarak değerlendirildiğinde ATM kullanımı, telefon bankacılığı, internet bankacılığı, mobil bankacılık şeklinde sıralanabilir. Bankacılığın klasik yöntem olarak şubelerde hizmet vermesi günümüzde

halen devam etmekle birlikte, artık temel düzey bankacılık işlemlerinin dijital kanallardan yapılmasına yönelik bir yönlendirmenin yapıldığı gerek banka reklamlarında gerekse uygulamalardan anlaşılmaktadır. Bu bağlamda günümüzde gördüğümüz banka reklamlarının çoğu bankacılık faaliyetlerinin dijital kanallar ile yapılmasına yönelik içeriklerden oluşmakla birlikte, uygulamada ise bazı bankaların şubelerinde gişe kullanımlarını azaltmaları ve hatta kaldırmaları, süreci dijital kanallara aktarmaya yönelik işlemler olarak değerlendirilebilir. Burada bankaların müşterilerine daha hızlı hizmet sunmak gibi bir amaçları olmakla birlikte, özellikle şube bazında gerçekleşen maliyetleri azaltmak gibi bir yaklaşımlarının da olduğu söylenebilir.

Bankacılık sektöründe dijitalleşmenin önem kazanmasının 4 temel nedeni bulunmaktadır (Bakırtaş ve Ustaömer, 2019: 2):

- Rekabet avantajı (%36),
- Verimlilik artışı (%20),
- Müşteri ihtiyaçlarına daha hızlı cevap verebilmek (%18),
- Karlılık (%16).

Bankacılık sisteminde dijitalleşme ve teknoloji kullanımı sadece müşterilere yönelik hizmetlerin sunumunda değil aynı zamanda bu hizmetlerin oluşturulmasında da önem taşımaktadır. Bu bağlamda bankaların genel müdürlük organizasyon yapıları içerisinde bilgi teknolojileri grubu yer almaktadır. Bu birimin temel görev ve sorumlulukları, internet uygulamaları, yazılım geliştirme ile bağlantılı olarak bankanın işletim sisteminin alt yapısının oluşturulması, güncellenmesi ve bakımına ilişkin faaliyetlerden oluşmaktadır (Yazıcı, 2013: 61).

Türk bankacılık sektörünün küresel düzeyde meydana gelen finansal dönüşüm sürecinden ne kadar etkilendiğini değerlendirmek amacıyla aşağıda sektörün son 5 yıllık dijitalleşme ile ilgili olan verilerine yer verilmiştir.

Tablo 3. Aktif Dijital Bankacılık Müşteri Sayıları

	Nisan-Haziran 2019	Temmuz-Eylül 2019
Toplam Aktif Bireysel Dijital müşteri sayısı (bin kişi)	45.714	48.100
Toplam Aktif Kurumsal Dijital müşteri sayısı (bin kişi)	2.009	2.048
Toplam Aktif Dijital müşteri sayısı (bin kişi)	47.723	50.148

Kaynak: TBB, (2019), Dijital – İnternet – Mobil Bankacılık İstatistikleri

2019 yılı Eylül ayı itibarı ile Türkiye’de dijital bankacılık işlemi gerçekleştiren kişi sayısı yaklaşık 50 milyona ulaşmıştır (TBB, 2019: 1).

Bankacılık sektöründe dijitalleşmeye ilişkin kullanılan en önemli araçlar pos cihazları, ATM cihazları ve banka kartları ile kredi kartlarıdır. Aşağıdaki tabloda ilgili finansal araçların son 5 yıllık verileri yer almaktadır.

Tablo 4. 2015-2019 Yılları Arası Bankacılık Sektöründe Dijital Araç Kullanımına İlişkin Veriler

Yıl	POS Cihazı Sayısı	ATM Sayısı	Toplam Kredi Kartı Sayısı	Toplam Banka Kartı Sayısı
2019	1.647.804	52.681	68.592.980	160.433.960
2018	1.586.747	51.941	66.304.603	146.375.337
2017	1.656.999	49.847	62.453.610	131.593.443
2016	1.746.220	48.421	58.795.476	117.011.685
2015	2.158.328	48.277	58.215.318	112.383.854

Kaynak. BKM, <https://bkm.com.tr/pos-atm-kart-sayilari/>

Tablo 4’e bakıldığında POS cihazı haricinde yer alan ATM sayısı, kredi kartı ve banka kartı sayısının yıllar itibarı ile sürekli artış gösterdiği görülmekte olup, bu durum sektörün dijitalleşmeye doğru olan yönelimini ifade etmektedir.

Aşağıdaki tabloda ise bankacılık sektöründe internetten yapılan kartlı ödemelere ilişkin son 5 yıllık veriler yer almaktadır.

Tablo 5. 2015-2019 Yılları Arası İnternette Yapılan Kartlı Ödeme İşlemleri

YIL	İşlem Tutarı (Milyon TL)					
	Yerli Kartların Yurt İçi ve Yurtdışı Kullanımı			Yerli ve Yabancı Kartların Yurt İçi Kullanımı		
	Yurt İçi	Yurtdışı	Toplam	Yerli Kart	Yabancı Kart	Toplam
2019	166.265,15	12.019,01	178.284,16	166.265,15	23.845,33	190.110,48
2018	122.845,70	9.781,08	132.626,77	122.845,70	16.065,27	138.910,97
2017	90.943,16	7.312,81	98.255,97	90.943,16	8.126,36	99.069,52
2016	63.478,88	5.404,61	68.883,49	63.478,88	4.889,64	68.368,52
2015	50.682,91	4.601,09	55.284,00	50.682,91	4.706,09	55.389,00

Kaynak: BKM, <https://bkm.com.tr/internette-yapilan-kartli-odeme-islemleri/>

Tablo 5' e bakıldığında günümüzde e-ticaretinde gelişmesi ile birlikte elektronik alışverişlerde yerli ve yabancı banka kartı kullanımlarının son 5 yıl içerisinde sürekli olarak artış gösterdiği görülmektedir.

İnternet Bankacılığı ve Mobil Bankacılık

Günümüzde bankacılığın dijital kanalları temel olarak internet bankacılığı ve mobil bankacılıktır. İnternet bankacılığı temel anlamda para transferi, ödeme işlemleri, hesap bakiyesine ilişkin temel bankacılık hizmetlerinin web tabanlı internet siteleri aracılığı ile gerçekleştirilmesini ifade ederken, mobil bankacılık ise bankacılığa ilişkin faaliyetlerin mobil cihazlar kullanılarak gerçekleştirilmesini ifade etmektedir (Zeybek, 2018: 85-87).

Tablo 6. İnternet Bankacılığını Kullanan Müşteri Sayısı

	Nisan-Haziran 2019	Temmuz-Eylül 2019
Bireysel müşteri sayısı (bin kişi)		
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez login olmuş)	10.303	10.527
Kayıtlı (B) (en az 1 kez login olmuş)	63.693	65.487
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)	21.372	21.365
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	16	16
Kurumsal müşteri sayısı (bin kişi)		
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez login olmuş)	1.281	1.253
Kayıtlı (B) (en az 1 kez login olmuş)	3.922	4.025
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)	1.788	1.782
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	33	31
Toplam müşteri sayısı (bin kişi)		
Aktif (A) (son 3 ayda 1 kez login olmuş)	11.584	11.780
Kayıtlı (B) (en az 1 kez login olmuş)	67.615	69.512
Kayıtlı (C) (son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)	23.160	23.147
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	17	17

Kaynak: TBB, (2019), Dijital – İnternet – Mobil Bankacılık İstatistikleri, s:2

2019 yılı Temmuz – Eylül dönemi itibarı ile son 1 ay içerisinde internet bankacılığına giriş yapan bireysel müşteri sayısı 65 milyon 487 olup, kurumsal müşteri sayısı ise 4 milyon 25 bin'dir.

Tablo 7, Tablo 8 ve Tablo 9'da internet bankacılığı kullanan müşterilerin gerçekleştirdiği finansal işlemler yer almaktadır.

Tablo 7. İnternet Bankacılığında Finansal İşlemler

	Nisan-Haziran 2019		Temmuz-Eylül 2019	
	İşlem Adedi (Milyon)	İşlem Hacmi (Milyar TL)	İşlem Adedi (Milyon)	İşlem Hacmi (Milyar TL)
Para transferleri	63	935	62	950
Ödemeler	30	51	30	55
Yatırım işlemleri	11	234	11	234
Kredi kartı işlemleri	8	22	8	23
Diğer finansal işlemleri	3	59	3	39
Toplam	115	1.301	113	1.300

Kaynak: TBB,(2019), Dijital – İnternet – Mobil Bankacılık İstatistikleri, s: 3

Tablo 7'ye bakıldığında internet bankacılığı kullanan bireylerin ağırlıklı olarak para transfer işlemi için sistemi kullandıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 8. İnternet Bankacılığında Yatırım İşlemleri

	Haziran 2019		Eylül 2019		Net Değişim		Eylül 2019
	İşlem Adedi (Bin)	İşlem Hacmi (Milyar TL)	İşlem Adedi (Bin)	İşlem Hacmi (Milyar TL)	İşlem Adedi (Bin)	İşlem Hacmi (Milyar TL)	Ort. İşlem Hacmi (Bin TL)
Yatırım Fonları	1.410	45	1.374	50	-36	5	36
Döviz İşlemleri	2.773	78	2.612	65	-161	-13	25
Vadeli hesaplar	871	46	754	43	-117	-4	56
Hisse Senedi *	4.681	36	4.995	53	313	17	11
Repo İşlemleri	86	4	73	3	-13	-1	47
Tahvil ve bono	162	6	93	2	-68	-4	26
Altın	442	4	436	4	-6	0	9
VİOP **	226	14	227	13	0	-1	60
Toplam	10.652	234	10.564	234	-88	-1	22
*Gerçekleşen hisse senedi işlemleri							
** Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası							

Kaynak: TBB, (2019), Dijital – İnternet – Mobil Bankacılık İstatistikleri, s: 3

Tablo 8'e bakıldığında internet bankacılığı kullanan bireylerin yatırım işlemleri içerisinde hacim olarak en çok hisse senedi ve döviz yatırımlarına ilişkin işlemler yaptıkları görülmektedir. İşlem adedi bazında değerlendirdiğimizde ise yine hisse senedi ve döviz yatırımlarına ilişkin işlemlerin ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Mobil Bankacılık Kullanan Müşteri Sayısı

	Nisan-Haziran 2019	Temmuz-Eylül 2019
Bireysel müşteri sayısı (bin kişi)		
Aktif (A) <i>(son 3 ayda 1 kez login olmuş)</i>	42.238	44.751
Kayıtlı (B) <i>(en az 1 kez login olmuş)</i>	66.510	70.537
Kayıtlı (C) <i>(son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)</i>	51.499	54.055
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	64	63
Kurumsal müşteri sayısı (bin kişi)		
Aktif (A) <i>(son 3 ayda 1 kez login olmuş)</i>	1.346	1.420
Kayıtlı (B) <i>(en az 1 kez login olmuş)</i>	2.495	2.695
Kayıtlı (C) <i>(son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)</i>	1.785	1.912
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	54	53
Toplam müşteri sayısı (bin kişi)		
Aktif (A) <i>(son 3 ayda 1 kez login olmuş)</i>	43.584	46.171
Kayıtlı (B) <i>(en az 1 kez login olmuş)</i>	69.005	73.233
Kayıtlı (C) <i>(son 1 yılda en az 1 kez login olmuş)</i>	53.284	55.967
Aktif (A) / kayıtlı (B) müşteri oranı (yüzde)	63	63

Kaynak: TBB,(2019), Dijital – İnternet – Mobil Bankacılık İstatistikleri, s: 4

Mobil bankacılığa ilişkin veriler incelendiğinde ise Temmuz-Eylül 2019 dönemi içerisinde son bir ay içerisinde mobil bankacılık kanalı ile sisteme giriş yapan müşteri sayısı 70 milyon 537 bin olup, kurumsal müşteri sayısı ise 2 milyon 695 bin'dir.

Temmuz-Eylül 2019 tarihlerinde mobil bankacılık aracılığı ile kullandırılan anlık kredi adedi 1 milyon 376 bin, kredi hacmi ise 22 milyar TL'dir. Aynı tarihler arasında gerçekleştirilen sigorta satışı ise 980 bin adettir (TBB, 2019: 4).

Yukarıda yer alan internet bankacılığı ve mobil bankacılığa ilişkin veriler karşılaştırıldığında Temmuz-Eylül 2019 dönemi içerisinde internet bankacılığını kullanarak sisteme giriş yapan bireysel ve kurumsal müşteri sayısı toplamı 69 milyon 512 kişi iken, mobil bankacılık ile aynı dönem içerisinde sisteme giriş yapan müşteri sayısı 73 milyon 233 bin'dir. Bu durum günlük hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelen mobil cihazların sürekli olarak taşınabilir halde olması nedeni ile dijital bankacılıkta daha önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

2.2.2. Dijitalleşmenin Sigortacılık Sistemindeki Yeri ve Önemi

Sigorta, çeşitli riskleri teminat altına alan bir finansal işlem olup, günümüzde birçok farklı riske karşılık sigorta poliçesi düzenlenmektedir. Günümüzde sigortacılık sektörü acenteler aracılığı ile faaliyet göstermeye devam etmekte olup, aynı zamanda internet siteleri üzerinden dijital kanallar aracılığı ile de işlem göstermektedir. Özellikle zorunlu sigorta kapsamında değerlendirilen sigorta işlemlerinin çoğu acenteler aracılığı ile geleneksel olarak gerçekleştirilebildiği gibi, çeşitli dijital platformlarda bu işlemlere ilişkin fiyat bilgileri karşılaştırmalı olarak da değerlendirilip gerçekleştirilebilmektedir.

Sigortacılığa ilişkin dijitalleşmeyle ilgili tek alan poliçelerin düzenlenmesi ile sınırlı bulunmamaktadır. Örneğin, özellikle trafik ve kasko sigortalarında geleneksel yöntemlerle düzenlenen kaza tespit tutanakları günümüzde mobil araçlar üzerinden gerçekleştirilebilmektedir. Bu örnek bağlamında ele alındığında sigortacılık sektörü de dünya genelinde meydana gelen finansal dijital dönüşüm işleminden payını almış bulunmaktadır.

Sigortacılık işlemlerinin halen büyük çoğunluğu acenteler üzerinden gerçekleştirilmektedir. Müşteriler için bu dağıtım kanalı alınan komisyonlar nedeni ile maliyet arttırıcı bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Teknolojinin gelişmesi ile sigorta poliçelerinin zaman içerisinde internet üzerinden dijital kanallar aracılığı ile yapılması acentelerin sektördeki etkinliğini azaltabilecektir. Sigortacılık sektörünün dijital kanallar üzerinden gerçekleşmesi beraberinde bazı olumsuzlukları da getirebilecek olup örneğin sahte hasar beyanlarının düzenlenmesi sektör için olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Bu

nedenle sigorta şirketlerinin bu tür olumsuzluklara karşı tedbir almaları gerekecektir (Baştürk, 2019: 325).

Sigortacılık sektörü veri oluşturma ve paylaşımı açısından bankacılık sektörü ile karşılaştırıldığında daha sınırlı verilerin açıklandığı görülmektedir. Bu nedenle açıklanan veriler içerisinde sektörün dijitalleşmesine yönelik satış şekilleri ile ilgili veriler Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. 2019 Yılı Sigortacılıkta Satış Şekli Bazında Primler

Branş Adı	Tele Satış	E-Ticaret	Geleneksel	Toplam
Hayat Dışı Toplam	238.145.891	119.459.569	57.524.848.002	57.882.453.462
Hayat Toplam	577.827.091	1.007.534.425	9.774.353.614	11.359.715.131
Genel Toplam	815.972.983	1.126.993.994	67.299.201.616	69.242.168.593

Kaynak: TSB, <https://www.tsb.org.tr/resmi-istatistikler.aspx?pageID=909>

Türk sigortacılık sektörünün 2019 yılı sonu itibarı ile poliçe satışlarının ağırlıklı olarak geleneksel yöntem şeklinde ifade edilen acenteler aracılığı ile gerçekleştirildiği, ikinci sırada internet üzerinden e-ticaret şeklinde gerçekleştirildiği, son sırada ise tele satış şeklinde gerçekleştirildiği görülmektedir.

2.2.3. Dijitalleşmenin Para ve Sermaye Piyasaları Üzerindeki Yeri ve Önemi

Sermaye piyasaları teorik olarak bir yıldan uzun vadeli finansal araçların işlem gördüğü piyasalar olarak tanımlanmakta olup, para piyasaları ise 1 yıldan kısa vadeli finansal araçların işlem gördüğü piyasalardır. Günümüzde sermaye piyasası araçlarına ilişkin alım satım işlemleri ağırlıklı olarak menkul kıymet borsalarında gerçekleşmektedir. Alım veya satım yönlü talepler emir olarak tanımlanmakta olup bu emirler yatırımcılardan borsalara aracı kurumlar vasıtası ile iletilmektedir. Bu süreçte yatırımcılar aracı kurumlar ile olan finansal iletişimlerini genellikle web tabanlı programlar ve yazılımlar üzerinden gerçekleştirmektedirler. Bu bağlamda gerek yatırımcılar ile borsa arasındaki emir iletimleri, gerekse borsada işlem görmek isteyen şirketler ile borsa arasındaki iletişim süreci aracı kurumlar tarafından elektronik ortamda gerçekleştirilmektedir.

Ayrıca sermaye piyasalarında yatırımcılar tarafından alınıp satılan sermaye piyasası araçlarına ilişkin işlemler 2005 yılında kurulmuş olan Merkezi Kayıt Kuruluşu'nun denetimi ve kontrolü altında yürütülmektedir. Bu amaçla oluşturulan kaydi sistem, sermaye piyasası araçlarının, bu araçlara ilişkin hakların, yatırımcılar, aracı kurumlar ve ihraççı şirketler bazında takip edildiği sistemi ifade etmektedir (Korkmaz ve Ceylan, 2017: 169). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere menkul kıymet borsaları günümüzde kayıt ve saklama işlemlerini dijital kanallar aracılığı ile gerçekleştirmektedirler.

Sermaye piyasaları için bir diğer önemli konu ise verilerin açıklanmasıdır. Bu bağlamda piyasa verilerinin doğru güvenilir ve hızlı bir şekilde paylaşılması son derece önem taşımaktadır. Bu bağlamda yatırımcılara ilişkin karar verme sürecinde ihtiyaç duyulan veriler dijital kanallar aracılığı ile açıklanmaktadır. Ayrıca yatırımcıların yatırım kararı verme sürecinde yapmış oldukları teknik ve temel analiz işlemleri de genellikle bilgisayar yazılımları kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra günümüzde daha teknik analiz programları yatırımcılara karar verme sürecinde katkı sağlamaktadır. Bu noktadan hareketle sermaye piyasalarında dijitalleşme gerek piyasanın kendi içindeki işleyiş süreçlerinde gerekse yatırımcılar tarafından yatırım kararı verilmesi sürecinde yoğun olarak kullanılmaktadır.

Günümüzde dijitalleşmenin finansal piyasalar ve ürünler üzerindeki en güncel etkisi kripto paraların ortaya çıkması olarak değerlendirilebilir. Kripto paranın Türkçe anlamı şifreli para olarak ifade edilebilir. İfadenin içerisinde yer alan şifre kelimesi, sanal cüzdanlardan şifre ile alınıp şifre ile çıkarılmasını ifade etmektedir (Turan, 2018: 2). Kripto paraların altyapısını blockchain (Blok Zincir) teknolojisi oluşturmaktadır. Blockchain teknolojisinin popüleritesi kripto para birimi olan Bitcoin ile beraber önemli ölçüde artmıştır (Bilik ve Aydın, 2018: 33). Blockchain, hükümet ya da banka gibi bir aracı kurumun onayı olmaksızın insanlar arasında değer değişimine imkan veren bir teknolojidir. Sanal bir defterde kayıtlı olan bu değerler; para birimleri, unvanlar, kimlik bilgileri, özgeçmişler, sözleşmeler ve kişisel verilerden oluşabilmektedir (Karaağaç ve Altınırnak, 2018: 125).

Kripto paraların reel paralardan en önemli üstünlüğü herhangi bir ülkenin merkez bankasına bağlı olmaması nedeni ile hiçbir ülkenin ekonomik durumundan

etkilenmemesidir. Ayrıca sahibinin bilinmemesi ve bir merkezi otorite tarafından kontrol edilemediği için kripto paralar ile açılmış hesapların dondurulması veya bu hesaplara el konulması mümkün olamayacaktır. Kripto paraların en büyük tehlikesi ise bu paraların kullanımının kara para işlemlerine açık olması dolayısıyla devletler tarafından yasaklanarak, riskin gerçekleşmesi durumunda kripto paraların ciddi anlamda değer kaybetmeleri veya değersizleşmesidir (Eğilmez, 2017).

Söz konusu kripto paralar tamamen dijital olanaklar kullanılarak üretilmekte olup, geleceğe yönelik finansal piyasaları olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilecekleri ile ilgili tartışmalara konu olmaktadır.

2.3. Finansal Okuryazarlık ve Dijitalleşme İlişkisi

İnsanlar genellikle en yakınlarındaki bilgi kaynaklarına ulaşırlar. Kaynaktan öğrenilen bilgiler finansal bir karar alınmasında, yatırım yapılmasında veya reddedilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bilgiye ulaşma ve kullanma sürecinde bireyler bilgi kaynaklarıyla ve sosyal ağlarla etkileşim içinde olurlar ve elde ettikleri bilgiye bağlı hareket etmeden önce bilginin kaynağından emin olur düşünür ve bilgiyi işlerler (Aktaş, 2015: 17-18).

Teknoloji artık hayatımızın her yerinde yer almakta olup, bilgiyi daha etkin kullanabilmek için teknolojinin getirdiği kolaylıklardan yararlanılabilir. Teknolojiyi, hayatımızda karşılaştığımız problemlerin çözümünde kullanabilir ve hayatı kolaylaştırmak, desteklemek veya iyileştirmek için ortaya koyduğu çözümlerden her zaman yararlanılabilir (Cabı, 2016: 1230).

Teknolojinin ve sosyal iletişim araçlarının yaygınlaşması ekonomik anlamda yeni terimlerin artmasını sağlamıştır (Vergi, 2019: 18). Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle istenilen bilgiye ulaşım daha da kolaylaşmıştır. Ancak ulaşılan bilgileri anlamak ve uygulamaya dökmek belli bir eğitim ve uzmanlık gerektirir. Ülke ekonomisinde meydana gelen değişimleri anlamak ve oluşan yeni duruma göre hızlı kararlar alarak etkin bir tutum ve davranış göstermek, belirli düzeyde bilgi birikimi ve eğitim ile mümkündür (Teyyare vd., 2018: 100).

Dünya ekonomisindeki değişimler sonucunda uygulanan Bretton-Woods (sabit döviz kuru) sisteminin kullanılmaması sonucunda piyasalar globalleşmiş ve finans piyasalarında rekabet fazlalaşmıştır. Teknolojik gelişmelerin hızlanması bilgisayar ve

iletişimde yeniliklerin ortaya çıkması yapılan işlem fiyatlarının ve bilgilerin şeffaf olmasına ve maliyetlerin azalmasını sağlamıştır. Ticarete sınırların kalkması sermayenin hareketliliğine neden olmuştur. İnsanlar yatırımlarını daha uygun kaynak ve işgücü bulabilecekleri yerlere yönlendirmişlerdir (Yılmaz ve Tuncay, 2012: 345).

Teknolojik gelişmeler ve finansal sektörün her geçen gün kendisini hızla yenilemesi, bireyleri daha fazla ve karmaşık finansal ürün ve hizmetlerle karşı karşıya bırakmaktadır. Basit bir kredi kartı faizinin hesaplanması veya farklı kredilerin masrafları dahil tüm maliyetleri arasında karşılaştırma yapabilme yeteneği gibi konularda, bireyler sadece finansal okuryazarlık düzeylerinin geliştirilmesi ile aydınlanabileceklerdir (Saraç, 2014: 9).

Günümüzde ekonomik ve finansal gelişmelerin izlendiği kaynakların başında internet ve telefon gelmektedir. Ekonomik ve finansal gelişmelerin takip edildiği kaynaklara yaş ve cinsiyet beraber ele alınarak bakıldığında, internetin toplam oranı % 65,7 olarak belirlenmiştir. Bu durum gelişen teknoloji çağında öğrencilerin çoğunluğunun internete erişiminin olduğunu ve interneti hayatlarında aktif olarak kullandıklarını göstermektedir. Bunun yanı sıra, öğrencilerin ekonomik ve finansal kaynakları takip etme sıklığına baktığımızda ise %15,1'i gelişmeleri internetten sonra telefonda takip etmektedir. Bu durum da teknolojinin gelişmesiyle hayatımıza akıllı telefonların girmesiyle birlikte, gençlerin de akıllı telefonlarını aktif bir şekilde kullandıklarını göstermektedir (Saraç, 2014:45).

Türkiye'de finansal gelişmelerle birlikte kredi kartı kullanımında ciddi bir oranda artış meydana gelmiştir. Çalışanların ücretlerinin bankalar tarafından verilmesi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel bir şekilde e-ticaretin yaygınlaşması kayıt dışı ekonomiyi de önlemektedir (Kahyaoğlu vd., 2011: 38).

Yeni teknolojilerin gelişmesi ve tabana yayılması, sermaye birikiminin yaygınlaşmasını ve böylelikle fon gereksinimlerinin kolayca karşılanmasına olanak sağlayarak, ekonomik gelişmeye olumlu bir katkı olarak yansımaktadır. Gelişmiş ve etkinliklerini maksimum düzeyde gerçekleştiren finansal piyasalar, tüketicilerin sahip oldukları küçük tasarruf mevduatlarının finansal sisteme dâhil edilmesine, büyük yatırım fırsatlarının fon açığını kapatmak için riskin paylaşarak azalmasına ve bunun sonucu

olarak ülke ekonomisinin verimliliğinin artmasına, dolayısıyla ekonomik gelişmeye de katkı yapmasına olanak sağlamaktadır (Aslan ve Küçükaksoy 2006: 26).

Teknolojinin gelişmesiyle en popüler elektronik alet cep telefonlarıdır. Akıllı telefon kullanıcı sayısının sürekli artması, farklı sektörlerin de gelişmesine olanak sağlamıştır. Finans sektörü de bu teknolojik gelişmelerden yararlanmış mobil uygulamalarla bankacılığa yeni bir kanal kazandırmıştır. Mobil bankacılığın ulaşılabilirliğinin daha kolay olması ve şube maliyetlerine kıyasla masrafsız olması nedeniyle bankalar mobil uygulamaları her geçen gün geliştirmektedir. Ancak sistemden ve kişilerden kaynaklanan bir takım sorunlar bulunmaktadır. Problemlerin iyi tespit edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması gereklidir. Mobil bankacılığın kullanımının artmasını etkileyen faktörlere, kişilerin teknolojiye olan güveninin azlığı ve şubede ürün çeşitliliğinin fazla olmasını söyleyebiliriz (Szopiński, 2016: 6; alıntıl原因an Çam ve Çam, 2016: 99-100).

Teknolojide yeniliklerin olması nedeniyle finansal hizmetler hızlanmış ve insanların kolay anlayıp alışabilmesi için işlemler sadeleştirilmiştir. Elektronik ve mobil bankacılığın desteğiyle, şubeye gitmeye gerek kalmadan her an her yerde bankacılık hizmetinin kullanılması sonrası işlemler hızlanmış, finansal ürün çeşitliliği artmış dolayısıyla insanların seçimlerinde değerlendirdikleri faktörler artmıştır (Öncüler, 2018: 43).

Finansal okuryazarlığın geliştirilmesinde eğitim kurumlarından yararlanılabileceği gibi kitle iletişim araçlarından ve sivil toplum örgütlerinden de destek alınabilir. Medyada finansal okuryazarlık bilincini kazandıracak programlar ve yayınlar yapılırken, bilgiyi topluma ulaştıracak kampanyalar yapılması ile teknolojik gelişmeler finansal okuryazarlığı görsel ve işitsel olarak etkileyerek, gelişmesine katkı sağlar (Hayta, 2011: 255).

2.3.1. Elektronik Okuryazarlık

Teknolojinin hızla gelişmesi iletişim, bilgi, bilişim ve çoklu ortam uygulamalarının, bilgisayar aracılığı ile internette daha fazla insana erişimini sağlamaktadır. Teknolojik gelişmelerin etkisiyle enformasyon veya bilgi çağı olarak adlandırılan yeni toplum düzeni çerçevesinde yeni kavramlar oluşmakta ve kavramların önüne bazen enformasyon bazen de elektronik anlamına gelen 'e' eki eklenerek uygulama

yolları aranmaktadır (Örn: e-ticaret, e-devlet). Bu kavramların anlamlandırılması, kullanım alanlarının toplumun geneline yayılması hususunda, finansal okuryazarlığın önemiyle birlikte elektronik okuryazarlığın önemi de büyüktür. Elektronik okuryazarlık finansal okuryazarlığın alternatifi değil tamamlayıcısıdır (Altun, 2005: 12).

Dijital okuryazarlık, e-okuryazarlık ile doğrudan ilişkili olan ve birbirinin yerine de kullanılabilen bir kavramdır. Gilster (1997) dijital okuryazarlığı, dijital olarak hızla ilerleme, bilgi toplumundaki bireyin, dijital ortamın sorunlarını ortadan kaldırabilmek için çeşitli bilişsel becerilere sahip olmasını, yani bilgisayar yoluyla sunulan bilgiyi geniş kaynaklardan ve farklı biçimlerde bilgiyi kullanarak anlaması olarak açıklamaktadır (Kılcan ve Gülbudak, 2019: 61).

Hull vd. (2003: 10) de dijital okuryazarlığı; elektronik biçimde sunulan bilgiyi iletme, değerlendirme ve özümseme yeteneği olarak belirtmişlerdir (Duran ve Özkul, 2015: 283).

Elektronik okuryazarlık mesleki, sosyal ve iletişim amacıyla Bilgi Toplumu Teknolojilerinin (BTT) bilinçli ve eleştirel amaca yönelik kullanımını kapsar. Elektronik okuryazarlık diğer bir taraftan bilgisayarın; bilgi sağlama, ölçme ve değerlendirme, üretme, sunma, paylaşma ve internet yolu ile çevrimiçi ortamlarda kullanılmasını içeren temel bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını kapsar (Özgür, 2016: 23).

Elektronik okuryazarlık; elektronik kanallarda bulunan iletileri anlamlandırma, değerlendirme ve elektronik kanallara dair ileti oluşturma sürecini ifade etmektedir (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010: 294).

Elektronik okuryazarlık, bilgisayar ve internet uygulamaları açısından diğer okuryazarlık çeşitlerini de içermektedir. Elektronik okuryazarlık, günümüzde internet aracılığı ile elde edilen bilgiyi anlayabilme, yorumlayarak değerlendirebilme ve bu sürecin sonunda yeni ürün veya hizmetler ortaya çıkarabilme yeteneğini ifade etmektedir. (Becel, 2013: 64).

Günümüzde klasik anlamda okuryazarlığı ifade eden basılı bir metin veya kağıt üzerinden gerçekleştirilen okuryazarlık davranışı, bilgisayar ve akıllı telefonların kullanımlarındaki artışa bağlı olarak yerini elektronik okuryazarlığa bırakmıştır.

Meydana gelen bu dönüşüm iletişim araçlarında meydana gelen dijitalleşme ile yakından ilgili bulunmaktadır (Asutay, 2009: 65).

Elektronik okuryazarlık, bireylerin dijital kanallarda verimli şekilde faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri için gerekli olan kompleks bilişsel, sosyal ve toplumsal davranışları içermektedir. Bu bağlamda dijital kanallarda yer alan bilgiye ulaşmak, dijital kanallar için gerekli kaynaklar oluşturmak ve bu sürece ilişkin elde edilen bilgi ve üretilen kaynakların geçerliliği ve güvenilirliğini kontrol etmek elektronik okuryazarlık kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir. Dijital ekranlardaki iletileri okumak, buna ilave olarak dijital ortamlara ilişkin yeni materyaller üretmek, dijital alandaki verilerin güvenilirliğini kontrol etmek , elektronik okuryazarlık faaliyetleri içerisinde yer almaktadır (Eshet, 2004; alıntılan Karabacak ve Sezgin, 2019: 322).

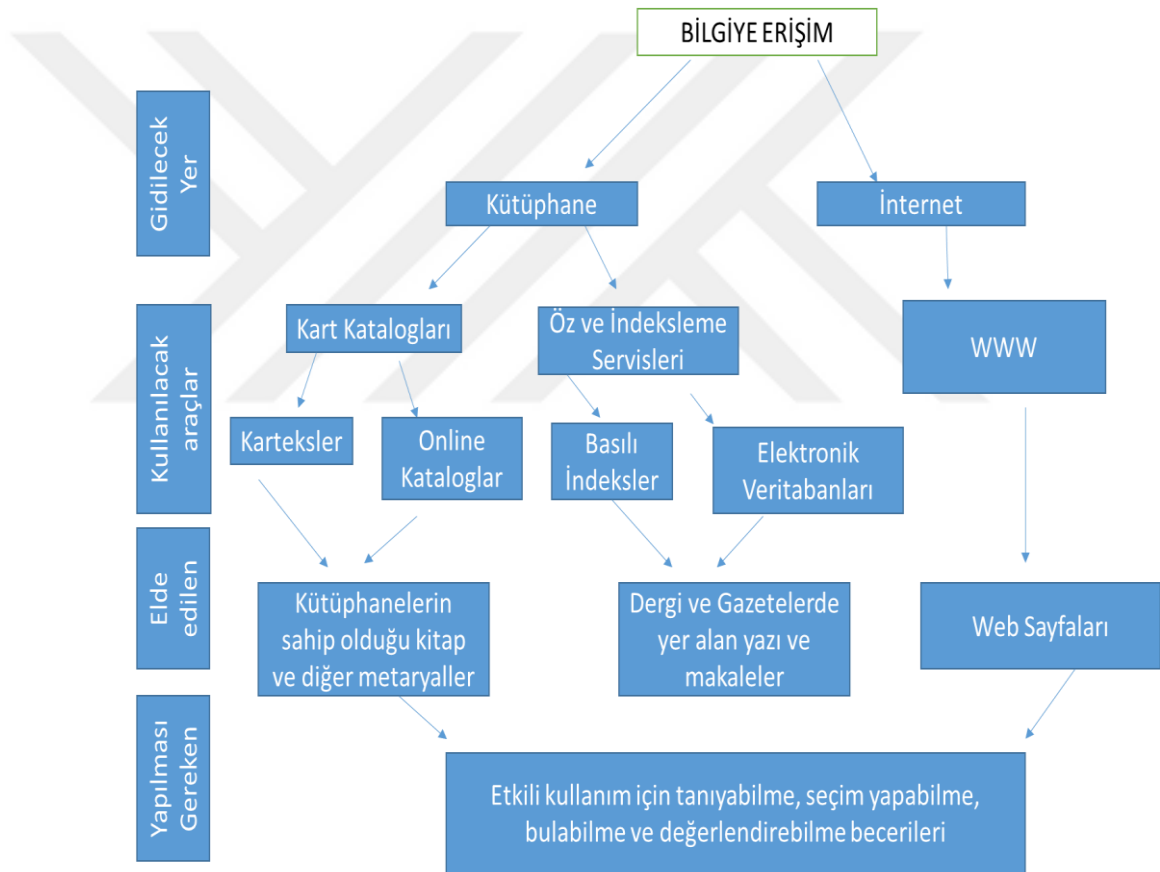
Tüm bu açıklamalar neticesinde elektronik okuryazarlığı, bilgiyi farklı elektronik veya dijital kanallardan sağlamak, mevcut bilgiler ışığında değerlendirmek ve gerekirse elektronik kanallar için yeniden değerlendirerek dijital şekillerde ortaya çıkarma faaliyetleri olarak değerlendirmek mümkündür (Aytaş ve Kaplan, 2017: 302).

2.3.2. Bilgi Okuryazarlığı

Bilgi okuryazarlığı kavramı farklı açıklardan ele alınarak tanımlanmış olup Doyle (1994) bilgi okuryazarlığını; farklı kaynak ve araçlardan bilgiyi elde etme, elde edilen bilgiyi yorumlayabilme ve kullanıma dönüştürebilme yeteneği şeklinde tanımlanırken, Alexandria Proclamation (2006) ise; kişilerin bireysel, mesleki veya eğitimlerine ilişkin amaç ve hedeflerin kişisel, sosyal, mesleki ve eğitime yönelik hedeflerine ulaşmalarını sağlamak amacıyla bilgiyi elde etme, elde ettikleri bilgiyi kullanabilme yeteneği olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda bilgi okuryazarlığını, kişinin bilgiye erişebilme, elde ettiği bilgiyi yorumlayabilme ve bu bilgiyi sosyal, kültürel veya mesleki alanlarda kullanabilme yeteneği olarak ifade etmek mümkündür (Özgür, 2016: 24).

Christine (2000) bilgi okuryazarlığını, farklı ve çeşitli kaynaklardan bilgiye ulaşma, bu bilgiyi gerekli alanlarda kullanma, yorumlama ve değerlendirme becerisi; yani amaca ulaşma sürecinde bilginin toplanması, kullanılması ve sürekli olarak değerlendirmeye tabi tutularak yönetilmesi süreci olarak ifade etmektedir (Becel, 2013: 64).

Bilgi okuryazarlığı, edinilen bilgiyi etkin kullanabilmek amacı ile gerek yazılı gerekse de farklı medya (internet, tv, telefon, radyo) türlerini tanıyabilme, aranan bilgiye ulaşabilme, değerlendirme ve seçebilme becerisi olarak tanımlanabilir. Iannuzi, Mangrum ve Strichart'ın 1999 yılında yaptığı çalışma bilgiye ulaşmak için kullanılan stratejilerin, bilgi okuryazarlığının geleneksel ve internet araçlarını kullanarak, neleri kapsadığını ve ne tür becerilere sahip olunması gerektiğini sade ve anlaşılabilir biçimde özetlemiştir (Altun, 2005: 49-50).

Kaynak: Altun, “Gelişen Teknolojiler ve Yeni Okuryazarlıklar”, Anı Yayıncılık, Ankara, ss. 49-50.

Şekil 2: Bilgiye Erişimde Değişen Teknolojilerin Yansımaları

Bilgi okuryazarı bireylerin sahip olması gereken yeterlilikler ve beceriler aşağıdaki gibi listelenmektedir (Kurbanoglu, 2010: 735-736):

- Bilgi okuryazarı bireyler, öncelikli olarak bilginin önemini, hangi bilgiye ihtiyacı olduklarını, ihtiyaç duydukları bilgiye hangi kanallardan ulaşabileceklerini ve elde etmeleri durumunda nasıl ve nerede kullanabileceklerini bilirler.
- Bilgi okuryazarı kişi, ulaşılmış olduğu bilgileri mutlak doğru olarak kabul etmeden, eleştirel bakış açısı ile değerlendirerek bilginin güvenilirliği noktasında değerlendirmelerde bulunur.
- Bilgi okuryazarı birey, farklı kaynaklardan farklı çeşitlerde elde etmiş olduğu bilgileri değerlendirerek bir bütün haline getirir, analiz eder elde ettiği bilgiyi karar verme aşamasında rasyonel şekilde kullanır.
- Bilgi okuryazarı kişiler, bilgiyi mesleki, kültürel veya bireysel amaçları doğrultusunda arayarak, ilgili bilgileri sorun çözme veya karar verme aşamasında kullanırlar.
- Bilgi okuryazarı kişi, sahip olduğu yetenekleri, becerilerini farklı şekillerde sunulabilen bilgiye ulaşmak için kullanırlar.
- Bilgi okuryazarı kişi, doğru bilgiye ulaşabilmek için çaba sarf eder, ulaştığı bilginin doğruluğunu analiz eder, ulaştığı bilgiyi zamanın ruhuna uygunluk açısından değerlendirerek günceller ve bu şekilde bilgi elde etme ve üretme sürecini gerçekleştirir.
- Bilgi okuryazarı kişi, bilgi bencili değildir. Demokratik olarak aynı konuda farklı bilgilerin olabileceğini kabul eder, farklı kaynaklardan bilgiyi değerlendirir. Ayrıca ulaştığı bilginin farklı kişiler tarafından kullanılmasını sağlamak üzere paylaşımını önemser.
- Bilgi okuryazarı kişi, bilgiye ulaşma, bilgiyi değerlendirme ve bilgiyi kullanma sürecinde ahlaki değerleri göz önünde tutar. Bilgiyi üreten kişi veya kurumların fikri mülkiyet haklarına saygı duyarak bu hususta belirlenen yasal süreçlere uygun olarak bilgiyi kullanır.

- Bilgi okuryazarı kişi, sorunların çözümünde fikir ve bilgi alışverişinin önemli olduğu düşüncesine sahiptir. Bu bağlamda karar verme süreçlerinde alternatif bilgileri sürecin içerisine dahil ederek, katılımcı bir süreci gerçekleştirir.

Bilgi okuryazarlığı standartları şu şekilde sınıflandırılmıştır (Aytaş ve Kaplan, 2017: 300):

- Bilgi ihtiyacının boyutunun belirlenmesi,
- İhtiyaç konusu olan bilgiye verimli ve yeterli olarak ulaşılması,
- Bilginin ve bilgi kaynaklarına eleştirel yaklaşılarak doğruluğunun ve güvenilirliğinin sağlanması,
- Belirli bir amaca özel bilgilerin verimli olarak kullanılması,
- Bilginin kullanımına ve ulaşılmasına dair ahlaki ve hukuki düzenlemeler kapsamında davranılması.

Bilginin yükseköğretimdeki önemini anlatmak için 2000 yılında “Yükseköğretim için Bilgi Okuryazarlığı Yeterlilik Standartları” konulu çalışma yapılmış olup bilgi okuryazarlığını kişinin bilgiyi arama, eleştirme ve ihtiyaca yönelik kullanımını sağlayabilmek için ihtiyaç duyulan beceriler olarak özetlenmiştir. Teknolojinin hızla gelişmesiyle bilgiye ulaşım daha kolay sağlanmakta ve dolayısıyla bilgi kirliliği de yaşanmaktadır. Bireyler; kitap, dergi, bilgisayar vs. çeşitli bilgi ağlarını kullanarak verilere ulaşır bu bilgileri harmanlayarak doğru bilgiye ulaşmaya çalışır. Ancak bilgi kirliliğinin fazla olması toplum içinde risk oluşturmakta ve buda bilgili vatandaş olmayı güçleştirmektedir (Association 2000:2-3; alıntılayan Polat, 2005: 268).

2.3.3. Bilgisayar ve İnternet Okuryazarlığı

Bilgisayar okuryazarlığı, bilgisayarları ve bilgisayara ilişkin yazılımları verimli şekilde kullanabilme yeteneğidir. Bu bağlamda bilgisayarın açılıp kapanmasına ilişkin bilgi sahibi olunması bilgisayar kullanımına örnekken, farklı amaçlar için geliştirilmiş teknik bilgi seviyesi yüksek yazılım ve programları kullanabilmek ise daha teknik düzeyde bilgi ve yeteneğe sahip olunmasını ifade etmektedir (Kurbanoğlu, 2010: 741).

Bilgisayarlar 20.yy’ın en önemli teknolojik ürünüdür. Kişisel bilgisayarların yaygınlaşması ile bilgisayar okuryazarlığı kavramı oluşmuştur. Graff (1987) bilgili birer

vatandaş olmak veya iş piyasasında rekabet edebilmek için öğrencilerin bilgisayarlar hakkında temel bir bilgisinin olması gerektiğini ifade etmiştir (Altun, 2005: 94).

2004 yılında Kress okuryazarlığı; sosyal, teknolojik ve ekonomik etmenlerden bağımsız düşünmenin mümkün olmadığını ileri sürmektedir. Kress'e göre birbiriyle bağlantılı iki etmen olan yazının egemenliğinden görüntünün egemenliğine geçiş ve bir diğer iletişim aracı olan kitabın egemenliğinden iletişim aracı olarak ekrana geçiş çok önemlidir (İnal, 2009: 32).

Günümüzde internet farklı yaş grupları tarafından kullanılmakta olup, belirli bir amaç doğrultusunda milyonlarca kişi ve bilgisayar arasında entegrasyon sağlayan çok önemli bir teknolojidir. Bu nedenle toplumun farklı bireyleri ile teknoloji ve internet arasında sürekli ve güncel bir ilişki bulunmaktadır (Kırık, 2014: 337).

İnternet okuryazarlığı günümüzde 'Web okuryazarlığı' ile benzer anlamda kullanılmaktadır. İnternet kişinin bilgiyi aramasına ve edindiği bilgiyi kullanması için gerekli kanalların kullanılmasına aracılık etmektedir ancak bunu yapabilmek için internet okuryazarı olunması gereklidir. McClure'a göre internet okuryazarı birey; doğru bilgiye hangi kaynaktan ulaşacağını, bağlandığı ağın güvenilirliğinin ve ulaştığı bilgiyi nasıl kullanacağını farkındalığında olup, edindiği bu bilgi ve becerileri yaşam kalitesini arttırmak için kullanabilir (Kurbanoglu, 2010: 741).

Bazen teknoloji okuryazarlığı terimi ile eşanlamli olarak kullanılan bilgisayar okuryazarlığı, bir kişinin bilgisayarları kullanması için gereken bilgi ve yetenek şeklinde tanımlanmıştır (Aydın ve Silik, 2018: 111).

Bilgisayar okuryazarlığı çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Caspo bilgisayar okuryazarlığını, bilgisayar kullanımı ile ilgili temel bilgilere sahip olmak ve bilgiye ulaşmak için bilgisayarın amaca yönelik araç olarak kullanılması olarak tanımlamıştır. Bilgisayar okur-yazarlığı (computer literacy), kısaca bilişim ile ilgili kavramları anlayarak ihtiyaçlar doğrultusunda kullanmak olarak ifade edilebilir (Lupo, 2001; Childers, 2003; alıntıl原因 Geçer ve Dağ, 2010: 21).

Bilgisayar okuryazarlığının üç temel boyutunun olduğu söylenebilir (Korkmaz ve Mahiroğlu, 2009: 984):

1. **Bilgisayar Bilgisi:** Bilgisayara ilişkin temel konular olan bilgisayarın açılması kapatılması gibi temel düzeydeki bilgileri ifade eder.
2. **Bilgisayar Uygulamaları Bilgisi:** Bilginin sağlanması, bilginin ihtiyaca göre değerlendirilmesi ve elde edilen bilginin amaca yönelik olarak geliştirilen programlar aracılığıyla kullanılmasını ifade eder.
3. **Bilgisayar Uygulamalarının Toplum Üzerindeki Etkilerinin Bilgisi:** Bilgisayarın insanlar üzerindeki etkisini ifade etmektedir.

Teknolojinin gelişmesi ve çoğu işlemin internet üzerinden yapılabilmesi (para transferi, maaşların internetten ödenmesi), bireylerin kendilerini bazı noktalarda zorunlu olarak da olsa geliştirmeye zorlamıştır. Günümüzde bireyler, bilgiye temel olarak internet aracılığıyla ulaşmaktadır. İnternet sayesinde milyonlarca insan birbirleriyle entegrasyon halinde bulunmaktadır. Bu nedenle farklı yaş grupları açısından toplumun tüm bireyleri teknoloji ile ilişki içerisindedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik gerçekleştirdikleri geleneksel davranışlar yerini internet üzerinden gerçekleştirilen güncel davranışlar haline dönüşmüştür. Leu'ya göre "İnternet teknoloji konusu değil, tamamen okuma ve okuryazarlık konusudur." Örneğin haberleri okumak, videoları izlemek, bilgi kaynaklarına ulaşmak, bilgi paylaşmak veya başkalarıyla iletişime geçmek gibi onlarca şey için internet kullanılmakta ve bu söylem alanlarının her biri bir bakıma bireylerin okuryazarlık deneyimlerini ve alışkanlıklarını yansıtmaktadır. Böyle bir ortamda interneti ve internet teknolojilerini etkili ve verimli bir şekilde kullanabilmek ise internet okuryazarlığının önemini göstermektedir (Aytaş ve Kaplan, 2017: 304).

2008 yılında yaşanan kriz tüm dünyada etkisini göstermiş ve özellikle finans kurumları bu krizden etkilenmiştir. Finans kurumlarına olan güvenin azalması ve teknolojik yeniliklerinde hızla artmasıyla insanlar finansal işlemlerini aracısız olarak yapmak istemişlerdir. Bundan dolayı bankalar teknolojiye yatırım yaparak insanların bireysel ve güvenli olarak kullanabilecekleri, zamandan tasarruf edebilecekleri daha az maliyetli finansal ürünler geliştirmeye çalışmışlardır (Fettahoğlu ve Kıldize, 2019: 884).

2.3.4. Medya Okuryazarlığı

UNESCO medya okuryazarlığına uzun zamandan beri önem vermektedir. Bunun için 1982 yılında ondokuz ülkeden uzmanlarla Almanya'da toplantı yaparak konu ile ilgili bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride medya okuryazarlığının gelişmesinde ailenin, öğretmenlerin, sosyal çevrenin, medya çalışanların ve ülkeyi yönetenlerin öneminin olduğu belirtilmiştir (Buckingham, 2001; alıntılayan Binark ve Bek, 2010: 52).

Medya okuryazarlığı geleneksel okuryazarlık gibi eleştirel düşünmeyi, analitik becerileri ve kendini farklı biçimlerde ifade etme becerisini içermektedir. Medya okuryazarı olmak, medyayı akıllı ve etkili biçimde kullanmayı, farklı kaynaklardan gelen enformasyonların güvenilirliğini yargılamayı gerektirmektedir (Scheibe ve Rogow, 2008; alıntılayan İnal, 2009: 50).

Medya okuryazarlığı, çeşitli şekillerde tanımlanmıştır.1998 yılında Messaris medya okuryazarlığını; toplum içinde medyanın nasıl bir rolü olduğunu anlayabilme olarak tanımlarken, Lewis ve Jhally (1998) ise medya okuryazarlığını; mesajların oluşturulmasında ve aktarımında kültürel, ekonomik, politik ve teknolojik sınırların farkında olmak olarak ifade etmişlerdir. Yani medya okuryazarlığının, mesajların oluşturulması ve karşı tarafa aktarılmasında kültürel ve kurumsal bağlamı göz önünde bulundurarak, oluşturulan mesajlarla verilmesi amaçlanan veya amaçlanmayan mesajlar arasındaki köprüyü kurabilme ve bu süreçte kullanılan her türlü sembolü çözümleyebilme becerisi olduğu söylenebilir. Bu açıdan medya okuryazarlığı, iletişim kaynaklarından ve iletişim teknolojilerinden de yararlanılarak yapılan, şifreleme ve şifre çözümü becerileri bütünü şeklinde de tanımlanabilir (Altun, 2005: 74-75).

İletişim teknolojisinin gelişmesiyle bilgiye ulaşım günümüzde kolaylaşmış olup, özellikle internet sayesinde her türlü bilgi ve habere erişim sağlanabilmektedir. Bireyler iletişim ağının genişlemesiyle daha kolay ulaşılabilir olmuş buda kişilere istemi dışında bilgilendirme yapılmasına olanak sağlamıştır. Kişilerin amacı dışında birçok gereksiz uygulama ile başa çıkabilmesi için medya okuryazarlık becerisine sahip olması gerekir. Bu beceriye sahip olamazsa günümüzde bilginin değişkenliği ve hızla yayılması ile kişi doğru kararı vermekte zorlanacaktır. Kişilerin doğru bilgiye nasıl ulaşabileceklerini bilmeleri ve iletişim araçlarından nasıl yararlanacaklarını bilmesi medya okuryazarlığı becerilerine bağlıdır (Karaman, 2016: 334).

Medya okuryazarlığı değişik şekillerde ifade edilebilir. Medya okuryazarlığı öncelikle; medya kanallarından bilgi sahibi olma ve kullanma becerisi olarak ifade edilirken, farklı bir yaklaşımda ise; bilginin ortaya çıktığı, depolandığı ve ulaştığı her tür kanalı ve türü (metin, grafik, fotoğraf, tablo, gazete, dergi, magazin, radyo, televizyon yayını, CD-ROM, DVD) anlayabilme ve kullanma yeteneği olarak ifade edilmektedir (Kurbanoglu, 2010: 742).

Medya okuryazarlığı genel olarak, çeşitli medya kanallarından gelen mesajları farklı açılarıyla değerlendirmek ve alternatif medya ürünleri meydana getirebilmektir (Kurudayıoğlu ve Tüzel 2010,291).

Bu açıdan medya okuryazarlığı, geleneksel olan izlemek veya okumak gibi edilgen bir süreç yerine klavye, fare veya diğer elemanlar aracılığıyla doğrudan ve etkin katılım gerektiren bir süreçtir. Merak edilen ya da ihtiyaç duyulan bir bilginin araştırılıp öğrenilebilmesi için bile en azından ilgili iletişim aracını açmak için fare aracılığıyla etkileşim ya da katılım gerekmektedir (Asutay, 2009: 65).

Türkiye’de medya okuryazarlığı eğitimi 2004 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından gündeme taşınmış olup Milli Eğitim Bakanlığı’ndan ilköğretim okullarında medya okuryazarlığı eğitimi verilmesi talep edilmiştir. 2005 yılında Türkiye’de ilk defa Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde medya okuryazarlığı konferansı düzenlenmiş ve burada medya okuryazarlığı eğitiminin öneminden bahsedilerek ders içeriğine ilişkin görüşler ortaya koyulmuştur (Türkoğlu, Cinman, Şimşek 2007; alıntılayan Bilici, 2014: 119).

Medya okuryazarlığı öğrenimini iki faktör etkilemekte olup biri ev diğeri ise okuldur. Gençler zamanlarının çoğunu evde veya okullarında geçirirler. Çocukta medya okuryazarlığının gelişebilmesi için okulda verilen yetkin eğitimin dışında ebeveynlerinde bu konuda daha bilinçli olması gerekir. Medyada birçok olumlu olumsuz veri paylaşılmaktadır. Bu olumsuzluklardan çocuğun etkilenmemesi için ebeveynlerin daha duyarlı olması gerekmektedir. Ebeveynlerin bu duyarlılığı kazanabilmesi örnek olabilmesi için öncelikle kendisinin risklerin farkında olması gerekir. Ancak günümüzde Türkiye’de ebeveynlerin ağırlıklı olarak internet ve televizyon olmak üzere kitle iletişim araçları ile olan ilişkilerine dair bilgi içeren çok sayıda araştırma bulunmamaktadır (İnan, 2014: 819).

Medya okuryazarlığı eğitim sistemine dahil edilmiş olup bireyleri medyanın olumsuz etkilerinden korumak ve sistemin doğru ve amacı doğrultusunda kullanılabilmesi için dersler verilmektedir. Medyada her gördüğümüz veri doğru ya da tam bilgi içermemektedir. Bu yüzden verilen derslerin amacı, öğrenciye eleştirel bir bakış açısı kazandırabilmek ve doğru olanla yanlış arasındaki farkı gözler önüne serabilmektir. Bunun sonucunda gençler medyanın olumlu yönlerinden yararlanırken zararlarından da korunmuş olacaktır (Aytaş ve Kaplan, 2017: 306).

Yeditepe Üniversitesi'nin Eğitim Bilimleri Enstitüsünün Türkiye'de ilk defa hayata geçirdiği "Bilgi Teknolojileri ve Sosyal Medya Eğitimi Yüksek Lisans Programında; sosyal ağ analizi, sosyal medya okuryazarlığı, eğitimde yapay zeka uygulamaları, eğitimde sosyal medya yönetimi gibi dersler bulunmaktadır (Yeditepe Üniversitesi, 2018; alıntılan Karabacak ve Sezgin, 2019: 336).

Medya okuryazarlığı kişilere çeşitli kazanımlar da sağlamaktadır. Bunlardan birkaçını sayacak olursak kişinin bilgiyi değerlendirme ve kullanma becerileri geliştiği gibi sınıfsal ayrımlar gözetmeksizin insanlar arasındaki iletişimi kolaylaştıran, genel toplumsal konularda fikir sahibi olmalarına ve farkındalığı arttırarak kötü alışkanlıklardan uzak durulmasını sayabiliriz (Hobbs, 2004: 125).

Kişilerin ve toplumların daha bilinçli medya okuryazarlığına sahip olması noktasında geleneksel yazılı ve basılı medya araçları kadar elektronik medya araçları da önem taşımaktadır (Tüzel, 2012: 89).

Medya okuryazarlığı; her türlü medya ortamını, farklı medya araç ve uygulamalarını bir arada toplayan şemsiye bir kavram olarak düşünülebilir. Medya okuryazarlığının basılı yayınlar, televizyon, görsel medya, bilgisayar, multimedya, dijital medya gibi bütün medya kavramlarını içerdiği düşüncesi son yıllarda daha çok yaygınlaşmıştır (Erdem, 2018: 14).

Medya okuryazarlığı mesajların içeriğini verimli olarak açıklayabilmek için kişilerin sahip olduğu görüşlerdir. Kişiler bu muhakemeyi yaparken aile, çevre ve iletişim araçlarından edindikleri bilgilerden yararlanırlar. Dolayısıyla bireyler verilerin nasıl oluştuğunu, nelerin etkilediğini ve kendilerine etkilerini ölçebilirlerse medyanın zararlarından da korunabilirler (Potter 2005: 22; alıntılan Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010: 291-292).

3. BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK ve FİNANSAL DİJİTALLEŞME İLİŞKİSİ: BANKACILIK VE FİNANS BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde öncelikle literatür taramasına yer verilecek olup, daha sonra araştırmaya ilişkin bilgi ve bulgular açıklanacaktır.

3.1. Literatür İncelemesi

Finans literatüründe finansal okuryazarlık üzerine yapılmış ulusal ve uluslararası birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar ağırlıklı olarak araştırma konusu olan bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi ve finansal okuryazarlığı etkileyen değişkenlerin tespitine yöneliktir. Aşağıda finans literatüründe yer alan finansal okuryazarlığa ilişkin farklı araştırma konuları üzerine odaklanmış çalışmalara ilişkin özet bilgiler tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 11. Finansal Okuryazarlık Literatürü (1)

Yazar/Tarih	Örneklem	Bulgu
Chen ve Volpe 1998	1800 üniversite öğrencisi-ABD	Uygulanan anket sonucunda üniversite öğrencilerinin kişisel finans hakkında genel bilgilerden yoksun oldukları sonucu elde edilmiştir.
Chen ve Volpe 2002	924 katılımcı- ABD	Katılımcılardan elde edilen veriler ile yapılan analiz sonucunda kadınların daha az finansal bilgiye sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kadınların erkeklere oranla daha az istekli, düşük özgüvenli ve kişisel finans konularını öğrenmeye daha az istekli oldukları görülmüştür.
Beal, Delpachitra ve Policy 2003	Üniversite öğrencileri- Avustralya	Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırma sonucunda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu, temel finansal kavramlara ilişkin basit sorulardan aldıkları puanların yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca finansal okuryazarlığın düzeylerinin iş deneyimi ve gelir seviyesi ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Varcoe ve diğ. 2005	114 lise öğrencisi-ABD Kaliforniya	114 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen anket çalışması sonucunda finansal okuryazarlıkla ilgili derslerin müfredata eklenmesi durumunda lise öğrencilerinin finansal okuryazarlık davranışlarında olumlu yönde değiştiği sonucuna varılmıştır.
Cude ve Diğ. 2006	Online ortamda 200 öğrenci-Urbana, Şikago	Online ortamda 200 öğrenciye anket gönderilerek yapılan çalışmada öğrencilerin finansal konulardaki bilgi ve davranışını büyük ölçüde ailelerinin ve aldıkları eğitimin etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Worthington 2006	4000 katılımcı-Avusturya	4000 kişiden anket yolu ile elde edilen veriler üzerinde yapılan analiz sonucunda cinsiyet, yaş, eğitim, gelir, tasarruf ve borç seviyesi ile finansal okuryazarlık arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür. Yaşları 50-60 yaş arası olan profesyonel işe sahip ve tarım işiyle uğraşan, üniversite mezunu kişilerin finansal okuryazarlık seviyesinin daha yüksek olduğu; Kadın ve İngilizce konuşamayan kişilerin daha düşük finansal okuryazarlığa sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Furtuna 2008	400 öğrenci-Güney Carolina	Yaklaşık 400 öğrenciye uygulanan anket analizi sonucunda gruplar itibarıyla finansal okuryazarlığın farklılık gösterdiği ve işsizliğin, kadınların ve finansa ilgisi olmayan kişilerin daha düşük finansal okuryazar olduğu görülmüştür.
Hassan AL Tamimi ve Anood Bin Kalli 2009	600 bireysel yatırımcı-Birleşik Arap Emirlikleri	600 bireysel yatırımcıya uygulanan anket sonucunda bireysel yatırımcıların finansal okuryazarlığının beklenenden düşük olduğu ortaya konmuştur.
Jorgensen ve Savla 2010	420 katılımcı-Tennessee, Nevada, Oklahoma, Güney Dakota, Idaho ve Virginia	420 kişi üzerinde yapılan çalışma sonucunda ailenin üniversite öğrencilerinin finansal davranışları üzerinde etkisi olduğu, fakat finansal bilgi seviyeleri üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır.
Kojo Oseifuah ve studies 2010	Genç girişimciler-Güney Afrika	Araştırmada genç girişimcilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin girişimcilik yetenekleri üzerinde olumlu sonuçlar doğurduğu gözlemlenmiştir.

Lusardi & Mitchell, 2007	Bireyler	Finansal okuryazar olmayan kişilerin ekonomik konularda daha az bilgiye sahip oldukları ve gelecek planlarını yaparken hatalar yaptıkları birikimlerini doğru değerlendirmedikleri ve finansal yeniliklerden daha az yararlandıklarını gözlemlemiştir.
Capuano ve Ramsay 2011	18-60 yaş arası katılımcılar-Singapur	Yapılan anket çalışması sonucunda Singapur'luların tasarruf, bütçe ve harcama konusunda dikkatli davrandığını fakat birçoğunun emeklilik ve acil durumlar için yeterli birikimi olmadığı görülmüştür.
Ansong, Gyensare ve Management 2012	Devlet üniversitesinde öğrenim gören 250 öğrenci-Gana	Gana'da faaliyet gösteren bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 250 öğrenciden tesadüfi örnekleme yöntemi ile elde edilen veriler üzerinde yapılan çalışmalar sonucunda finansal okuryazarlık üzerinde yaş, iş tecrübesi ve anne-baba eğitim durumunun pozitif etki gösterdiği fakat eğitim seviyesi, iş yeri ve medyaya erişimin ise finansal okuryazarlığı etkilemediği görülmüştür.
Atkinson ve Messy 2012	14 ülke-OECD	OECD uluslararası finansal eğitim ağı tarafından 14 ülkede finansal okuryazarlık konusu üzerine yapılmış pilot çalışma ile finansal okuryazarlık düzeyinin ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği, kadın katılımcıların erkeklere göre daha az finansal okuryazar olduğu ve son olarak finansal bilginin artmasının finansal davranışı pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Brown ve Graf 2013	1500 hane halkı-İsviçre	İsviçre'de 1500 hane halkını kapsayan araştırma sonucunda finansal okuryazarlık düzeyinin uluslararası standartlara göre yüksek olduğu, finansal okuryazarlığın gelir seviyesi düşük olanlar, göçmenler, ana dili konuşamayanlar ve kadınlar arasında düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca, finansal okuryazarlık ile gönüllü emeklilik birikimi yapma arasında güçlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Klapper, Lusardi ve Panos 2013	Panel araştırması-Rusya	Araştırmada finansal okuryazarlığın finansal piyasalara katılım ile pozitif ilişkili ve resmi olmayan kaynaklardan borçlanma ile de negatif ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Louw, Fouche ve Oberholzer 2013	424 Öğrenci- Güney Afrika	424 öğrenciyle yapılan anket çalışması sonucunda öğrencilerin mevcut finans bilgilerinin gelecekteki yaşamları için yeterli olmadığı yönünde sonuç elde edilmiştir.
Cameron ve diğ. 2013	335 öğrenci- Yeni Zelanda	335 öğrenci üzerinde uygulanan anket çalışmasında finansal okuryazarlık düzeyinin yoksul ve akademik başarı düzeyi düşük olan öğrenciler arasında daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.
Saraç 2014	797 öğrenci- Türkiye, Kütahya	797 öğrenci üzerinde uygulanan çalışmada öğrencilerin yeterli finansal okuryazarlık seviyesinde olmadıkları ve bu durumda farkında olmadıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca finansal eğitim alanların finansal okuryazarlığı, almayanlara göre daha yüksek çıkmıştır.
Ergün, Şahin ve Ergin 2014	275 öğrenci- Türkiye, Osmaniye	275 öğrenci ile yapılan anket çalışmasında ankete katılan öğrencilerin sadece temel düzeyde finansal okuryazar oldukları, ileri düzeyde ise finansal okuryazar olmadıkları sonucuna varılmıştır.
Lusardi, Mitchell ve Curto 2014	50 yaş üzeri Amerikalı- ABD	50 yaş üzeri Amerikan yaşlı nüfus üzerinde yapılan araştırma sonucunda yaşlı katılımcıların çoğunun finansal entelektüel olmadığı, özellikle risk çeşitlendirilmesi, varlık değerlendirme, portföy seçimi ve yatırım ücretleri konularını anlamakta başarısız oldukları görülmüştür.
Alkaya ve Yağlı 2015	185 öğrenci- Türkiye, Nevşehir	Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İİBF fakültesinde öğrenim gören 185 öğrenciye anket çalışması yapılmış olup yapılan analiz sonucunda finansal davranış ile finansal tutum arasında anlamlı bir ilişki olduğu, aynı zamanda öğrencilerin olumlu finansal davranış ve tutumlar gösterdikleri fakat finansal bilgi açısından yeterli düzeyde olmadıkları belirlenmiştir.
Bayram 2014	600 öğrenci- Eskişehir	600 Anadolu üniversitesi öğrencisine uygulanan anket analizi sonucunda finans ile ilgili ders alan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin finans ile ilgili ders almayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir

Çam ve Barut 2015	Ön lisans öğrencileri- Gümüşhane	Ön lisans öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini ölçmek için anket yoluyla toplanan veriler üzerinde yapılan analiz sonucunda öğrencilerin finansal okuryazar olmaktan çok uzak oldukları ve finansal terimlere çok hakim olmadıkları gözlemlenmiştir.
Fettahoğlu 2015	Kocaeli ilinde ikamet edenler- Kocaeli	Kocaeli ilinde ikamet eden kişiler üzerinde yapılan anket ile katılımcıların finansal okuryazarlık konusunda temel bilgiye sahip olduğu ancak karmaşık ve bilgi gerektiren faktörler için içine girdiğinde yetersiz olduğu tespit edilmiştir.
Özdemir ve diğ. 2015	221 öğrenci- Eskişehir	221 öğrenciye uygulanan anket çalışmasında finansal eğitim alan lise ve üniversite öğrencilerinin, finansal bilgi düzeyinin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.
Kılıç, Ata ve Seyrek 2015	480 öğrenci- Gaziantep	480 öğrenciye uygulanan anket çalışmasında öğrencilerin bireysel bankacılık alanında kendilerini geliştirdikleri ancak yatırım yapmada başarısız oldukları gözlenmiştir. İİBF öğrencileri aldıkları eğitimle beraber en yüksek okuryazarlık düzeyine sahipken Mimarlık Fakültesi ise en düşük finansal okuryazarlığa sahiptir. Bu durumda alınan eğitimin öğrenciler üzerinde olumlu etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Güler 2015	453 katılımcı- Sakarya	453 kişi üzerinde yapılan anket çalışması sonucunda finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu ve bu düzeyin demografik özelliklere göre değişiklik gösterdiği, tasarruf ile finansal okuryazarlık arasında anlamlı bir ilişki olduğu ancak aynı ilişkinin borçlanma davranışında olmadığı, finans kavramlarına dair bilgili olanların yüksek düzeyde finansal okuryazar oldukları sonucuna ulaşılmıştır.
Dilek, Küçük ve Eleren 2016	428 öğrenci- Kastamonu	Kastamonu Üniversitesinde bulunan toplam 428 öğrenciye anket çalışması yapılarak elde edilen analiz sonucuna göre ekonomi eğitimi verilen İİBF öğrencilerinin ekonomi okuryazarlığı konusunda daha başarılı olduğu gözlenmiştir.
Danışman, Sezer ve Gümüş 2016	İİBF öğrencileri- Geneli	İİBF’de öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılan anket çalışmasında öğrencilerin temel düzeyde finansal okuryazar olduğu tespit edilmiştir.

Kaynak: Ağırman ve Akyol (2019), Finansal Okuryazarlık İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, Ekin Yayınevi, s. 23-27.

Tablo. 12 Finansal Okuryazarlık Literatürü (2)

Yazar/Tarih	Örneklem	Bulgu
Gerek ve Kurt 2011	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi (BÖTE) öğrencileri	Ekonomi okuryazarlığı becerilerini kazandırmaya yönelik derslerin çoğu BÖTE öğretim programında olmamasından yola çıkarak BÖTE bölümü öğrencilerinin ekonomi okuryazarlığı becerilerinin yüksek düzeyde olmadığı anlaşılmıştır.
Temizel ve Bayram 2011	Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri	Öğrencilerin bireysel finansal yönetim açısından kendilerini olduğundan daha başarılı değerlendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.
Mercan vd. 2012	Üniversite Öğrencileri	Analizde yüksek lisans mezunlarının lise ve lisans mezunlarına göre daha fazla finansal okuryazar oldukları gözlemlenmiştir.
Yıldırım G. 2016	Ortaokul Öğrencileri	Ekonomi öğretimiyle ilgili tutum ve değer açısından en sık vurgulanan içeriğin kaynakları etkin kullanma bilinci ve tutumluluk olduğu tespit edilmiştir.
Dilek ve Küçük 2016	Kastamonu Üniversitesi İİBF öğrencileri	İİBF öğrencilerinin ekonomi ile ilgili dersler alması sayesinde ekonomik konularda kendilerine daha fazla güvendikleri sonucuna ulaşılmış olup yaş, medeni durum ve dış etkenlerinde ekonomik konularda etkileyici olmadığı gözlemlenmiştir.
Başarır ve Sarıhan 2017	Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi öğrencileri	Öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet, yaş, sınıf, bölüm ve finansal sisteme katılım açısından farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.
Çinko vd. 2017	Marmara Üniversitesi Öğrencileri	Öğrencilerin cinsiyet, fakülte, sınıf, konaklama türü ve gelir açısından finansal bilgi, tutum ve davranış düzeylerinin farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.
Er ve Çetintaş 2018	298 İşçi	Yapılan analiz sonucuna göre işçilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin yeterli olduğuna ancak gelecek kaygısı taşımayarak yeterli bilgi, tutum ve davranış göstermedikleri gözlemlenmiştir.

Kıran, Bozkurt, Tunç 2018	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi 397 öğrenci	Analiz sonuçlarına göre finansal okuryazarlık ve girişimcilik niyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı, ayrıca cinsiyet, kredi kartı faiz oranı bilgisi ve internet bankacılığı kullanımı ile finansal okuryazarlık seviyesi arasında anlamlı bir farklılık olduğu; kredi kartı sahipliği ve emeklilik hesabının bulunmasıyla finansal okuryazarlık seviyesi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Kocabıyık ve Teker 2018	Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri	614 öğrenciye yapılan anket çalışması sonucunda; finansal okuryazarlık düzeyi açısından cinsiyetin farklılaştırıcı bir değişken olduğu ve erkeklerin finansal okuryazarlık açısından daha yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir.
Ergül, Çengelci, Kılcan 2019	Kütahya İli Ortaokul Öğrencileri	745 öğrenciye yapılan anket çalışması sonucunda finansal tutum açısından öğrencilerin; aldıkları harçlık miktarına, bütçe planı yapma durumlarına ve kendilerine ait kumbaralarının olma durumlarına göre anlamlı bir farklılığın olduğu fakat cinsiyet, anne ve baba eğitim durumları, sınıf düzeyleri, alışverişe gitme sıklıkları gibi değişkenler arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Doğan, 2019	Yatırımcılar, kamu çalışanları, emekli ve öğrenciler	25 farklı ilde 2300 kişiye anket yapılmış olup; analiz sonuçlarına göre Türkiye geneli finansal okuryazarlık başarı seviyesi %52,49 olarak belirlenmiş olup ayrıca hisse senedi alım satımı yapan yatırımcıların, yapmayan bireylere göre finansal okuryazarlık başarı seviyelerinin çok daha yüksek olduğu ve katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyi; cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir, meslek, eğitim seviyesi gibi demografik değişkenlere göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.
Boz 2019	Kütahya ili Özel Eğitim Kurumlarında öğrenim gören öğrenci velileri	692 kişiye, finansal okuryazarlık ile ilgili anket çalışması yapılmış olup öğrencilerin ebeveynlerinin finansal okuryazarlıklarının yüksek olduğu gözlemlenmiştir.
Bağcı ve Arabacı 2019	Aksaray Üniversitesi İİBF. öğrencileri	Araştırma sonucunda; öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu öğrencilerin internet kaynaklarının finansal bilgiye erişimde önemli bir rol üstlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Acaravcı ve Bediroğlu 2019	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi öğrencileri	Öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin orta düzeyde olduğu ve finansal okuryazarlık seviyelerinin artırılmasında ekonomi ve finans alanıyla ilgili eğitim almalarının önemine vurgu yapılmıştır.
Akdağ vd. 2019	Bartın, Karabük, Zonguldak illerindeki bireysel yatırımcılar	Analiz sonuçlarına göre finansal tutum ve finansal davranışların bireysel yatırımcının yatırım kararlarını anlamlı bir biçimde olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Çetiner, ÇilingirTürk 2019	İnternet kullanıcısı 250 birey	Araştırma sonuçlarına göre sosyal ağlar ve interneti ekonomik ve finansal gelişmeleri takip amaçlı kullanımın finansal okuryazarlığı doğru yönde ve anlamlı bir şekilde etkilediği belirlenmiştir.

Tablo 13. Literatürde Kullanılan Bazı Finansal Okuryazarlık Bileşenleri

Finansal Okuryazarlık Bileşenleri	Araştırmacı ve Araştırma Yılı
<ul style="list-style-type: none"> - Bütçeleme - Tasarruf - Borç yönetimi - Finansal çatışma - Bankacılık hizmetleri 	Microfinance Oppurtunities 2005
<ul style="list-style-type: none"> - Emlak yönetimi - Günlük finansal kararlar ve bütçeleme - Parasızlık yönetimi - Borç yönetimi - Kaynak desteği 	Kershaw & Webber 2008
<ul style="list-style-type: none"> - Basit para - para değeri - Güç satın alma - Bireysel finans muhasebesi - Borçlanma aracılığıyla yatırım ve kaynak transferi - Tasarruf hesapları - Hisse senedi ve bonolar - Yatırım ortaklığı - Finansal risk yönetimi kaynak koruma teknikleri - Farklı sigorta türleri 	Huston 2010

<ul style="list-style-type: none"> - Basit finans - Bireysel finansal bütçeleme - Bireysel tasarruf - Kredili ve nakit borçlanma - Bireysel yatırım 	<p>Remund 2010</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Faiz oranlarıyla ilgili sayısal hesaplamaları yapabilme kapasitesi - Enflasyonu anlama - Risk dağıtımını anlama 	<p>Lusardi & Mitchell 2008, 2011a, 2011b, 2013</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Finansal Bilgi - Finansal Davranış - Finansal Tutum 	<p>Atkinson & Messy 2012</p>

Kaynak: Demir N. , Kaderli Y.ve Özdemir M.(2016),” TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri Projesi” Adnan Menderes Üniversitesi Vakfı Doğrudan Faaliyet Desteği Programı, Aydın, s.9.

Ayrıca finans literatüründe finansal okuryazarlığın bileşenlerinin neler oldukları ve bu bileşenlerin finansal okuryazarlık ile ilişkilerinin araştırıldığı çalışmalar da mevcuttur. Yukarıdaki tabloda literatürde finansal okuryazarlığın bileşenlerinin tespitine ilişkin yapılan çalışmalar kısaca özetlenmiştir.

Yukarıda ifade edilen literatür özetleri değerlendirildiğinde, finansal okuryazarlığın finans yazınında önemli derecede fazla sayıda çalışma yapılmış bir alan olduğu ve finansal okuryazarlığın bileşenlerinin farklı yazarlar tarafından farklı değişkenler olarak tespit edildiği belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde finansal okuryazarlığın bileşenlerinin ağırlıklı olarak finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum olduğu belirlenmiştir. Ancak günümüz dünyasında teknolojinin hayatımızın her alanına girmesi ve özellikle finansal işlemlerdeki etkisinin hızla önem kazanması, finansal okuryazarlık ve dijitalleşme ilişkisini ön plana çıkarmaktadır. Bu nedenle çalışmada finansal okuryazarlığın temel bileşenleri olarak kabul edilen finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranışa ek olarak finansal dijital tutum ve finansal dijital

kullanım da literatüre katkı sağlaması amacıyla araştırmaya dahil edilmiş olup finansal okuryazarlık ve dijitalleşme arasındaki ilişki bu bağlamda incelenmiştir.

3.2. Araştırmanın Amacı

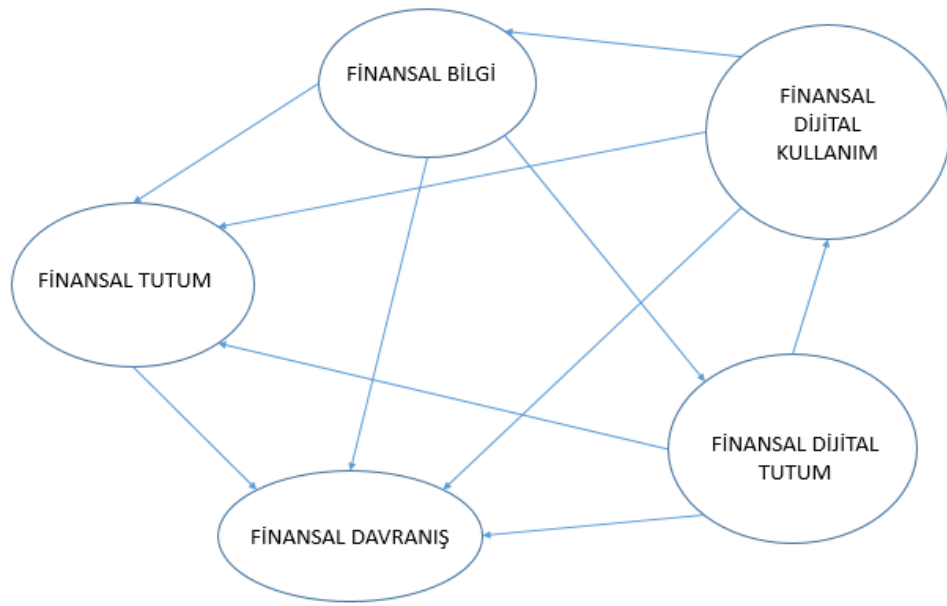
Araştırmanın amacı, finansal okuryazarlık literatüründe finansal okuryazarlığın bileşenleri arasında yer alan finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum kavramları ile günümüz dünyasında önemli hale gelen finansal dijitalleşme kavramları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu bağlamda araştırmada, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencilerinin finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutumları ile finansal dijitalleşme tutumları ve finansal dijital kullanımları arasındaki ilişki analiz edilmiş ve bu amaçla oluşturulan model, yapısal eşitlik modellemesi ile test edilmiştir.

3.3. Evren ve Örneklem

Araştırma konusunun finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme ilişkisi olması nedeni ile araştırma evreni, finansal bilgi düzeylerinin diğer lisans bölümlerine göre daha yüksek olduğu kabul edilen Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Bankacılık ve Finans Bölümü'nde eğitim görmekte olan toplam 482 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise 1. sınıfta eğitim gören öğrenciler hariç olmak üzere rastgele seçim yöntemi ile elde edilen 300 öğrenciden oluşmaktadır. 1. sınıf öğrencileri, araştırma sürecine kadar finansal konulara ilişkin yeterli sayıda ders görmemeleri nedeni ile örnekleme dâhil edilmemiştir.

3.4. Araştırmanın Modeli ve Araştırmanın Hipotezleri

Finansal okuryazarlık ve finansal dijitalleşme kavramları için geliştirilen araştırma modeli Şekil 3'de verilmiştir.

Şekil 3: Araştırma Modeli

Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

- H₁:** Öğrencilerin finansal bilgilerinin, finansal tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.
- H₂:** Öğrencilerin finansal dijital kullanımlarının, finansal bilgileri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.
- H₃:** Öğrencilerin finansal tutumlarının, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.
- H₄:** Öğrencilerin finansal dijital tutumlarının, finansal dijital kullanımları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.
- H₅:** Öğrencilerin finansal dijital kullanımlarının, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.
- H₆:** Öğrencilerin finansal dijital tutumlarının, finansal tutumları üzerinde anlamlı etkisi vardır.
- H₇:** Öğrencilerin finansal bilgilerinin, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₈: Öğrencilerin finansal dijital tutumlarının, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₉: Öğrencilerin finansal dijital kullanımlarının, finansal tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

H₁₀: Öğrencilerin finansal bilgilerinin, finansal dijital tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

3.5. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencilerinin finansal okuryazarlıkları ile finansal dijitalleşmeleri arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik olarak 300 öğrenciye anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda ölçek geliştirmek amacıyla madde analizi, açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmıştır. Ayrıca yapısal eşitlik modeli kurularak oluşturulan hipotezler sınanmıştır.

3.5.1. Veri Toplama Yöntem ve Araçları

Çalışmada, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencilerinin, finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutumları ile finansal dijitalleşme tutumları ve finansal dijital araç kullanımları arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik olarak, öncelikle 64 sorudan meydana gelen bir anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler analiz edilmiş olup, anketin güvenilirliğini arttırmak üzere ilk ankette yer alan bazı sorular çıkarılarak 31 soruluk ikinci bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler tekrar analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlara göre anket soruları revize edilerek toplam 35 soruluk üçüncü ve nihai bir anket formu oluşturularak 300 öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Anket iki bölümden oluşmakta olup ilk bölümde öğrencilerin demografik özellikleri, ikinci bölümde ise finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış ve finansal dijitalleşme bilgilerine yer verilmiştir. Finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum ölçeğinin geliştirilmesi için literatürden ve daha önce yapılmış ölçek ve anket çalışmalarındaki maddelerden yararlanılmıştır. Bu bağlamda finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış ölçeğinde Gerek ve Kurt (2011), Sarıgül (2015) ve Demir, Kaderli, Özdemir (2016) tarafından yapılan çalışmalardan faydalanılmıştır. Finansal dijitalleşme için finansal dijital tutum ve finansal dijital kullanım adı altında iki ölçek geliştirilmiştir. Finansal dijital tutum ve finansal

dijital kullanım ölçekleri literatürde finansal dijitalleşme ile ilgili çok fazla sayıda araştırma bulunmaması nedeniyle, finansal dijitalleşmeye ilişkin sorular, dijitalleşme alanındaki benzer çalışmalar yorumlanarak oluşturulmuştur (Altun:2005) (Demir vd.:2016). Taslak ölçek formu “Kesinlikle Katılmıyorum” (1), “Katılmıyorum” (2), “Kararsızım” (3), “Katılıyorum” (4) ve “Kesinlikle Katılıyorum” (5) şeklinde beşli likert tipinde hazırlanmıştır. İki bölümden oluşan anketin; ilk bölümünde demografik sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümde ise öğrencilerin finansal bilgi düzeylerini, finansal tutumlarını, finansal davranışlarını ve finansal dijitalleşmelerini değerlendirmek için sorular yöneltmiştir. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencileri araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. 2019-2020 Eğitim öğretim yılı güz dönemi içerisinde tesadüfi seçim yöntemi ile seçilen 300 Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencisi ile yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen veriler, SPSS 23.0 ve AMOS 23.0 paket programları aracılığı ile yapısal eşitlik modeli yöntemiyle analiz edilmiştir.

3.5.2. Verilerin Analizi

Ölçeğin geliştirilebilmesi için 207’si kadın 93’ü erkek olmak üzere 300 öğrenciye anket çalışması yapılmıştır. Öncelikle madde analizi ile ölçekte yer alan soruların ayırt edicilik düzeylerini belirlemek ve toplam puanı yordama gücünü saptamak amacıyla düzeltilmiş madde toplam korelasyonu hesaplanmıştır (Ay ve Çakmak, 2015: 145). İkinci olarak değişkenler grubu arasındaki karşılıklı ilişkilerden yararlanarak, ölçeğin alt boyutlarını belirlemek için açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır (Özdamar, 2016: 134). Üçüncü olarak doğrulayıcı faktör analizi yapılarak oluşturulan ölçekte verinin uygunluğu test edilmiş ve doğrulaması yapılmıştır (Bayram, 2010: 42).

Maddelerin toplandıkları boyutlar belirlendikten sonra finansal bilgi ölçeği, finansal tutum ölçeği, finansal davranış ölçeği, finansal dijital tutum ölçeği ve finansal dijital kullanım ölçeği verileri tek bir ölçüm modelinde tutularak doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 14. Maddelerin Yüzdeler Analizi

	1-Kesinlikle Katılmıyorum	2-Katılmıyorum	3-Kararsızım	4-Katılıyorum	5-Kesinlikle Katılıyorum
	1	2	3	4	5
1. Enflasyon oranlarındaki değişimin ne ifade ettiğini anlayabilirim.	0,03	0,03	0,26	0,41	0,27
2. Dış ekonomik gelişmelerin ülke ekonomisine yansımalarını yorumlayabilirim.	0,04	0,07	0,30	0,42	0,17
3. Faiz oranlarının piyasaya etkisini anlayabilirim.	0,04	0,04	0,23	0,51	0,19
4. Gelir dağılımı-ekonomi ilişkisini anlayabilirim.	0,02	0,05	0,25	0,46	0,23
5. Ekonomik tercihlerimin fayda ve maliyetlerini karşılaştırabilirim.	0,02	0,05	0,14	0,43	0,35
6. Alışveriş yaparken fiyatları kıyaslarım.	0,01	0,03	0,03	0,17	0,76
7. Birşey satın alırken finansal durumumu dikkate alırım.	0,01	0,01	0,09	0,20	0,69
8. Gelecek için finansal hedefler belirlemek önemlidir.	0,01	0,03	0,05	0,24	0,67
9. Aylık para tasarruf etmek önemlidir.	0,02	0,02	0,06	0,20	0,71
10. Paramı idare etme şeklim geleceğimi etkileyecektir.	0,01	0,02	0,06	0,20	0,72
11. Aylık harcama planına sahip olmak önemlidir.	0,01	0,02	0,04	0,25	0,69
12. Finansal bilginin artması finansal tutumu olumlu etkiler.	0,01	0,02	0,10	0,33	0,55
13. Beklenmedik durumlar için kenara para koyulması gerekir.	0,02	0,01	0,01	0,20	0,77
14. Düzenli olarak tasarruf yapılmalıdır.	0,01	0,01	0,09	0,33	0,55
15. Tercih edeceğim ürüne karar verirken ihtiyacımı göz önünde bulundururum.	0,03	0,03	0,13	0,26	0,55
16. Fazladan ödemelerden kaçınmak için kredi kartı borcumu zamanında öderim.	0,04	0,03	0,11	0,27	0,55
17. Kişisel harcamalarımı kontrol ederim.	0,01	0,02	0,10	0,35	0,51
18. Harcamalarımın yönetimini etkileyen uzun vadeli finansal hedefler belirlerim.	0,04	0,08	0,31	0,33	0,24
19. Harcamalarımı bir plan dahilinde takip ederim.	0,03	0,09	0,22	0,39	0,26
20. Faturalarımı zamanında (gecikmesiz) öderim.	0,01	0,03	0,10	0,27	0,59
21. Finansal bilginin artması finansal davranışı olumlu etkiler.	0,00	0,01	0,12	0,32	0,54
22. Taksitli satın almada, internet üzerinden uygun kredi tekliflerini karşılaştırırım.	0,02	0,02	0,08	0,22	0,66
23. Büyük tutarlı bir satın alma yapmadan önce internet üzerinden fiyat karşılaştırması yaparım.	0,05	0,05	0,24	0,29	0,37
24. Finansal bilgi ihtiyacında internet kanalından yararlanıyorum.	0,01	0,03	0,12	0,32	0,52
25. Telefonumda en az bir bankanın bankacılık uygulaması yüklüdür.	0,01	0,01	0,03	0,11	0,84
26. Bankacılık işlemlerini ATM kanalı ile yaparım.	0,07	0,09	0,25	0,29	0,30
27. Bankacılık işlemlerini internet veya mobil bankacılık kanalı ile yaparım.	0,01	0,03	0,06	0,24	0,67
28. Bankacılık işlemlerini şube aracılığı ile yaparım.	0,20	0,25	0,27	0,17	0,12
29. Gelecekte finansal işlemlerin tamamen dijital kanallardan yapılacağını düşünüyorum.	0,02	0,03	0,07	0,22	0,66

30. Finansal işlemlerdeki akıllı uygulamaların güvenli olduğunu düşünüyorum.	0,00	0,03	0,23	0,35	0,39
31. Dijital bankacılık işlemlerini yapabilmek için daha fazla finansal bilgi sahibi olmam gerektiğini düşünüyorum.	0,05	0,12	0,18	0,30	0,35
32. Dijital bankacılığın finansal işlemlerin daha pratik ve ulaşılabilir olmasını sağlayacağını düşünüyorum.	0,01	0,02	0,09	0,30	0,59
33. Dijital bankacılığın kişilerin finansal ürün çeşitliliğini artırdığını düşünüyorum.	0,00	0,02	0,17	0,38	0,43
34. Sigortacılık işlemlerini dijital kanallar aracılığı ile gerçekleştiririm.	0,12	0,14	0,29	0,24	0,21
35. Finansal işlemlerde dijitalleşmenin artması finansal bilgi düzeyini olumlu etkiler.	0,03	0,05	0,18	0,30	0,44

Ankete katılan katılımcıların madde yüzde analizleri Tablo 14’de verilmiştir. Buna göre, yapılan madde yüzde analizleri sonucunda, öğrencilerin finansal bilgisinin orta seviyede olduğu gözlemlenmiştir. Analiz sonucuna göre öğrencilerin tasarruf yapmanın öneminin bilincinde olduğu ve ödeme ahlakına sahip oldukları söylenebilir. Özellikle öğrencilerin finansal işlemlerde mobil bankacılığı tercih ettiği ve dijitalleşmenin finansal işlemlerin tercihinde ve kullanımında etkili olduğu da söylenebilir.

3.5.3. Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Analizi

Üniversite öğrencilerinin finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranışları ile iki yeni ölçek geliştirilerek elde edilen finansal dijital tutumları ve finansal dijital kullanımları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere, 35 soruluk anket 300 bankacılık ve finans bölümü öğrencisine uygulanmıştır. Ölçekte yer alan maddelerin ayırt edicilik düzeylerini belirlemek ve toplam puanı yordama gücünü saptamak amacıyla düzeltilmiş madde toplam korelasyonu hesaplanmıştır. Madde analizi finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış, finansal dijital tutum ve finansal dijital kullanım ölçeğine uygulanmıştır.

Ölçeğin toplanabilirlik özelliğinin bozulmaması için soru ile bütün arasındaki korelasyon katsayılarının negatif olmaması ve 0,25’den büyük olması istenmektedir (Karagöz, 2016: 947). Tablo 15’de maddelerin düzeltilmiş madde-toplam korelasyon analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 15. Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyon Analizi Sonuçları

	Düzeltilmiş Madde- Toplam Korelasyonları
Madde 1	,389
Madde 2	,352
Madde 3	,318
Madde 4	,428
Madde 5	,405
Madde 6	,376
Madde 7	,519
Madde 8	,558
Madde 9	,437
Madde 10	,522
Madde 11	,508
Madde 12	,531
Madde 13	,437
Madde 14	,545
Madde 15	,482
Madde 16	,384
Madde 17	,478
Madde 18	,507
Madde 19	,487
Madde 20	,352
Madde 21	,516
Madde 22	,344
Madde 23	,365
Madde 24	,418
Madde 25	,224
Madde 26	,205
Madde 27	,270
Madde 28	,084
Madde 29	,336
Madde 30	,327
Madde 31	,157
Madde 32	,524
Madde 33	,454
Madde 34	,276
Madde 35	,388

Buna göre Madde 25, Madde 26, Madde 28 ve Madde 31; madde düzeltilmiş toplam korelasyonlarının 0,25'den düşük olmaları ve ölçeğin iç güvenilirliğini düşürmeleri nedeniyle ölçekten çıkarılmıştır.

3.5.4. Finansal Okuryazarlık ve Finansal Dijitalleşme Ölçeğinin Açımlayıcı Faktör Analizi

Açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapıldığında araştırmacı; ortak faktörlerin sayısı, değişkenlere göre ilgili gizil faktörlerin sayısı, regresyon katsayıları, modelinin veya faktörlerin ilişkili ya da dikey olup olmadığı hakkında önceden bir bilgiye sahip değildir. AFA genellikle bir tanımlayıcı veya açıklayıcı süreçtir (Yılmaz ve Çelik, 2009: 53).

AFA, bir değişkenler grubu arasındaki karşılıklı ilişkiler hakkında daha fazla bilgi toplamak için genellikle araştırmanın başlangıç safhalarında kullanılır (Balcı ve Ahi, 2017: 199).

Tablo 16. KMO ve Bartlett's Test Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,794
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	2456,730
	df	351
	Sig.	,000

AFA'da Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri kullanılarak örneklemin yeterliği ve Bartlett'in Küresellik testi kullanılarak verilerin faktör analizine uygunluğu ile ilgili sonuçlar Tablo 16'da verilmiştir. Buna göre, KMO değeri, 794 bulunmuş ve Bartlett testi sonucu ise $\chi^2 = 2456,730$ ve $p = ,000$ olduğu görülmüştür. Bu değerler sonucunda mevcut verilerle AFA yapılabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Ay ve Çalmak, 2015:147).

Faktör analizinin uygun olarak kabul edilebilmesi için, Bartlett testinin anlamlı olması ($p < ,05$) gerekmektedir. Ayrıca KMO endeksi 0 ile 1 arasında değişmekte olup, 0,6 iyi bir faktör analizi için minimum değer olarak önerilmektedir (Balcı ve Ahi, 2017: 201).

Tablo 17. Ölçeğin Faktör Yapısı

	Boyutlar				
	Finansal Bilgi	Finansal Tutum	Finansal Davranış	Finansal Dijital Tutum	Finansal Dijital Kullanım
Madde1	,81				
Madde2	,81				
Madde3	,84				
Madde4	,79				
Madde5	,58				
Madde6		,44			
Madde7		,41			
Madde8		,60			
Madde9		,82			
Madde10		,80			
Madde11		,68			
Madde13		,60			
Madde14		,67			
Madde15			,56		
Madde16			,59		
Madde17			,59		
Madde18			,66		
Madde19			,72		
Madde20			,59		
Madde29				,48	
Madde30				,49	
Madde33				,68	
Madde34				,69	
Madde35				,79	
Madde22					,85
Madde23					,68
Madde24					,68
Madde32					,42

Toplam Açıklanan Varyans : %51

Faktör sayısına karar verdikten sonra döndürme yöntemi olarak promax yöntemi seçilmiştir. Burada örüntü (pattern) matris tablosuna bakılarak, binişik maddeler birer birer analizden çıkarılmıştır. Binişik maddelerin çıkarılmasında, farklı faktörlerde toplanan en yüksek iki faktör yükü arasındaki farkı 0,1 den küçük olan maddeler (Madde

21, Madde 12, ve Madde 25) sırasıyla analizden çıkarılarak analize devam edilmiştir (Büyüköztürk, 2002: 476-477).

Son olarak elde edilen ölçeğin faktör yapısı Tablo 17’de verilmiştir. Finansal Bilgi Faktörünü oluşturan maddeler; Madde 1, Madde 2, Madde 3, Madde 4, Madde 5’ tir. Finansal Tutum Faktörünü oluşturan maddeler; Madde 6, Madde 7, Madde 8, Madde 9, Madde 10, Madde 11, Madde 13, Madde 14’ tür. Finansal Davranış Faktörünü oluşturan maddeler; Madde 15, Madde 16, Madde 17, Madde 18, Madde 19 ve Madde 20’ dur. Finansal Dijital Tutum faktörünü oluşturan maddeler; Madde 29, Madde 30, Madde 33, Madde 34, Madde 35’ tir. Finansal Dijital Kullanım faktörünü oluşturan maddeler ise Madde 22, Madde 23, Madde 24 ve Madde 32’ dir.

3.5.5. Finansal Bilgi, Finansal Tutum, Finansal Davranış, Finansal Dijital Tutum ve Finansal Dijital Kullanım Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi Bulguları

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), genellikle ölçek geliştirme ve geçerlilik analizlerinde kullanılmakta ve önceden belirlenmiş veya kurgulanmış bir yapının doğrulanmasını amaçlamaktadır (Bayram, 2010: 42).

DFA, gözlenen değişkenler ile gizli değişkenler arasındaki yapısal ilişkileri, değişken-faktör, faktör-faktör, parametre-parametre tahminleri arasındaki ilişkileri, bir model aracılığı ile tahmin ve test eden bir yöntemdir. DFA, değişkenler arası ilişkiler yerine yapılar arası ilişkilerin ele alındığı modellerdir. Gözlenen değişkenler alt kümesi ile gizli değişkenler arasındaki ilişkileri ele alan modelleri test ederek modellerin uygunluğunu test etmektedir. DFA; eğilim, beğeni, tutum-davranış ve duygu-durum fenomeninin yapısal özelliklerini/alt bileşenlerini/segmentlerini belirli modele göre belirlemek/test etmek ve doğrulamak amacıyla uygulanır (Özdamar, 2016: 231).

DFA bir dizi değişkenin temelinde yatan yapı ile ilgili belirli kuram ve hipotezleri test etmek için araştırmanın ilerleyen süreçlerinde kullanılan bir yöntemdir. (Balcı ve Ahi, 2017: 199).

DFA, AFA ile belirlenen faktörlerin, hipotez ile belirlenen faktör yapılarına uygunluğunu test etmek üzere yararlanılan faktör analizidir (Karagöz, 2016: 1000).

Yapılan çalışmada ankette kullanılan ölçeği test edebilmek amacıyla Amos 23.0 programı kullanılmıştır.

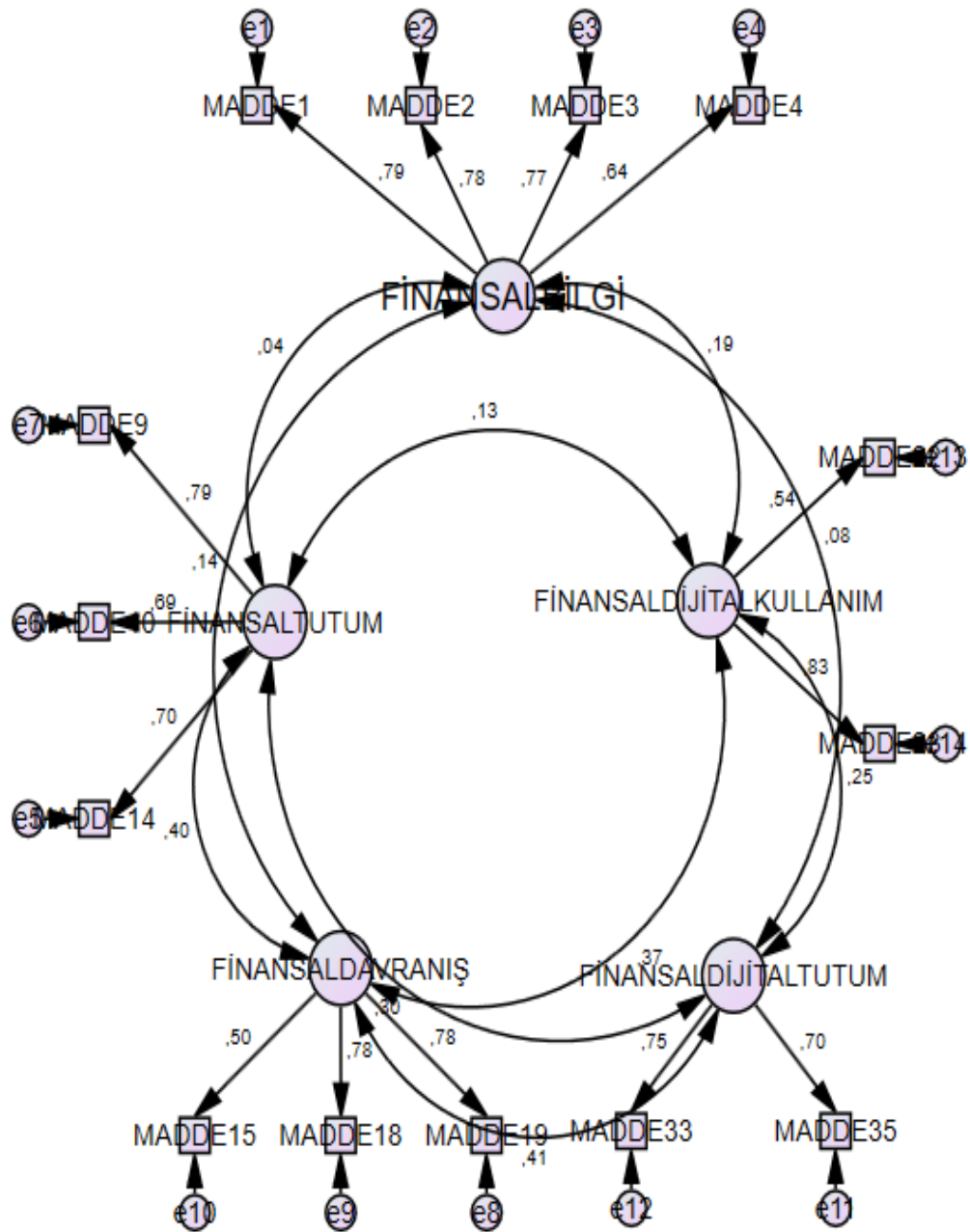
Çalışmada yapısal eşitlik modellemesi ile hipotez testlerine geçmeden önce tüm faktörlerin tek bir ölçüm modelinde bulunması gerekir. Bu nedenle finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış, finansal dijital kullanım ve finansal dijital tutumun olduğu ölçüm modeli için DFA uygulanmıştır. Sonrasında yapısal eşitlik modeliyle hipotezler test edilmiştir.

Ölçekte başlangıçta 35 madde yer almış olup, düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları 0,25 altında olan 4 madde, madde analizinde, 3 madde AFA de çıkartılmış ve 28 madde ile analize devam edilmiştir. Sonrasında yapılan analizlerde hata varyansları yüksek ve modelin yeterli uyum değerlerine sahip olmaması nedeniyle sırasıyla, Madde 34, Madde 6, Madde 7, Madde 30, Madde 32, Madde 29, Madde 20, Madde 16, Madde 5, Madde 17, Madde 8, Madde 13, Madde 24 ve Madde 11 sırasıyla analizden çıkarıldığında elde edilen modelin uyum değerleri Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Araştırma Modelinin DFA Uyum Değerleri

	Mükemmel Uyum Ölçütü	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütü	Araştırma Bulgusu	Sonuç
χ^2 /df	0-2	2-3	1,89	Mükemmel Uyum
RMSEA	$\leq,05$	$\leq,08$	0,05	Mükemmel Uyum
CFI	$\geq,95$	$\geq,90$	0,95	Mükemmel Uyum
TLI	$\geq,95$	$\geq,90$	0,93	Kabul edilebilir Uyum
GFI	$\geq,90$	$\geq,85$	0,95	Mükemmel Uyum
AGFI	$\geq,90$	$\geq,85$	0,91	Mükemmel Uyum

Tablo 18’de finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranış, finansal dijital tutum ve finansal dijital kullanım boyutları ölçeğinin uyum indeks değerlerine bakıldığında TLI değerinin kabul edilebilir uyum düzeyinde olduğu, χ^2 /df , RMSEA, CFI, GFI ve AGFI değerlerinin ise mükemmel uyum düzeyine sahip olduğu için ölçeğin uyumunun mükemmel düzeyde olduğu söylenebilir. DFA uyumu için bakılan değerler genel olarak χ^2 /df , RMSEA, CFI, TLI, GFI VE AGFI değerleridir (Karagöz, 2016: 975). Kavramsal model diyagramı Şekil 4’de gösterilmiştir.

Şekil 4: Doğrulayıcı Faktör Analizi

Tablo 19. Boyutlar Arası Korelasyon Değerleri

			Estimate	p
FİNANSAL BİLGİ	↔	FİNANSAL TUTUM	,045	,533
FİNANSAL BİLGİ	↔	FİNANSAL DAVRANIŞ	,140	,055
FİNANSAL BİLGİ	↔	FİNANSAL DİJİTAL TUTUM	,079	,305
FİNANSAL BİLGİ	↔	FİNANSAL DİJİTAL KULLANIM	,194	,025
FİNANSAL TUTUM	↔	FİNANSAL DAVRANIŞ	,402	***
FİNANSAL TUTUM	↔	FİNANSAL DİJİTAL TUTUM	,303	***
FİNANSAL TUTUM	↔	FİNANSAL DİJİTAL KULLANIM	,135	,105
FİNANSAL DAVRANIŞ	↔	FİNANSAL DİJİTAL TUTUM	,412	***
FİNANSAL DAVRANIŞ	↔	FİNANSAL DİJİTAL KULLANIM	,374	,001
FİNANSAL DİJİTAL TUTUM	↔	FİNANSAL DİJİTAL KULLANIM	,255	,014

Tablo 19’da boyutlar (faktörler) arası korelasyon değerleri ve p değerleri verilmiştir. p değerlerinin 0,05’ten küçük olması boyutlar arasındaki korelasyonun anlamlı olduğunu gösterirken, p değerinin 0,05’ten büyük olması boyutlar arasındaki korelasyonun anlamlı olmadığını göstermektedir.

Boyutlar arasındaki ilişkinin gücünü belirleyen, korelasyon katsayı değerinin büyüklüğüdür. Korelasyon katsayısı -1 ile +1 arasında değişebilir. Elde edilen değer, değişkenler arasındaki ilişkinin gücünü işaret etmektedir. Korelasyon değerinin 0 olması durumunda değişkenler arasında bir ilişki olmadığı, korelasyon değerinin 1 olması durumunda değişkenler arasında mükemmel bir pozitif korelasyon olduğu, korelasyon değerinin -1 olması durumunda ise değişkenler arasında mükemmel bir negatif korelasyonun olduğu söylenebilir.

Tablo 20. Korelasyon Değer Tablosu

Küçük	r= ,10 - ,29
Orta	r= ,30 - ,49
Büyük	r= ,50 - 1

Kaynak: Balcı ve Ahi, 2017: 150.

r değerinin önünde ister eksi ister artı işareti olsun geçerlidir. Korelasyon katsayısı önündeki işaret (-,+) ilişkinin gücünü değil yönünü ifade etmektedir (Balcı ve Ahi, 2017:150-151).

Yukarıdaki bilgiler ışığında tablo yorumlandığında;

- Finansal bilgi ile finansal tutum arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,045$ olduğundan zayıf pozitif korelasyon vardır. Finansal bilgi ile finansal tutum arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani değişkenlerden biri artarken diğeri de artar veya biri azalırken diğeri de azalır. Tutumlar doğuştan gelmemekte olup sonradan oluşmaktadır. Dolayısıyla hayatımız boyunca öğrendiğimiz bilgiler zihnimize depolanarak tutumlarımızın yönünü belirlemekte ancak zihinsel düşüncemiz üzerindeki etkisi her zaman yüksek olmayabilmektedir. p değeri 0,05'ten büyük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlı değildir.
- Finansal bilgi ile finansal davranış arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,140$ olduğundan zayıf pozitif korelasyon vardır. Finansal bilgi ile finansal davranış arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani değişkenlerden biri artarken diğeri de artar veya biri azalırken diğeri de azalır. İnsanların yaşamları boyunca öğrendikleri bilgi ve tecrübeler onların karar ve davranışlarını etkiler. Her davranışın birçok nedeni vardır ve her öğrenilen yeni bilgi ile bu karmaşa artmaktadır. İnsanların çoğu zaman finansal davranışlarını bilgidan daha çok deneyim ve tecrübelerine göre gerçekleştirmeleri, finansal bilgi ve davranış arasındaki ilişkinin düşük seviyede olmasına sebep olmaktadır. p değeri 0,05'ten büyük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlı değildir.
- Finansal bilgi ile finansal dijital tutum arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,079$ olduğundan zayıf pozitif korelasyon vardır. Finansal bilgi ile finansal dijital tutum arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani değişkenlerden biri artarken diğeri de artar veya biri azalırken diğeri de azalır. Bilgi ile tutum kavramları birbiriyle ilişkili kavramlardır. Örneğin birey, bankacılık işlemlerinin internette daha güvenli olduğu bilgisine sahipse bu tutumu etkileyecek ve kişi kredi ödemesini yaparken şube yerine internet bankacılığını tercih edebilecektir. Bu bağlamda dijital işlemlerde yaşanabilecek güvenlik sorunlarına ilişkin önyargılar, bilginin dijital tutuma yansımalarını etkileyecektir. p değeri 0,05'ten büyük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlı değildir.
- Finansal bilgi ile finansal dijital kullanım arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,194$ olduğundan zayıf pozitif korelasyon vardır. Finansal bilgi ile dijital kullanım arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani değişkenlerden biri artarken diğeri de artar

veya biri azalırken diğeri de azalır. İnsanlar doğduğu günden beri bilgiyi arama öğrenme ve kullanma ihtiyacı hisseder. Günümüz bilim ve teknoloji çağı olduğu için bilgiye ulaşmak internet sayesinde daha pratik bir hal almıştır. Her bireyin evinde ya da kolayca ulaşabileceği bir yerde internet bulunmakta ve kullanım yaşı da çok düşük yaşlardan başlamaktadır. Dolayısıyla insanlığın bilgi arayış ve kullanım isteği devam ettikçe dijital kullanım oranı da her zaman yukarı yönlü bir ivme kazanacaktır. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlıdır.

- Finansal tutum ile finansal davranış arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,402$ olduğundan orta derece pozitif korelasyon vardır. Finansal davranış ile finansal tutum arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani değişkenlerden biri artarken diğeri de artar veya biri azalırken diğeri de azalır. Tutum ve davranışlarımız genel olarak uyumludur ancak insanlar bazen düşündükleri gibi davranmaktan kaçınırlar. Burada çevrenin düşünce yapısı, örf ve adet de tutumun davranışa yansımaları etkileyen faktörlerindedir. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlıdır.
- Finansal tutum ile finansal dijital tutum arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,303$ olduğundan orta derecede pozitif korelasyon vardır. Finansal tutum ile finansal dijital tutum arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani değişkenlerden biri artarken diğeri de artar veya biri azalırken diğeri de azalır. İnsanların aklında ne olduğu ve isteklerinin ne olduğunun kişinin özgür iradesi ile söylemedikçe bilinmesi imkansızdır. Ancak bilgi ile kişilere yön verilebilir. Örneğin emekli bir kişi elektrik, su faturalarını banka aracılığı ile internetten masrafsız ve yorulmadan ödeyebileceğini öğrendiğinde kendi rahatı için dijital kullanıma yönelebilir. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlıdır.
- Finansal tutum ile finansal dijital kullanım arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,135$ olduğundan zayıf pozitif korelasyon vardır. Finansal tutum ile finansal dijital kullanım arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani değişkenlerden biri artarken diğeri de artar veya biri azalırken diğeri de azalır. Teknoloji geliştikçe daha önce banka şubesine gitmeden yapamadığımız işlemler, internet bankacılığı aracılığı ile daha az emek harçayarak ve zamandan tasarruf edilerek çözülebilmektedir. Artık

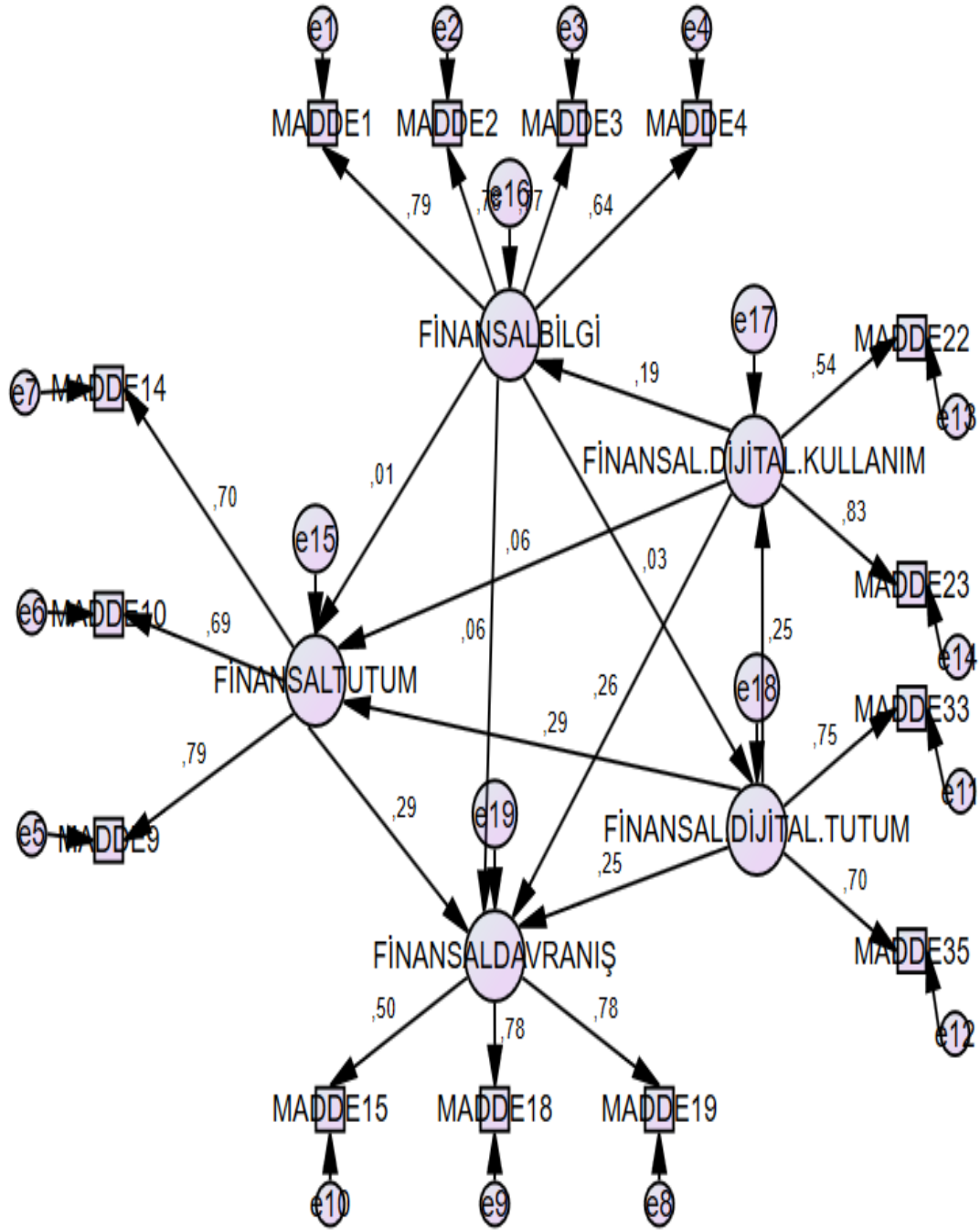
birçok banka işlemlerin hızlı, güvenilir ve az masraflı yürümesi için dijital işlemlerin gelişmesi için yatırım yapmaktadır. Buda insanları dijital işlemlerin kullanımına yönlendirmektedir. p değeri 0,05'ten büyük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlı değildir.

- Finansal davranış ile finansal dijital tutum arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,412$ olduğundan orta derece pozitif korelasyon vardır. Finansal davranış ile finansal dijital tutum arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani değişkenlerden biri artarken diğeri de artar veya biri azalırken diğeri de azalır. Aktif finansal işlemlerle ilgilenen kişiler işlemlerini hızlı, güvenilir ortamlarda gerçekleştirmek isterler. Bunun bir yolu internet kullanımınıdır ve dolayısıyla anlık al-sat işlemi yapan kişiler, problemin çözümünde dijital bankacılığı tercih edebilirler. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlıdır.
- Finansal davranış ile finansal dijital kullanım arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,374$ olduğundan orta derecede pozitif korelasyon vardır. Finansal davranış ile finansal dijital kullanım arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani değişkenlerden biri artarken diğeri de artar veya biri azalırken diğeri de azalır. Finansal konularda bilgisi olan bireyler yatırım, tasarruf gibi işlemlerde daha aktiftirler. Dolayısıyla paralarını hızla değerlendirebilecekleri kanallar ararlar. Bunun günümüzde en pratik yolu ise dijital kullanımıdır. Örneğin kişi parasını borsada değerlendirmek istediğinde yatırımını internetten takip edip yeni paylara yatırımlar yapabilir. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlıdır.
- Finansal dijital tutum ile finansal dijital kullanım arasındaki ilişkinin derecesi $r = ,255$ olduğundan zayıf pozitif korelasyon vardır. Finansal dijital kullanım ile finansal dijital tutum arasındaki ilişki aynı yönlüdür. Yani değişkenlerden biri artarken diğeri de artar veya biri azalırken diğeri de azalır. İnternetin hayatımızın her alanında ve dijitalleşmenin bu kadar yaygın olması dijital kullanımı da arttırmaktadır. p değeri 0,05'ten küçük olduğu için korelasyon katsayısı istatistiki olarak anlamlıdır.

3.5.6. Modelin Hipotez Testleri Sonuçları

Üniversite öğrencilerinin finansal bilgi, finansal tutum, finansal davranışları kavramları ile finansal dijital tutum ve dijital kullanımları kavramları arasındaki ilişkiyi analiz etmek amacıyla yapılan ankette finansal bilgi, finansal tutum, finansal

davranış, finansal dijital kullanım ve finansal dijital tutum boyutları arasında yapılan hipotezler test edilmiştir. Bu amaçla geliştirilen yapısal eşit modeli AMOS 23.0 paket programından faydalanılarak analiz edilmiş ve Şekil 5’de gösterilmiştir.

Şekil 5: Yapısal Eşitlik Modeli

Geliştirilen yapısal eşitlik modelinin katsayıları ve p değerleri Tablo 21.de gösterilmiştir.

Tablo 21. Geliştirilen Yapısal Eşitlik Modeli

				Estimate	p
H1(red)	Finansal Tutum	←	Finansal Bilgi	,011	,885
H2(kabul)	Finansal Bilgi	←	Finansal Dijital Kullanım	,186	,020
H3(kabul)	Finansal Davranış	←	Finansal Tutum	,288	***
H4(kabul)	Finansal Dijital Kullanım	←	Finansal Dijital Tutum	,249	,016
H5(kabul)	Finansal Davranış	←	Finansal Dijital Kullanım	,259	,001
H6(kabul)	Finansal Tutum	←	Finansal Dijital Tutum	,287	,001
H7(red)	Finansal Davranış	←	Finansal Bilgi	,057	,397
H8(kabul)	Finansal Davranış	←	Finansal Dijital Tutum	,254	,004
H9(red)	Finansal Tutum	←	Finansal Dijital Kullanım	,060	,463
H10(red)	Finansal Dijital Tutum	←	Finansal Bilgi	,032	,693

Tablo 21’de kabul olan hipotezlerin H₂, H₃, H₄, H₅, H₆ ve H₈ hipotezleri %5 anlamlılık düzeyinde olduğu için kabul edilmiştir. H₁, H₇, H₉ ve H₁₀ hipotezleri ise %5 anlamlılık değerinin üzerinde olduğu için reddedilmiştir.

H₂, H₃, H₄, H₅, H₆ ve H₈ hipotezleri değerlendirildiğinde;

- Öğrencilerin finansal dijital kullanımlarının, finansal bilgileri üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu,
- Öğrencilerin finansal tutumlarının, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu,
- Öğrencilerin finansal dijital tutumlarının, finansal dijital kullanımları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu,
- Öğrencilerin finansal dijital kullanımlarının, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu kabul edilmiştir.
- Öğrencilerin finansal dijital tutumlarının, finansal tutumları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu,
- Öğrencilerin finansal dijital tutumlarının, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğu,

H₁, H₇, H₉ ve H₁₀ hipotezleri değerlendirildiğinde ise;

- Öğrencilerin finansal bilgilerinin, finansal tutumları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı,
- Öğrencilerin finansal bilgilerinin, finansal davranışları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı,

- Öğrencilerin finansal dijital kullanımlarının, finansal tutumları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı,
- Öğrencilerin finansal bilgilerinin, finansal dijital tutumları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı,

bilgilerine ulaşılmıştır. Sonuç olarak, öğrencilerin finansal bilgilerini, finansal tutumlarına, finansal dijital tutumlarına ve finansal davranışlarına yansıtamadığı söylenebilir. Benzer şekilde, finansal dijital kullanımlarının da finansal tutumlarına yansımadağı söylenebilir.

3.5.7. Güvenilirliğe İlişkin Bulgular

Tablo 22’de ölçeğin güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla Cronbach alfa (α) ve Ortalama açıklanan varyans (Average Variance Extracted, AVE) değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 22. Ölçeğe İlişkin Güvenirlik Bulguları

Boyutlar	Cronbach alfa (α)	AVE
Finansal Bilgi	0,83	0,57
Finansal Tutum	0,77	0,53
Finansal Davranış	0,72	0,50
Finansal Dijital Tutum	0,61	0,51
Finansal Dijital Kullanım	0,67	0,53
Toplam Güvenirlik	0,75	0,53

Tablo 22’ye bakıldığında tüm boyutlar için hesaplanan AVE değerlerinin 0,5 ve üzeri olduğu görülmektedir. Ölçeğin toplam güvenilirliği ise 0,53’tür. AVE değeri için tavsiye edilen değer ise 0,5’den büyük olmasıdır (Fornell ve Larcker, 1981; alıntıl原因 Çiftçi ve Kaya, 2015:79).

Cronbach alfa (α) katsayısı, ölçekte yer alan k maddenin türdeş bir yapıyı sorgulamak veya açıklamak yerine bir bütün oluşturup oluşturmadıklarını ve ölçeğin genel güvenilirliğini değerlendirmeyi sağlar (Özdamar, 2016: 113-114). Tablo 23’de ölçek güvenilirliğinin değerlendirmesiyle ilgili Cronbach alfa (α) katsayısı değerleri verilmiştir. Değerlendirme kriterlerine göre, finansal bilgi, finansal tutum ve finansal

davranış ölçeklerinin yüksek güvenilirlik düzeyine sahiptirler ve bilimsel yargıların oluşturulmasında güvenle kullanılabilirler. Finansal dijital tutum ve finansal dijital kullanım ölçeklerinin ise yeterli güvenilirlik düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 23. Cronbach Alfa (α) Katsayısına Göre Ölçek Güvenilirliğinin Değerlendirilmesi

α Sınırları	Karar
$\alpha < 0,40$	Ölçek güvenilir değildir. Ölçek yeniden düzenlenmelidir.
$0,40 \leq \alpha < 0,50$	Ölçek, çok düşük güvenilirlik düzeyine sahiptir. Ölçeğin yeniden düzenlenmesi ya da modifiye edilmesi gerekir.
$0,50 \leq \alpha < 0,60$	Ölçek düşük güvenilirlik düzeyine sahiptir. Prototip ölçek olarak kullanılması, ancak iyileştirme çalışmalarının yapılması uygundur
$0,60 \leq \alpha < 0,70$	Ölçek yeterli güvenilirlik düzeyine sahiptir. Ölçek, fenomen ile ilgili toplum taramalarında kullanılabilir.
$0,70 \leq \alpha < 0,90$	Ölçek yüksek güvenilirlik düzeyine sahiptir. Ölçek, fenomen ile ilgili toplum taramalarında ve bilimsel yargıların oluşturulmasında güvenle kullanılabilir.
$\alpha \geq 0,90$	Ölçek, çok yüksek güvenilirlik düzeyine sahiptir. Fenomen ile ilgili yüksek geçerlilik ve güvenilirlikte bilimsel yargıların oluşturulmasında güvenle kullanılabilir.

Kaynak: Özdamar K. (2016), “Ölçek ve Test Geliştirme Yapısal Eşitlik Modellemesi”, Nisan Kitabevi, Eskişehir, s:114.

Geliştirilen ölçeğin uyum değerleri incelendiğinde $\chi^2 / df = 1,89$, RMSEA=0,05, CFI=0,95, GFI=0,95 ve AGFI=0,91 olup, modelin mükemmel uyum düzeyine sahip olduğu, TLI=0,93 olması ise modelin kabul edilebilir uyum düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin toplam güvenilirlik değerleri ise; Cronbach alfa (α) 0,75 ve AVE değeri 0,53 bulunmuş olup geliştirilen ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir.

Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencilerine uygulanan anket sonuçları değerlendirildiğinde, öğrencilerin finansal dijital tutumlarını ve finansal dijital kullanımlarını ölçen geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirildiği söylenebilir. Ancak bu çalışma sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi

Bankacılık ve Finans bölümünde öğrenim gören öğrencilere uygulandığı için sınırlı bir örnekleme gerçekleştirilmiş olup, daha farklı örneklem gruplarına uygulandığında ölçek daha da geliştirilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Okuryazarlık kavramı tarihsel süreç içerisinde başlangıçta sadece okuma yazma yeteneğine sahip olmak olarak tanımlanmışken, günümüzde her türlü bilginin önem kazanması nedeni ile farklı alanlarda farklı bilgi sahibi olabilme yeterliliği kapsamında bir anlam ifade etmektedir. Örneğin medya okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı ve finansal okuryazarlık değişen okuryazarlık tanımlamalarına örnek olarak gösterilebilir.

Teknoloji ve internetin gelişmesi ile dijitalleşme hayatın her alanına girmiştir. Gazete okumak, yemek siparişi vermek, alışveriş yapmak gibi günlük basit işlemlerde bile internetten faydalanılmaktadır. Bu süreçte teknolojinin finansal işlemlere etkisinin olmadığını düşünmek mümkün olmayacaktır. Ancak finansal işlemlerde teknoloji kullanımı ve dijital kullanıma ilişkin tutumların etkilediği değişik faktörler bulunmaktadır. Bireylerin sahip olduğu finansal bilgi seviyesi, finansal davranışları ve bu davranışlara temel oluşturan finansal tutumlar bu faktörlere örnek gösterilebilir.

Günümüzde finansal sistem açısından ele alındığında finansal okuryazarlık ve dijital okuryazarlık ön plana çıkmaktadır. Çünkü günümüz şartlarında temel bankacılık işlemlerinden, borsada yatırım işlemlerine kadar birçok finansal işlem, dijital kanallar aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Dolayısı ile finansal okuryazarlık davranışlarının dijitalleşme ile ilişkisi önem kazanmaktadır. Finansal okuryazarlık düzeyi yüksek olan kişilerin, dijital araç kullanımında yeterli bilgi ve deneyime sahip olamamaları, finansal dijitalleşmenin finansal bilgiyi geliştirmesini engelleyecektir.

Yapılan çalışma günümüz finans yazınında güncellik ve önem taşıyan finansal okuryazarlığı; bilgi, tutum, davranış ve dijitalleşme çerçevesinde ele almış olup, finansal okuryazarlık ile dijitalleşme arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma Bankacılık ve Finans Bölümü öğrencileri üzerine yapılmıştır. Çalışmanın analiz kısmında literatürde yer alan çalışmalardan farklı olarak yapısal eşitlik modelinin kullanılması araştırmaya farklı bir bakış açısı getirmektedir.

Çalışmada elde edilen yapısal eşitlik modeli sonuçlarına göre;

Öğrencilerin finansal tutumları, finansal davranışlarını etkilemektedir. Bu durum, bireylerin finansal davranışlarında geleneksel bir yapı örneği göstererek çevre, deneyim, alışkanlık vb. değişkenlerden oluşan tutumlara önem verdiklerini ifade etmektedir.

Öğrencilerin finansal işlemleri için dijital kanal kullanımları, finansal davranış ve finansal bilgilerini etkilenmektedir. Bu etki derecelerine göre sıralanacak olursa, dijital kullanım en fazla finansal davranışı daha sonra ise finansal bilgiyi etkilemektedir. Bu bağlamda finansal işlemlerinde finansal dijital kanalları kullanan bireylerin bu alışkanlıklarının finansal davranışlarını etkilediği söylenebilir. Bireylerin doğrudan finansal bilgi sahibi olmalarının, dijital kanalları kullanmaları için yeterli olmadığı, teknoloji kullanım yeteneğinin finansal işlemlerin dijital kanallarla gerçekleştirilmesinde önemli olduğu görülmektedir. Örneğin dijital kanaldan yapılan EFT işlemlerinde ücret alınmayacağı bilgisine sahip bir kişi, internet bankacılığını kullanmayı bilmiyorsa işlemi gerçekleştiremeyecektir. Fakat teknolojinin gelişmesi ile bireyler eğitim, aile, çevre ve devlet desteği ile gerekli bilgiye daha kolay ulaşarak, bilgiyi kullanabilmektedirler. Finansal işlemlerde dijital kullanımın ve işlem çeşitliliğinin artması, işlem menülerinin sadeleşmesi de finansal bilgiye ulaşımı kolaylaştırmıştır.

Çalışmada ayrıca finansal dijital tutumun, finansal tutumu, finansal davranışları ve finansal dijital kullanımı etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Tutumlar insanların davranışlarına yön veren deneyim, alışkanlık veya kültürel olarak elde ettikleri algılardır. Tutumlar sonradan öğrenilen değerlerdir. Bu noktadan hareketle teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler sayesinde güncel yapıdaki finansal dijital tutumun geleneksel yapıdaki finansal tutumu etkilemesi olağan kabul edilebilir. Tutumlar ile davranışlar arasında etki olduğu düşünüldüğünde ise finansal dijital tutumun finansal davranışa etkisinin olması dijitalleşen dünyada olağan kabul edilebilecektir. Örneğin geçmişte alışveriş sırasında kredi kartı bilgileri çalınan bir kişinin, internet bankacılığının güvenilirliği hakkında şüpheye düşmesi, kişiyi zorunlu işlemler haricinde internet bankacılığını kullanmamaya sevk edebilir.

Çalışmada elde edilen diğer bir sonuç ise finansal bilginin finansal dijital tutumu etkilemediği olmuştur. Bilgi çağında bilgiyi öğrenme isteği kadar bilginin konusu, nereden öğrenildiği ve nasıl kullanılacağı da çok önemlidir. Örneğin, temel düzeyde finans bilgisine sahip bir kişinin internet bankacılığını kullanmayı bilmemesi, yatırımını dijital ortamda değerlendirememesine neden olacaktır. Bu bağlamda bilginin, tutuma ve davranışa dönüşmesi sınırlı kalabilecektir.

Tutumlar öğrenme yoluyla sonradan kazanılır ve zamanla değişebilir. Kişilerin tutumlarının değişmesinde bilginin kaynağı, güvenilirliği ve kişilerin deneyimleri

önemlidir. Bu bağlamda bilgi güncellendikçe tutumda değişecektir. Örneğin internet bankacılığının alışveriş yapmada daha güvenli olduğunun bilgisi, kişiyi internet bankacılığına yönlendirecek ve kişi dijital kullanımını arttıracaktır.

Sonuç olarak, finansal dijitalleşmenin finansal okuryazarlığın bileşenleri olan finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranışları etkilediği söylenebilir. Öğrencilerin finansal dijital tutumları, finansal davranış ve tutumlarını pozitif yönde etkilemekte olup, öğrencilerin günümüzde finansal işlemlerini cep telefonlarına yükleyebildikleri mobil uygulamalar ile dijital kanalları kullanarak gerçekleştirdikleri görülmektedir. Öğrencilerin finansal işlemlerinde dijital kanalları tercih etmesi beraberinde finansal bilgiye daha kolay ulaşmalarını ve finansal bilgilerini arttırmalarını getirecektir. Ayrıca dijital kullanımın sağladığı zaman tasarrufu ve daha fazla finansal ürüne daha maliyetsiz ulaşılma avantajı, finansal davranışlarında dijitalleşmeye yönelik olarak değişmesine katkı sağlayacaktır. Tüm bunların yanında finansal bilginin; finansal dijital tutum üzerinde herhangi bir etkisinin olmaması da dikkat çekici bir unsur olarak değerlendirilebilecektir. Bu durum araştırmanın henüz tasarruf sağlama eğilimine sahip olmayan öğrenciler üzerinde yapılması ile açıklanabilir. Öğrencilerin düzenli bir gelir sahibi olmamaları, gerek finansal gerek dijital anlamda tutum ve davranış geliştirememelerine sebep olmaktadır.

Finansal okuryazarlık konusunda bundan sonra yapılacak çalışmalarda, finansal okuryazarlığı etkileyebilecek güncel değişkenler belirlenerek, bu değişkenler arasındaki ilişkilerin farklı modeller ile analiz edilmesi ve farklı örneklem gruplarına uygulanması, finansal okuryazarlık yazınına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

MAKALE

- Acaravcı, S. K. ve Bediroğlu, K. (2019). “Finansal Okuryazarlık: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Üzerine Uygulama”, *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 7(2), (30-51).
- Akdağ, G., Saban, M., Uygurtürk, H., Murat, Genç (2019) “Finansal Tutum Ve Davranışın Yatırım Kararlarına Etkisi: Bartın-Karabük-Zonguldak İllerine Yönelik Bir Araştırma”, *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(5), (2669-2700).
- Alkaya, A. ve Yağlı, İ.(2015), “Finansal Okuryazarlık-Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum:Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.8 S40, (585-599).
- Altıntaş, K. M. (2009), “Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur Yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitimi Modeli”, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), (151-176).
- Apan, M. ve Ercan, S.(2017), “Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Finansal Okuryazarlık Üzerine Etkisinin Yol Analizi İle Belirlenmesi: Lisans Düzeyindeki İşletme Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, C.8 S.16, (177-202).
- Aslan, A. G. Ö ve Küçükaksoy, İ. (2006), “Finansal Gelişme Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama”, *Ekonometri Ve İstatistik E-Dergisi*, (4), (12-28).
- Asutay, H.(2009), “Elektronik Yazın Yeni Teknolojilerle Birlikte Yazın Dünyasında Ortaya Çıkan Yeni Yazınsal Tür ve Biçimler”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.11 S.2 (63-86).
- Atkinson, A. ve Messy, F. A. (2012). “Measuring financial literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study”, *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions* No. 15.
- Ay, M.F. ve Çakmak, A. (2015), “Kopya Çekmeye Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.43, (140-155).

- Aydın F. ve Silik Y.(2018), “Teknoloji Okuryazarlığı: Tarihsel Bir Betimleme”, *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, C.3 S.2 (107-126).
- Aytaş, G. ve Kaplan, K.(2017), “Medya Okuryazarlığı Bağlamında Yeni Okuryazarlıklar”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.18 S.2 (291-310).
- Bağcı, H. ve Arabacı, S. M. (2019), “Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Ve Finansal Okuryazarlığı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi”, *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(3), (68-88).
- Başarır, Ç. ve Sarıhan, A.Y. (2017),“Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlıklarının Belirlenmesi: Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Örneği”, *Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C.15 S.1 (143-162).
- Baştürk, H., F., (2019), “Sigortacılık Sektöründeki Dijitalleşme Süreci ve Sigortacılık Eğitimine Yansımaları”, *International Congresses on Education*, (320-328).
- Bayram, S. S. (2014), “Finansal Okuryazarlık Ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama”, *Business & Management Studies: An International Journal*, 2(2), (105-135).
- Baysa, E. ve Karaca, S. S. (2016), “Finansal Okuryazarlık ve Banka Müşteri Segmentasyonları Üzerine Bir Uygulama”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (71), (109-126).
- Becel, A.(2013), “Bilişim Teknolojileri Ekseninde Yazarlık ve Yazma Becerileri Dersine Yönelik Bir Değerlendirme”, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, C.3 S.1, (61-80).
- Bilik, M., Aydın, Ü. (2018), “Finansal Hizmetlerde Dijital Dönüşüm Ve Etkileri”, *3rd International Congress On Economics, Finance And Energy*, (22-45).
- Boz, D. (2019), “Kütahya İlinde Bulunan Özel Eğitim Kurumlarında Öğrenim Gören Öğrenci Velilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (82), (147-160).
- Büyüköztürk, Ş. (2002). “Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı”, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 8(4), 470-483.
- Cabı, E.(2016), “Dijital Teknolojiye Yönelik Tutum Ölçeği”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.24 S.3 (1229-1244).

- Contuk, F.Y.(2018), “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Durumunu Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Örneği”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, S.77(115-136).
- Çam, H. ve Çam V.(2016),”Finansal Okuryazarlığın Mobil Bankacılık Kullanımındaki Rolü: Doğu Karadeniz Bölgesinde Bir Araştırma”, *Yönetim Bilişim Sistemleri Dergisi*, C.1 S.3 (98-105).
- Çengelci, Ş. E., Kılcan, B. (2019), “Ortaokul Öğrencilerinin Finansal Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *3. Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumu Bildiri Kitabı*, İstanbul, (79-90).
- Çetiner, M., Çilingirtürk, A. M. (2019), “Sosyal Ağların Finansal Okuryazarlık Üzerine Etkisi”, *Sosyoekonomi Dergisi*, 27(41), (41-56).
- Çinko, M. ve Avcı, E. Ergun, S. ve Tekçe, M. (2017), “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeyleri: Marmara Üniversitesi Örneği”, *Marmara Business Review*, 2(1), (25-50).
- Çiftçi,S. ve Kaya, S. (2015),”Algılanan Marka Değeri, İş Tatmini ve Duygusal Bağlılık Düzeyinin, Çalışanların Marka Değerine Etki Farkındalıkları Üzerindeki Etkileri”, *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, S.15, (69-88).
- Danışman E. - Sezer D. - Gümüş, U., T. .(2016), “Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*,C.26 S.2(1-37).
- Demir N. - Kaderli Y. - Özdemir M.(2016), “TR32 Bölgesinde Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Çözüm Önerileri Projesi” Adnan Menderes Üniversitesi Vakfı Doğrudan Faaliyet Desteği Programı, Aydın
- Dilek, S. - Küçük, O.- Eleren, A. (2016). “Kastamonu Üniversitesi Öğrencilerinin Ekonomi Okuryazarlığı”. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(7).
- Doğan, M. (2019), “Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(4), 1602-1620).
- Duran, E.ve Özkul İ. D.(2015), “Ekran Okuryazarlığının Gelişimi ve Geleceğine Yönelik Tahminler” , *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8/4, (281-297).
- Elmas, B. ve Yılmaz H.(2016), “Finansal Okuryazarlık: Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma”, *Ağrı*

- İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Vol.2 Issue.1, (115-140).
- Er, B., Çetintaş, M. (2018), “İşçilerde Finansal Okuryazarlık: Finansal Bilgi, Tutum ve Davranış Eksenli Bir Araştırma”, *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), (61-71).
- Erdoğan, D. C. ve Erdoğan, S (2018), “Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Ölçülmesi ve Finansal Eğitimin Finansal Okuryazarlık Düzeyi Üzerine Etkisi: Şırnak Üniversitesi Örneği”, *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2 S.1, (138-159).
- Fettahoğlu, S. ve Kıldize, D.(2019), “Dijital Finansal Okuryazarlık ve Bireylerin Finansal Teknoloji Kullanma Konusundaki Tutumları”, *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, ISSN:2528-9527.
- Geçer, A.K. ve Dağ, F.(2010), “Üniversite Öğrencilerinin Bilgisayar Okur-Yazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi: Kocaeli Üniversitesi Örneği”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.7 S.1 (20-44).
- Gerek, S., Kurt, A. A. (2011), “Ekonomi Okuryazarlığı Ölçeğinin Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması”, *Uludağ Üniversitesi İİBF. Dergisi*, Cilt: 30, Sayı: 1, (59-73).
- Güler, E.Ö. ve Veysikarani, D. (2019),”Ekonomi Okuryazarlığı Üzerine Ampirik Bir Araştırma”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 28 S.1, (126-141).
- Gümüş, U.T. ve Pailer, M.K.(2019), “Öğrencilerin Finans Dersi Alma Durumunun Finansal Okur Yazarlık Seviyesine Etkisi: Bir Nazilli Örneği”, *Opus Uluslar Arası Toplum Araştırma Dergisi*, C.11 S.18, (1495-1516).
- Güvenç, H.(2016), “Lise Öğrencileri İçin Finansal Okuryazarlık Ölçeği Geliştirme Çalışması”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.16 S.3 (847-863).
- Hobss, R.(2004), “Medya Okuryazarlığı Hareketinde Yedi Büyük Tartışma”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C.37 S.1 (122-140).
- İnan, T.(2014), “Medya Okuryazarlığı: Ortaokul Öğrencilerinin Ebeveynlerinin Televizyon Ve İnternete İlişkin Tutum Ve Davranışlarının İncelenmesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7 S.35, (818-835).
- İnceoğlu, M.(2010), “Tutum, Algı, İletişim”, İstanbul: Beykent Üniversitesi.

- Kahyaoğlu M.B, Ülkü, S. ve Gelmedi, O. (2011), “ Türkiye’de 2002-2010 Döneminde Gerçekleşen Finansallaşmanın Bir Boyutu Olarak Kredi Kartı Kullanımındaki Artışın Kayıptan Kaçınma Etkisi Bağlamında İncelenmesi”, *İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt:12, Sayı:1, (29-41).
- Karaağaç, G. A., Altınırnak, S. (2018), “En Yüksek Piyasa Değerine Sahip On Kripto Paranın Birbirleriyle Etkileşimi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (79), (123-138).
- Karabacak Z.İ. ve Sezgin A.A.(2019), “Türkiye’de Dijital Dönüşüm ve Dijital Okuryazarlık”, *Türk İdare Dergisi*, S.488, (319-343).
- Karaca H.S.(2018),“Türkiye’de Finansal Okuryazarlık ve Erişim”, Analitik ve İçgörü Araştırma Merkezi, Boğaziçi Üniversitesi.
- Karadeniz, E. - Koşan, L., Geçgin E.- Beyazgül M.(2019), “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Analizi: Kafkas Üniversitesi Sarıkamış Kampüsünde Bir Araştırma”, *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.14 S.2, (325-346).
- Karaman, M. K.(2016), “ Öğretmen Adaylarının Medya Okuryazarlık Düzeyleri Ve Eleştirel Düşünme Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, C.4 S.1, (326-350).
- Kaya A. , Özçomak, M.S. ve Akbaba A.İ. (2019), “Finansal Stres Düzeyinin Tespiti: Atatürk Üniversitesi Örneği” , Mardin Artuklu Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Kongresi, İksad Yayınevi.
- Kılcan B. ve Ergür Ş.(2019), “Finansal Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışmaları”, *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, C.3, S.3, (59-68).
- Kılcan B. ve Gülbudak B.(2019), “E-Okuryazarlığa Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları”, *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.1, S.1, (59-71).
- Kılıç, Y. - Ata, H. A. - Seyrek, İ. H. (2015), “Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Nisan. (129-150).
- Kıran, F., Bozkurt, Ö. Ç., Tunç, H. (2018), “Finansal Okuryazarlık Ve Girişimcilik Niyeti Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, 1(1), (29-51).

- Kırık, A. M. (2014), “Aile Ve Çocuk İlişkisinde İnternetin Yeri: Nitel Bir Araştırma”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, Cilt:3, sayı:1 , (337-347).
- Kocabıyık, T. ve Teker, T. (2018), “Finansal Okuryazarlık: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(2), (117-144).
- Korkmaz, Ö. ve Mahiroğlu, A.(2009), “Üniversiteyi Yeni Kazanmış Öğrencilerin Bilgisayar Okuryazarlık Düzeyleri”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C.17 S.3 (983-1000).
- Kurbanoglu, S.S.(2010), “Bilgi Okuryazarlığı: Kavramsal Bir Analiz”, *Türk Kütüphaneciliği*, C.24 S.4, (723-747).
- Kurudayıoğlu, M. ve Tüzel, S.(2010), “21.Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, TÜBAR-XXVIII.
- Mercan N. - Oyur E, Altınay A. - Aksanyar Y.(2012), “Ekonomi Okuryazarlığına Yönelik Ampirik Bir Araştırma”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, C.4 S.2, (109-118).
- Özçam, Mustafa. (2006), “Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler”, SPK Araştırma Raporu, Ankara.
- Özçelik, A. G. M., Akçay, V. H. (2019), “Bankacılık Sektöründe Dijitalleşmenin Kariyer Platosu İle İlişkisi”, *Türk İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:22, (152-163).
- Özer Ö.(2019), “Finansal Okuryazarlığın İncelenmesi: Sağlık Yönetimi Bölümü Öğrencilerinde Bir Uygulama”, *ACU Sağlık Bilimleri Dergisi*,10(2), (253-259).
- Özgür H.(2016), “Öğretmen Adaylarının Yaşam Boyu Öğrenme Yeterlikleri ve Bilgi Okuryazarlığı Öz-yeterlikleri Üzerine Bir Çalışma”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 12(1), (22-38).
- Öztürk, E., Demir, Y. (2015), “Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (68), 113-134).
- Polat C.(2005), “Bilgi Okuryazarlığı ve Üniversiteler”, *Türk Kütüphaneciler Derneği*, (261-277).
- Sarıgül H.(2015), “Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği: Geliştirme, Geçerlik Ve Güvenirlik”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C.13 Sayı.1, (200-208).

- Seyrek, İ. H. ,Gül M.(2017), “Finansal Okuryazarlık Ve Girişimcilik Niyeti: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C.15, S.2, (103-118).
- Şenbayram, E. A. (2019), “Finansal Okuryazarlık: Harran Üniversitesi Süruç Meslek Yüksekokulu Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, *Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi*,C.3 S.3.
- TCMB, (2015), Bülten, Sayı: 37, Mart.
- Temizel, F. ve Bayram, F. (2011), “Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), (73-86).
- Teyyare, E. Ayyıldız, B. Dirican, H. Zıvalı ve Renkli B. (2018), “İktisadi ve Mali Okuryazarlık Üzerine Bir Araştırma: Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Örneği”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.14, Yıl 14, S.1, (99-120).
- Turan, Z. (2018), “Kripto Paralar, Bitcoin, Blockchain, Petro Gold, Dijital Para ve Kullanım Alanları”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3), (1-5).
- Tüzel S.(2012), “Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Türkçe Dersleriyle İlişkilendirilmesi”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.9, S.12, (81-96).
- Ustaömer, K., Bakırtaş, T. (2019), “Türkiye’nin Bankacılık Sektöründe Dijitalleşme Olgusu”, *Ekonomi İşletme ve Yönetim Dergisi*, 3(1), (1-24).
- Yardımcıoğlu, M. ve Yörük A.(2016), “Türkiye’deki Finansal Okuryazarlığın ve Finansal Farkındalığın Durumu”, *Muhasebe Ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, C.9, S.2 (173-208).
- Yılmaz, V., Tuncay, M. (2012), “Finansal Liberalizasyonun Tasarruf Ve Yatırım Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(3-4), (345-363).
- Yücel S. ve Çiftçi N.(2018), “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*,C.7 S.1., (143-161).

Yücememiş, B.T. ve Yıldız M.(2019), “Finansal Okuryazarlığın Finansal İstikrar Üzerindeki Etkisi: Dünya Geneli İçin Ampirik Bir Analiz”, *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, C.11 S.20 (109-130).

Zeybek, H. (2018), “Dijital Bankacılık”, *Mali Çözüm Dergisi*, 28, (79-107).

KİTAP

Ağırman, E., Akyol, Ş.(2019), *Finansal Okuryazarlık*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.

Aktaş, H.(2015) , *Finansal Yetkinlik* ,Gazi Kitapevi, Ankara

Altun A.(2005), *Gelişen Teknolojiler ve Yeni Okuryazarlıklar*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Altunöz U. ve Altunöz H.(2017), *Davranışsal Ekonomi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Balcı,S. ve Ahi, B.(2017), *SPSS Kullanma Kılavuzu*, Anı Yayıncılık, Ankara.

Bayram, N.(2010), *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş Amos Uygulamaları*, Ezgi Kitabevi, İstanbul.

Bilici,İ.E. (2014), *Medya Okuryazarlığı ve Eğitimi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Binark, M. ve Bek, M.G., *Eleştirel Medya Okuryazarlığı*, Kalkedon Yayıncılık, İstanbul, 2010.

Çakırer, M.A., (2019), *Finansal Okuryazarlık*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.

Doğan, M. ve Faikoğlu, S.(2016), *Davranışsal Finans ve Finansal Okuryazarlık*, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.

Eğilmez, M.(2017), *Örneklerle Kolay Ekonomi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Erdem, C.(2018), *Medya Okuryazarlığı Ve Öğretmen Eğitimi*, PEGEM Akademi, Ankara.

Gökmen, H.(2012), *Finansal Okuryazarlık*, Hiperlink Yayınları, İstanbul.

Hayta, A.B.(2011) , *Aile Finans Sistemi İlişkileri*, Gazi Kitapevi, Ankara.

Hazar, A., Babuşçu, Ş. (2017), *Bankacılığa Giriş Temel Bankacılık Bilgileri*, Akademi Yayınevi, Ankara.

İnal, K.(2009), *Medya Okuryazarlığı El Kitabı*, Ütopya Yayınları, Ankara

İslamoğlu, A.H. ve Altunışık, R.(2010), *Tüketici Davranışları*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. , İstanbul.

Karagöz Y.(2016), *SPSS ve AMOS Uygulamaları*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kıyılar, M. ve Akkaya, M. (2016), *Davranışsal Finans*, Literatür Yayıncılık, İstanbul.

- Koç, E.(2012) , *Tüketici Davranışı Ve Pazarlama Stratejileri: Global Ve Yerel Yaklaşım*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Korkmaz T., Ceylan A. (2017) , *Sermaye Piyasası Temel Konular*, Ekin Yayınevi, Bursa.
- Odabaşı, Y. ve Barış, G.(2010) , *Tüketici Davranışı*, Mediacat Kitapları, İstanbul, 2010.
- Özdamar K.(2016), *Ölçek ve Test Geliştirme Yapısal Eşitlik Modellemesi*, Nisan Kitabevi, Eskişehir.
- Özerol, H.(2011), *Saçmalama*, Elma Yayınevi, Ankara.
- Sarıgül H.(2019), *A'dan Z'ye Finansal Okuryazarlık*, Der Yayınları, İstanbul.
- Temizel F.(2010), *Mavi Yakalılarda Finansal Okuryazarlık*, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş. , İstanbul.
- Tufan, E.(2008), *Davranışsal Finans*, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Yazıcı, M. (2013), *Bankacılığa Giriş*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- Yılmaz V. ve Çelik H.E.(2009), *Yapısal Eşitlik Modellemesi-1*, Pegem Akademi, Ankara.

TEZLER

- Eker, F.(2017), “Finansal Farkındalık, Finansal Okuryazarlık Ve Finansal Erişim Düzeyleri Üzerine Bir Çalışma: Silifke Ticaret Ve Sanayi Odası Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi.
- Kendir, A. (2014), “Son Düzenlemeler Çerçevesinde Türkiye Finansal Piyasalar”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü., Ankara.
- Öncüler İ.(2018), “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: İstanbul Gelişim Üniversitesi Örneği”, Yayınlanmamış Tez, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sancak S.(2019), “Üniversite Öğrencilerinde Finansal Okuryazarlık Araştırması: Gümüşhane Üniversitesi Örneği”, Yayınlanmamış Tez, Gümüşhane Üniversitesi.
- Saraç E.(2014), “Finansal Okuryazarlık Ve Dumlupınar Üniversitesi Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerinin Ölçülmesi Üzerine Bir Araştırma”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi.
- Satoğlu, S. (2014), “Bireysel Yatırımcıları Koruma Aracı Olarak Finansal Okuryazarlık Ve Türkiye Uygulaması”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul.

- Vergi S. (2019), “Bankacılık Sektöründe Çalışan Personellerin Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Sivas İli Örneği”, Yayınlanmamış Tez, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Yıldırım, G. (2016). “Vatandaşlık Yeterlikleri Bağlamında Ortaokul Ekonomi Okuryazarlığı Standartlarının Belirlenmesi Ve Öğretim Programlarındaki Yerinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yücel, S.(2017), “Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlıklarının Kredi Kartı Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Etkisinin İncelenmesi: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi-Hacettepe Üniversitesi Örneği”, Yayınlanmamış Tez, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.

İNTERNET KAYNAKLARI

- BKM, <https://bkm.com.tr/internetten-yapilan-kartli-odeme-islemleri/>
- BKM, <https://bkm.com.tr/pos-atm-kart-sayilari/>
- Bolat, B. (2017),” Finansal Okuryazarlık Nedir?”, <https://konupara.com/kisisel-finans/finansal-okuryazarlik-nedir-7361/> , (22.12.2017)
- Borsa İstanbul, <https://www.borsaistanbul.com/> , 01.2020
- Eğilmez, M. (2017), <http://www.mahfiegilmez.com/2017/11/kripto-paralar-bitcoin-ve-blockchain.html>
- FODER, Finansal okuryazarlık ve erişim derneği, <https://www.fo-der.org/> , 01.2020
- PWC, (2019), Dijitalleşme Yolunda Türkiye Raporu, <https://www.pwc.com.tr/tr/gundemdeki-konular/dijital/dijitallesme-yolunda-turkiye.pdf>
- TBB,https://www.tbb.org.tr/tr/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistikleri-raporlar/Dijital,_Internet_ve_Mobil_Bankacilik_Istatistikleri/3814
- TEB,Finansal Okuryazarlık Erişim ve Endeksi Raporu, <https://www.teb.com.tr/finansal-okuryazarlik/> , 01.2020
- TSB, <https://www.tsb.org.tr/resmi-istatistikler.aspx?pageID=909>

EK 1. ANKET FORMU

Cinsiyetiniz:	☐ Kadın	☐ Erkek				
Öğrenim Türünüz:	☐ Birinci Öğretim	☐ İkinci Öğretim				
Sınıfınız:	☐ Bir	☐ İki	☐ Üç	☐ Dört		
Bölümünüz:	☐ İşletme	☐ İktisat	☐ Bankacılık ve Finans	☐ Kamu Yönetimi	☐ Sağlık Yönetimi	☐ Sosyal Hizmet
Aylık Toplam Geliriniz:	☐ 250-500TL	☐ 500-750TL	☐ 750-999TL	☐ 1.000TL ve üzeri		
Finans vb. ders aldınız mı?	☐ evet	☐ hayır				
Ekonomik ve Finansal gelişmeleri nereden takip edersiniz?	☐ Gazete	☐ Dergi	☐ Kitap	☐ Televizyon	☐ İnternet	
Çocukken Çalıştım	☐ Evet	☐ Hayır				
Ailemin düzenli bir işi/geliri yok:	☐ Evet	☐ Hayır	☐ Kısmen			

FİNANSAL OKURYAZARLIK VE DİJİTALLEŞME ÖLÇEĞİ

	1-Kesinlikle Katılmıyorum	2-Katılmıyorum	3-Kararsızım	4-Katılıyorum	5-Kesinlikle Katılıyorum
1. Enflasyon oranlarındaki değişimin ne ifade ettiğini anlayabilirim.	1	2	3	4	5
2. Dış ekonomik gelişmelerin ülke ekonomisine yansımalarını yorumlayabilirim.	1	2	3	4	5
3. Faiz oranlarının piyasaya etkisini anlayabilirim.	1	2	3	4	5
4. Gelir dağılımı-ekonomi ilişkisini anlayabilirim.	1	2	3	4	5
5. Ekonomik tercihlerimin fayda ve maliyetlerini karşılaştırabilirim.	1	2	3	4	5
6. Alışveriş yaparken fiyatları kıyaslarım.	1	2	3	4	5
7. Birşey satın alırken finansal durumumu dikkate alırım.	1	2	3	4	5
8. Gelecek için finansal hedefler belirlemek önemlidir.	1	2	3	4	5
9. Aylık para tasarruf etmek önemlidir.	1	2	3	4	5
10. Paramı idare etme şeklim geleceğimi etkileyecektir.	1	2	3	4	5
11. Aylık harcama planına sahip olmak önemlidir.	1	2	3	4	5
12. Finansal bilginin artması finansal tutumu olumlu etkiler.	1	2	3	4	5
13. Beklenmedik durumlar için kenara para koyulması gerekir.	1	2	3	4	5
14. Düzenli olarak tasarruf yapılmalıdır.	1	2	3	4	5
15. Tercih edeceğim ürüne karar verirken ihtiyacımı göz önünde bulundururum.	1	2	3	4	5
16. Fazladan ödemelerden kaçınmak için kredi kartı borcumu zamanında öderim.	1	2	3	4	5
17. Kişisel harcamalarımı kontrol ederim.	1	2	3	4	5
18. Harcamalarımın yönetimini etkileyen uzun vadeli finansal hedefler belirlerim.	1	2	3	4	5
19. Harcamalarımı bir plan dahilinde takip ederim.	1	2	3	4	5
20. Faturalarımı zamanında (gecikmesiz) öderim.	1	2	3	4	5

21. Finansal bilginin artması finansal davranışı olumlu etkiler.	1	2	3	4	5
22. Büyük tutarlı bir satın alma yapmadan önce internet üzerinden fiyat karşılaştırması yaparım.	1	2	3	4	5
23. Taksitli satın almada, internet üzerinden uygun kredi tekliflerini karşılaştırırım.	1	2	3	4	5
24. Finansal bilgi ihtiyacında internet kanalından yararlanıyorum.	1	2	3	4	5
25. Telefonumda en az bir bankanın bankacılık uygulaması yüklüdür.	1	2	3	4	5
26. Bankacılık işlemlerini ATM kanalı ile yaparım.	1	2	3	4	5
27. Bankacılık işlemlerini internet veya mobil bankacılık kanalı ile yaparım.	1	2	3	4	5
28. Bankacılık işlemlerini şube aracılığı ile yaparım.	1	2	3	4	5
29. Gelecekte finansal işlemlerin tamamen dijital kanallardan yapılacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
30. Finansal işlemlerdeki akıllı uygulamaların güvenli olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
31. Dijital bankacılık işlemlerini yapabilmek için daha fazla finansal bilgi sahibi olmam gerektiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
32. Dijital bankacılığın finansal işlemlerin daha pratik ve ulaşılabilir olmasını sağlayacağını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
33. Dijital bankacılığın kişilerin finansal ürün çeşitliliğini arttırdığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5
34. Sigortacılık işlemlerini dijital kanallar aracılığı ile gerçekleştiririm.	1	2	3	4	5
35. Finansal işlemlerde dijitalleşmenin artması finansal bilgi düzeyini olumlu etkiler.	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı Soyadı : Irmak URAZ KAYA

Doğum Yeri : Afyonkarahisar

Medeni Hali : Evli

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : 2002 – 2006 Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF.
İşletme Bölümü

Yabancı Dil ve Düzeyi :

İngilizce - Orta Düzey

İş Denevimi :

Finansal Danışman : 2006 – 2008 AvivaSa Bireysel Emeklilik ve Hayat

Portföy Yöneticisi : 2008 – 2016 Finansbank AŞ.

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar: